

İçindekiler

- Sermaye, Devlet, Mafya.....3**
- 27 Mayıs, Emperyalizm, Ordu ve Liberal Anayasa.....25**
- Komünistler Birliği'den Komünist Enternasyonal'e -IV....35**
- Devrimci Teori Devrimci Edebiyat..111**
- Yaşamı On Yıla Sığdıranlar.....130**
- NATO Hangi Gezegende Yaşıyor....137**

Söz ve Eylem Yayınları adına İmtiyaz Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü Münir Köymen
Siyasi, Süreli, Yaygın Türkçe Yayın
Adres: Sırapınar mah. Kilim sok. No:2/1
Çekmeköy İstanbul
Baskı tarihi:Haziran 2021

Basım yeri:Özdemir Matbaacılık, Maltepe Mah. Gümüşsuyu Cad. Odin Topkapı semti
No: 28/245 Zeytinburnu /İstanbul Tlf.
0212 577 54 92

İletişim: bilgi@sözveylem.com

Sermaye, Devlet ve Mafya

Henüz bugünkü adıyla anılmamış olsalar da mafyatik örgütlenmelerin tarihi (el koymalar, gasplar, yağmalar vb.), özel mülkiyetin ortaya çıkışına dek uzanır. Bu örgütlenmeler en gelişmiş özel mülkiyet düzeni olan kapitalizmle birlikte hem işlevsel hem de güç olarak büyüyüp yaygınlaşarak, kapitalist devlet aygıtının ayrılmaz bir parçası haline geldiler ve bugün kapitalist devletin ekonomik, siyasi ve güvenlik örgütlenmesinde önemli bir yere sahiptirler. Sermaye üretiminin iki koşulundan biri olan sermayeye dönüşmeyi bekleyen servet (para, üretim aracı vb.); zoraki mülksüzleştirmeler, (el koyma, gasp etme, “çökme”) ve sömürge-lerin yeraltı-yerüstü kaynaklarının yağması ile elde edildi. İkinci koşul olan “özgür” işgücü de, bu aynı süreçte mülksüzleştirilen köylülerden, eski toplumun “ işe yaramaz” hizmetkârlarından ve zanaatkârlardan oluştu. Kapitalizmin bu iki ön koşulunun oluştuğu tarihsel dönem, mülksüzleştirmeler, yağmalamalar, katliamlar, ticaret ve sömürge savaşlarıyla anılır ve tarihin sancılı ve en kanlı sayfalarından birini oluşturur. Kapitalizmde mafyatik örgütlenme ve bu örgütlenmenin insan kaynağı da sermayenin bu ilkel birikim sürecinin bir ürünü olarak ortaya çıktı. Artan sefalet, yoksulluk, adaletsizlik, eşitsizlik ve bunların yol açtığı öfke, mafya örgütlenmesinin insan kaynağını oluşturdu. Kapitalizmin gelişmesi

ve mülksüzleşmelere bağlı olarak artan ülkeden ülkeye, köyden kente göçle birlikte bu kaynak daha da büyüdü. Başlangıçta daha çok ekonomik bir içerik taşıyan yağmalama, el koyma, gasp etme bugün karşılaştığımız mafyatik örgütlenmenin ilkel biçimidir.

Kapitalizmin gelişmesiyle birlikte mafya örgütlenmesi, sermayeler arası rekabetin ve devletin güvenlik örgütlenmesinin ayrılmaz bir unsuru oldu. Devletin ideolojik ve zor örgütlenmesinin bir aygıtına dönüştü. Kapitalist üretimin ayrılmaz bir özelliği olan rekabet, rakiplerin pazar paylarının düşürülmesi, rakiplere maddi zarar verilmesi, korkutma, sindirme, yakma, tahrip etme gibi faaliyetler, başlangıçta daha çok mafya örgütlenmeleri yoluyla gerçekleşti. Her sermaye grubu, gerek kendi çıkarlarını korumak gerekse rakipleri sindirmek üzere mafya örgütlenmesiyle bağlandı. Böylece, daha çok devletin örgütlenmesindeki zaafardan yararlanarak iş gören, gördüğü işin karşılığında pay alan, devletin zor aygıtı içinde kurduğu ilişkilerle varlığını büyütüp sürdüren klasik mafya tipi ortaya çıktı. Bu aşamada mafya örgütlenmesi, henüz devletin zor örgütlenmesinin bir parçası haline gelmemişti. Bunun en tipik örneğini Amerika'daki mafyatik örgütlenmeler oluşturur. Eşitsizlik ve adaletsizliklere karşı öfkeli gençlerin, hatta çocukların sokak örgütlenmeleri olan çeteler ortaya çıktı. Bu çeteler, daha çok, yasak ve kotalı malların ülkeye sokulması ve dağıtılmasını üstlendi. Kent bölgelere ayrıldı, her bölge bir çetenin denetimine girdi. Elde edilen paranın büyümesiyle birlikte çeteler arasındaki kavga da büyüdü. Bazı çeteler ortadan kaldırılırken, en gözü karanlıkları ulusal çapta örgütlere dönüştü. Bu çatışmalar mafya raconu olarak adlandırılan bir ahlak anlayışını, yaşam tarzını da ortaya çıkardı. Bu aşamada çetelerin faaliyetleri nispeten bağımsızdı. Devletle ilişkileri dolaylı idi. Yani doğrudan devlet örgütlenmesinin bir uzantısı değil, devletin zor aygıtını kullanarak, daha çok polis ve yargıdaki kişileri rüşvetle kendilerine bağlayarak, onları suç ortağı haline dönüştürerek işlerini yürüttüler.

Kapitalizmin gelişmesine bağlı olarak bu örgütlenmeler yeni işlevler üstlendi. Devlet ihaleleri, devlet bütçesinin, yeraltı ve yer üstü kaynaklarının (madenler, sular, ormanlar vb.) bölüşülmesi, rant amacıyla toprak gaspı, imar değişiklikleri, rakiplerin teknolojik bilgilerini elde etme, zor durumdaki rakiplerin çeşitli yöntemlerle iflas ettirilip mallarına el konulması, vb. yöntemlerle mafyanın sermaye birikim sürecindeki işlevi büyüdü. İşlevin büyümesiyle birlikte mafyanın devlet örgütlenmesi içindeki yeri de değişmeye başladı.

Mafyatik örgütlenmelerin devlet örgütlenmesinin bir aygıtı haline gelmesi, diğer yanı sıra sınıf mücadelesinin gelişmesiyle bağlantılıdır. Bu sürecin mafyanın kapitalistler tarafından sendikal harekete müdahalenin bir aracı haline getirilmesiyle başladığını söyleyebiliriz. Bu müdahale giderek siyasal alana taşındı. Bu kez hedef işçi sınıfının siyasal örgütlenmesiydi. İşçi sınıfı adına hareket eden partilerin, demokratik örgütlerin, sendikaların sindirilmesi için mafyanın devreye sokulmasıyla bu örgütlenmelere yönelik suikastlar zinciri başladı. Mafyanın bu tarzda burjuva devlet aygıtının bir unsuru haline gelmesi, aynı zamanda ideolojik bir karakter kazanmasının da başlangıcıdır. Bu ideolojinin temelini, burjuva ideolojisinin en belirgin en kaba biçimi olan şoven bir milliyetçilik (vatan, millet, bayrak) ve anti komünizm oluşturdu. Devletin zor ve ideolojik aygıtına eklenen bu örgütlenmeler, mafyanın önde gelen liderlerinin devşirilmesiyle oluşturuldu.

Kapitalizmin gelişmesiyle birlikte, gelişmiş kapitalist ülkelerde sermayeler arası kaba rekabetin yerini daha ince yöntemler; teknolojik üstünlük, daha kaliteli ve daha ucuz meta üreterek rakiplerin metalarını gözden düşürme, pazar paylarını küçültme, rakipleri çeşitli biçimlerde zarara uğratma, finansal oyunlarla zora sokma, zordaki firmaları yutma, devlet içindeki bağlantıları harekete geçirerek, yolsuzluk ve rüşvet yoluyla rakipleri geride bırakma, vb. aldı. Mali sermayenin ve sermaye ihracının öne çıkması

ile birlikte tekeller arası rekabete devletler arası rekabet eklem-
lendi. Devletler gümrük duvarları, kotalar, teşvikler, vb. yollarla
kendi tekellerini korurken el koymalar, parasal cezalar, dinleme,
izleme, açıkları yakalama vb. yöntemlerle rakip firmalar cezalan-
dırıldı. Bu sürecin en tepe noktası, dünyanın alan olarak yeniden
bölüşülmesinin aracı olan emperyalist savaşlardır.

Gelişmiş ülkelerde, kaba rekabetin yerini teknoloji ve finansa
dayalı yeni yöntemlerin almasıyla ekonomik alanda klasik maf-
ya örgütlenmesinin, yasak ve kotalı metalar (uyuşturucu vb.) dı-
şında, alanı daraltıldı. Rakip devletler ve tekellere yönelik eko-
nomik operasyonlar ise devlet tekeline alındı. Sınıf mücadelesi
alanında ise, sendikalar işçi aristokrasisi yoluyla denetim altına
alındı. Sosyalist, komünist ve kimi zamanda muhalif partilere,
gruplara ve gazetecilere yönelik saldırı ve suikastları esas olarak
devletlerin istihbarat kuruluşları ve bu kuruluşların içindeki gizli
örgütlenmeler üstlendi.

Bu sürecin diğer bir boyutu da gelişmiş ülkelerle gelişmekte
olan ülkeler arasındaki ilişkilerdeki değişimdir. Gelişmeleri için
sermayeye şiddetle ihtiyaç duyan geri ülkeler, gelişmiş ülkeler
tarafından sermaye ihracı yoluyla denetim altına alındı. Böylece
eski sömürge sisteminin yerine esas olarak sermaye ilişkilerine
bağlı yeni bir denetim sistemi kuruldu. Denetime direnen ülkeler,
mali, siyasi ve askeri operasyonlarla yola getirildi. İstikrarsızlaş-
tırma, ekonomik ambargo ve suikastları da kapsayan bu operas-
yonlarda kullanılmak üzere mafyatik unsurlar devletin gizli ör-
gütlenmelerine eklemelendi.

Gelişmiş kapitalist ülkelerde mafyatik örgütlenmeler esas
olarak, devlet aygıtı içine çekilerek denetim altına alınırken geri
ülkelerde bu süreç daha farklı işliyor. Temelde kapitalizmin eşit-
siz gelişiminden kaynaklanan bu farklılık aynı zamanda ülke-
lerin devlet örgütlenmesindeki bir farklılığa da tekabül ediyor.
Burjuva devlet iktidarının (burjuva diktatörlüğü) genel olarak

iki yönetim biçiminden söz etmek mümkündür. Bu biçimlerden biri parlamenter biçim, diğeri ise yürütmeci yönetim biçimidir. Parlamenter biçim, genel olarak sistemin iç denetimine dayanır. Yürütmeci biçim, parlamenter biçimden devlet aygıtının bütünsel yasa dışılığıyla (denetim dışılığı) ayrılır. Dünyadaki devletlerin üçte ikisinden fazlasını kapsayan bu tip yürütmeci yönetime sahip ülkelerin çoğunda yasaların ve parlamentoların var olması bu durumu değiştirmez. Yasalar, sıkça çiğnenebilir, seçim ve parlamentolar göstermelidir. Bu yüzden bu ülkelerde seçimler her dönem şaibeli, parlamentolar ise işlevsizdir.

Bu durum; Parlamenter yönetim biçiminde yasadışı örgütlenmeler olmadığı anlamına gelmez. Bu ülkelerde hem iç, hem dış siyasette yasadışı işler daha ince yöntemlerle kamufle edilir. Kı-saca, iki yönetim biçimi birbirlerinden mutlak olarak ayrılmazlar. İşlerin iyi gittiği dönemlerde parlamenter yönetim biçimi öne çıkarırken, ekonomik ve siyasal istikrarsızlığın arttığı dönemlerde yürütmeci biçim öne çıkar. Bugün gelişmiş çoğu ülkede gördüğümüz gibi, parlamenter biçimden yürütmeci biçime doğru bir kayış vardır. Bunun nedeni yaşanan kriz ve bu krizin taşıdığı savaş ve iç savaş tehlikesidir.

Emperyalist devletlerin denetimi altındaki geri ülkelerde, ekonomik ve siyasi istikrarsızlık neredeyse sürekli bir karakter taşıdığı için bu ülkelerde yürütmeci yönetim biçimi süregendir. Bu ülkelerde devlet aygıtı, devletin zor örgütlenmesi, ordu, polis, bu kurumlara bağlı istihbarat ve özel örgütler, yargı sistemi (mahkemeler, hapishaneler), finans aygıtı ve devletin ideolojik aygıtı, üst düzey yöneticilerinin içinde yer aldığı küçük bir oligarşik azınlığın elindedir. Bu oligarşik örgütlenme çoğu zaman karşımıza Devletin Güvenlik Örgütlenmesi vb. kimliğiyle çıkar. Bu örgütlenme binlerce bağla toplumun dokusuna nüfuz eder. Ekonomik ve siyasi istikrarsızlıkla birlikte, eşitsizliğin, adaletsizliğin, işsizlik ve yoksulluğun, yaygın olduğu bu ülkelerde klasik

anlamdaki mafya da, kendine daha geniş bir hareket alanı bulur. Neredeyse her sokak bir çete grubuyla tanımlanır. Mafyanın önde gelen liderleri bu yaygın örgütlenme içinden seçilerek, yetiştirilerek devletin güvenlik örgütlenmesine dahil edilir. Devletin güvenlik örgütüne dahil edilen bu mafyatik unsurlar devlet tarafından yürütülen operasyonlarda kullanılır. Bu yöntem, aynı zamanda, devletin bu operasyonlardan aklanmasını da sağlar. Açığa çıkan operasyonlar “mafya” mal edilerek, devletin kutsallığının yara alması önlenir. Hukuk sistemi, göstermelik parlamentolar güvenlik örgütünün aldığı bu tür kararları hiçbir biçimde sorgulayamazlar, ezkaza sorgulamaya kalktıklarında devletin gerçek yüzüyle karşı karşıya kalırlar.

Mafyayı kendi bünyesine katan devlet güvenlik örgütlenmesi, içerde ekonomiden siyasete tüm faaliyeti, dışarda istihbaratı ve askeri operasyonları organize eder, yürütür. Bu örgütlenmenin önemli bir özelliği ise emperyalist istihbarat ve operasyon örgütleriyle kurduğu ilişkidir.

Yukarıda da belirtildiği gibi, ‘geri’ ülkelerde ekonominin finans ihtiyacı, normal prosedürle emperyalist devletler, İMF, Dünya Bankası ve benzeri finans tekelleri tarafından karşılanır. Finansal destek adı altında geri ülkelere verilen borç ve krediler aynı zamanda bu ülkelerin denetim altına alınmasının da ilk adımıdır. Bu adımı ekonomik, siyasi ve askeri anlaşmalar izler. Bu yolla geri ülkeler kapitalist emperyalist sisteme eklemlenir. Finansal kredi musluklarının kısıldığı dönemlerde devlet ekonomideki tıkanıklığı aşmak için ihtiyaç duyduğu finansmanı, devlet güvenlik örgütlenmesinin bir aygıtı halinde örgütlenen bu yapıyla çözmeye çalışır. Bunun en bilindik yolu uyuşturucu ticareti ve kara para mekanizmalarıdır. Devlet güvenlik örgütünün devreye sokulmasıyla uyuşturucu ticareti klasik mafya faaliyeti olmaktan çıkar, devletin rutin faaliyetinin bir parçasına dönüşür. Uyuşturucudan elde edilen servetler, çeşitli yol ve yöntemlerle (vergi cennetle-

rinde kurulan paravan şirketler üzerinden gerçekleştirilen hayalî ihracat, ithalat, vergi iadeleri, “Varlık Barışı” vb.) aklanarak ekonomiye dahil edilir.

Mafyatik devlet güvenlik örgütlenmesinin en önemli işlevlerinden biri de bu örgütlenmenin sürekliliğinin sağlanmasıdır. Bunun için siyaset sürekli olarak bu örgütlenmenin müdahalesi altındadır. İktidarın ve muhalefetin sınırları çizilir, kimin nasıl iktidar olacağı belirlenir. Bu sınırların dışına çıkanlar en sert yöntemlerle - baskı, şiddet, şantaj, tutuklama, suikast vb.- cezalandırılır. Bu örgütlenmenin ülke içinde ekonomik ve siyasi istikrarı sağlamak için başvurduğu klasik söylem iç ve dış tehdittir. Aslında bu söylem, istikrarsızlığın arttığı dönemlerde istisnasız tüm burjuva iktidarların başvurduğu temel söylemdir. Geri ülkelerde ekonomik ve siyasal istikrar çok sık bozulduğundan bu argümanlar sürekli olarak canlı tutulur. Bu tehdidin ideolojik boyutunu koyu bir şovenizm ve anti komünizm oluşturur. Her devlet, kendine özgü, düşman dış devlet söylemiyle hem burjuva partiler arasındaki konsensüsü, hem de halkın desteğini sağlamaya çalışır. Güvenlik stratejisinde iç tehdidi; sınıf hareketi, ulus- devlet sınırları içerisindeki halklar ve azınlıklar oluşturur. Mevcut burjuva düzeni potansiyel ya da fiili olarak tehdit eden güçler olarak sınıf mücadelesi ve ulusal mücadeleler dış düşmanla irtibatlandırılır. Bu yolla ezilen ve sömürülen kitlelerin ayrışması, düşmanlaştırılması sağlanır. Olası ittifaklar, işçi sınıfından kopartılarak yalnızlaştırılır. Ayrıştırılan kitleler birbirinin karşısına konumlandırılır. Bunu sağlamada kullanılan temel argümanlar anti komünizm, ulus devletin bekâsı ve ulusal çıkarlardır.

Mafya mı Devlet, Devlet mi Mafya?

Dünden bugüne, bu topraklarda kriminal unsurların, devlet aygıtına eklenmesi oldukça eskiye dayanır. Daha geriye gitmeden, Osmanlının çöküşünün hızlandığı 19. yüzyılın son çeyreğinin

den bu yana bu alanda yaşananları şöyle özetlemek mümkündür: Yoğun olarak 1887'den başlayarak Osmanlı devleti bir yandan emperyalist müdahaleler, diğer yandan Kuzey Afrika ve Balkanlarda başlayan ulusal kurtuluş mücadeleleriyle cebelleşiyordu. Bu süreç esas olarak 1912-1913 sonunda (Trablus ve Balkan savaşlarıyla) bir sonuca bağlandı. Osmanlı Balkanlardan çekilmek zorunda kaldı, Kuzey Afrika'daki sömürgeler el değiştirdi. Osmanlı Trakya'nın küçük bir kısmına, Ortadoğu ve Anadolu'ya sıkıştı. Bu coğrafya içerisinde Osmanlı'nın başını ağrıtan ana sorun Ermeni Ulusal Mücadelesiydi. Osmanlı Devleti 1891'de Hamidiye Alaylarını kurarak, Kürt ağalarını, Ermeni halkına karşı silahlandırdı. Bir soygun ve katliam düzeni kuruldu. Devletin zulmü ve katliamları bu örgütlenme eliyle yürütüldü. Ermeni halkı katliam ve sürgünlere tabi tutuldu, mallarına el konuldu, Kürt köylülerinin payına da bu soygun ve talandan zulüm ve baskı düştü.

1908'de İttihat ve Terakki'nin iktidara ortak olmasıyla birlikte, devlete bağlı bu mafyatik örgütlenmede kısa bir mola yaşandı. Hamidiye Alayları dağıtıldı. Kısa bir süre sonra dağıtılan Hamidiye Alayları'nın yerine Aşiret Süvari Alayları kuruldu. Katliam ve yağmalar sürdü. 1911'de İttihat Terakki'nin özel örgütü Teşkilat-ı Mahsusa devlet örgütü haline getirildi. Bu dönüşümle birlikte Teşkilat-ı Mahsusa eski işlevini (muhaliflere yönelik adam kaçırmaya, öldürme, suikast düzenleme vb.) devlet bekâsı adına, genişleterek sürdürdü. Ulusal kurtuluş hareketleri ile mücadele amacıyla, Laz ve Çerkez kriminal unsurlardan (asker kaçakları, hapisten çıkarılanlar vb.) oluşturulan ve Al Xamsin (Elliler-elli kişiden oluştuğu için bu ismi aldılar-y) adı verilen örgütler kurularak Teşkilat-ı Mahsusa'nın emrine verildi. Ermeni Ulusal Kurtuluş Mücadelesi, Ermeni ve Süryani halkına karşı pogromlar, katliamlar ve el koymalar bu örgütün denetimi altında yürütüldü. I. Emperyalist paylaşım savaşı ile birlikte Teşkilat-ı Mahsusa'nın operasyonları artarak sürdü. Ermeni halkına karşı tehcir

ve soykırım; devletin askeri güçleri Teskilat-ı Mahsusa ve ona bağlı kriminal çetelerce yürütüldü.

1920’de Mustafa Kemal önderliğinde toplanan Meclis (TBMM) ve temelleri atılan yeni cumhuriyet, bu geleneği Osmanlı Devleti’nden ve İttihat-Terakki’den devraldı. Mustafa Kemal Mayıs 1919’da Samsun’a ayak bastığında ilk işi Karadeniz boyunca bağımsızlık (özerklik) için mücadele eden Pontus hareketini durdurmak için harekete geçmek oldu. Karadeniz’de Pontus halkına karşı oluşturulan kriminal örgütlerin en tanınmış lideri Topal Osman’la Havza’da görüşerek onu Karadeniz’deki bütün çetelerin birleştirilmesiyle görevlendirdi. Böylece Ermenilerden sonra Pontus ve Kürt halklarına karşı katliamların ve tehcirin yolu açıldı.

Ermeni, Kürt (Koçgiri ayaklanması) ve Pontus halklarına karşı yürütülen katliamların örgütlenmesinde yer alan Topal Osman, 1912 Balkan harbine katıldı, yaralanarak total kaldı. Memleketi Giresun’a döndü. Giresun belediye başkanını kovarak belediyeyi gasp etti. Çeteler kurarak Ermeni ve Pontus halkına karşı katliamlar örgütledi. Gerek savaş sırasında işlediği suçlar (ordudan buğday çalmak), gerekse savaş sonrası işlediği suçlarla ilgili olarak gıyabında ölüme mahkûm edildi. Yukarıda da belirtildiği gibi Mayıs 1919’da Mustafa Kemal’le Havza’da görüştü, Mustafa Kemal’in girişimiyle Haziran 1919’da idam cezası kaldırıldı. Yeniden Giresun’a döndü. Giresun Müdafa-i Hukuk Cemiyetini kurdu. Trabzon hapisanesini bastı. Kriminal ve ırkçı unsurları, Ermeni-Pontus düşmanlığı, İslam’ın kutsalları ve el konulacak malların paylaşılması vaatleriyle bir araya toplayarak 42. ve 47. Alayları kurdu. Aynı dönemde yeni cumhuriyetin ilk ordusu olan Merkez Ordusu kuruldu. Başına Nurettin Paşa’nın atandığı Merkez Ordusu’nun görevi, Karadeniz’deki Pontus ayaklanmasının bastırılmasıydı.

1919 yılı başında özerklik talebi ile ortaya çıkan Pontus gerilla

hareketi Samsun'dan Trabzon'a bölgenin tümüne yayılmıştı. Topal Osman'ın kurduğu 42. ve 47. alaylar, Merkez Ordusu komutası altında Pontus halkı ve gerilla hareketine karşı harekete geçirildi. Tüm savaş kurallarından tümüyle bağımsız olarak hareket eden bu alaylar, Rus ordusundaki Kazaklar'ın işlevini üstlendi; Pontus köyleri yakıldı, köylüler öldürüldü, mallarına el konuldu, gerillaların köyde kalan eşleri ve çocukları rehin alındı. Sırf Trabzon bölgesinde öldürülen Pontus'lu sayısı 65–70 bini buluyordu. Gerilla hareketinin daha etkili olduğu Samsun, Amasya ve Tokat bölgesinde ise yapılan katliamlar bunun birkaç katıydı. Hiçbir kural tanımayan bu katliamlar sonucunda gerilla hareketi yenildi. Gerilla hareketi ezildikten sonra, Genelkurmay belgeleri, öldürülen gerilla sayısını 11,118 olarak veriyordu (ölen Türk çetecilerin sayısı ise 1817). Bu bilgi, aynı zamanda, gerillanın, bölgede ciddi bir güç olduğunu da teyit ediyordu.

Sağ yakalanan gerilla ve köylüler için Amasya'da İstiklal Mahkemesi kuruldu. Gerillalar bu mahkemede yargılanarak, ölüm cezasına çarptırıldı. Pontus halkı 1914'den sonra 1920'de tehcire tabi tutuldu. Yüz binlerle ifade edilen Pontus'lu, Yunanistan'a sürüldü. Müslümanlığı kabul edenler ise bölgede kaldılar. Ermenilerden sonra Pontus sorunu da "çözülmüş" oldu, bir farkla ki, Pontus halkı tehcir sırasında Ermenilere yapıldığı gibi, katliama tabi tutulmadı.

Bu kez sırada Kürtler vardı. 13 Mart 1921'de Nurettin Paşa komutasındaki merkez ordusu ayaklanan Koçgiri'ye doğru harekete geçti. Nurettin Paşa, ayaklanmacıların uzlaşma önerisini reddetti ve saldırıyı başlattı. Binlerce direnişçi öldürüldü. Topal Osman alayları bu katliamlarda da iş başındaydı.

Topal Osman, Kasım 1920'de Mustafa Kemal tarafından Ankara'ya çağrıldı. Mustafa Kemal'in Muhafız Kıtası komutanlığına getirildi. Katliamlarını buradan sürdürdü. Mustafa Kemal'in 28 Kanunusani 1921'de Mustafa Suphi ve yoldaşlarının ölüm

emrini, Trabzon'daki Yahya Kahya çetesi tarafından yerine getirdi. Yahya Kahya konuşma ihtimaline karşı Mustafa Kemal'in yaveri İsmail Hakkı Tekçe tarafından öldürüldü. Topal Osman'ın son görevi, TBMM'de Mustafa Kemal'in aktif muhaliflerinden olan Trabzon mebusu Ali Şükrü Bey'in öldürülmesi oldu. Mustafa Suphi ve 15 yoldaşının katlinde, Mustafa Kemal'in parmağı olduğunu araştıran Ali Şükrü Bey kaçırılarak katledildi. Bu perde, katillerin katledilmesiyle kapandı. Topal Osman yaver İsmail Hakkı tekçe tarafından öldürüldü. Ölüsü başı kesildiği için ayaklarından asılarak idam edildi.

Artık yeni cumhuriyetle birlikte bu cumhuriyetin devlet yapısı da belirlenmiştir. Kapitalist devletin Yürütmeci biçimi olarak adlandırdığımız bu devlette, aygıtlar anayasalar, yasalar vb. tarafından sınırlanmış gibi görünse de bu sadece bir görüntüdür. Devlet aygıtı yasal olandan çok, yasa dışı olana dayanır. Aygıtın bu niteliği olağan dışı dönemlerde (ekonomik ve siyasi krizler) daha net bir biçimde görünür hale gelir. Mafya diye adlandırılan örgütlenme bu devlet aygıtının ihtiyaç duyulduğunda başvuru bir aracı değil, bizzat bu aygıtın bir unsurudur.

Daha önceki süreçten devraldıkları ile cumhuriyetle birlikte kurumsal bir nitelik kazanan bu aygıt, dünden bugüne zaman sarsıntıya uğrasa da varlığını güçlendirerek sürdürmüştür.

Bu yapılanmada dış düşman ülke içinde kalan çok az sayıda Ermeniler, Grekler, (daha geniş bir tanımla gayri-Müslimler) ve onların devletleridir. İç düşman işçi sınıfı, devrimci örgütlenmeler ve Kürtlerdir. Bu yapılanmanın ideolojisi devletin bekâsı, Türkçülükte ifadesini bulan şoven bir milliyetçilik, anti komünizm ve İslam'dır. Başlangıçta Türkçülük ön planda iken 1950'lerden sonra Türkçülük İslam'la sentezlenerek Türk-İslam sentezine, 1980 sonrasında ise İslam-Türk sentezine evrildi. Dış düşman söylemi bir yandan, burjuvazinin işçi ve emekçiler üzerindeki hegemonyasını pekiştirmenin aracı olarak kullanılırken

öte yandan, burjuva partilerin arasında iç düşmana karşı konsensüsü sağlıyor. Halkın büyük bir çoğunluğu bu ideolojiyle biçimlenmiştir. Katliamlar, suikastlar, “faili meçhuller”, el koymalar, tehcirler vb. bu aygıt ve ideolojiyle süreklileştirilmiştir. Türk kapitalizmi sermaye birikimini büyük ölçüde bu el koymalardan sağlamıştır, sağlamaktadır.

Türkiye'nin NATO'ya dahil edilmesi ve özellikle 1960 darbesinden sonra bu mafyatik devlet yapısı yeni aygıtlarla takviye edildi. NATO'nun stratejik konseptine bağlı olarak Sovyet düşmanlığı ve anti komünizmin ilk sırayı almasıyla birlikte, kontrgerilla ve buna bağlı paramiliter gruplar örgütlenmeye başlandı. Bu paramiliter gruplar aynı dönemde kurulan Komünizmle Mücadele Dernekleri ve benzeri örgütlerin faaliyetlerinden devşirildi ve sisteme (Ordu, polis, istihbarat birimleri, kontrgerilla, yargı, bürokrasi, medya vb.) entegre edildi. Milli Güvenlik Kurulu hiçbir yasayla sınırlı olmayan bu oligarşik yapının bilinen ve görünen yüzüdür. Alınan kararlar bu Kurulda onaylanarak, belirli bir işbölümü çerçevesinde uygulamaya konulur. Bu yapı, 70'li yıllarda sendikacılara, devrimci parti ve gruplara, Alevilere, Kürtlere karşı yoğun olarak kullanıldı. Sendikacılar ve devrimci liderlere karşı suikastlar, faili meçhuller, Kanlı Pazar, 1 Mayıs, Çorum, Kahramanmaraş toplu katliamları vb. bu dönemde bu mafyatik yapının gerçekleştirdiği operasyonların bir kaçıdır. NATO ve ABD'nin aktif katılımıyla yürütülen bu terörden, bu yapıyı kısmen de olsa deşifre etmeye çalışan burjuva kişi ve kurumlar da nasibini aldı.

Bu dönem aynı zamanda devletin ve burjuvazinin sermaye ihtiyacını sağlamak üzere el koymaların, uyuşturucu, silah kaçakçılığı ve kara para dolaşımının da yoğunluk kazandığı bir dönemdir.

70'li yıllar aynı zamanda, gelişim süreci içinde proletaryanın olgunlaştığı, tarihinin en büyük başkaldırısını gerçekleştirdiği,

ekonomik mücadelesini geliştirdiği, politik mücadeleyle birleştirdiği, yığınsal olarak politik mücadeleye yöneldiği, sınıf mücadelesinin gençlikten, küçük burjuvaziye, bütün ezilenleri kapsadığı, burjuva devletin çürüme ve çözülme dönemine girdiği, burjuvazinin yönetemez duruma düştüğü yıllardır. Buna karşın işçi sınıfı ise kat ettiği yola rağmen iktidara uzanacak bilinç ve örgütlülüğe değildi. Bu paradoks, 12 Eylül ile çözüldü. Burjuvazi, devrimci hareketi ve işçi sınıfını ezerek, yönetemezliğine son verdi. Sermayenin yeniden yapılanması, bu yeniden yapılanmaya uygun olarak toplumsal ve siyasal alanın yeniden örgütlenmesi, devlet terörü, işçi hareketinin yenilgisinin yarattığı ideolojik savrulma, politik ve örgütsel dağılma üzerinde oturdu. Kapitalizmin uluslararası iş bölümünün gereklerine uygun olarak, ekonominin sisteme tam entegrasyonu sağlandı. Devletin baskı kurumları olan ordu ve polis, emperyalist savaş, iç savaş konseptine uygun olarak yeniden organize edildi.

Türkiye bu re-organizasyon ile kapitalizmin yeni uluslararası işbölümüne, eski işbölümünü bünyesinde saklı tutarak; ithalata dayalı, ihracata yönelik bir ekonomik modele (parça ve yığınsal meta üretimiyle) entegre oldu. Emperyalist tekellerin çevresinde satın alma, ortak olma, know-how, patent, tedarikçi anlaşmaları yoluyla bir “taşeron” sermaye oluştu. Bu yeni yapıyla Türkiye bölgede emperyalist tekellerin bir üretim ve dağıtım üssü olma olanağını elde etti.

Ekonominin sisteme tam entegrasyonu, ucuz işgücü, işçi hareketinin ezilmesinin yarattığı güvenli ortamda ülkeye dışarıdan mali sermaye akışı da hızlandı. Mali sermaye akışıyla birlikte sermayenin el değiştirme, merkezileşme düzeyi büyüdü. Bütün geri ekonomilerde görülen emlak rantına (inşaat sektörü vb.) dayalı büyüme ekonominin lokomotif gücü haline geldi. Bu dönem aynı zamanda Türkiye’de özelleştirmelerin hız kazandığı bir dönemdir. Rantın büyümesi, rant paylaşım savaşlarının büyümesini, bu

da sokak çetelerinin (çek-senet mafyalarının) çoğalmasını koşullandırdı. Büyüyen rekabet ve rant kavgasının ihtiyaç duyduğu sermaye, devlet aygıtının devreye girmesi ile karşılandı. Uyuşturucu ve kara para ticareti öncesiyle kıyaslanamaz boyutlara ulaştı. Bu faaliyetlerde bulunan sokak çeteleri devlet örgütlenmesi içine çekilerek denetim altına alındı.

12 Eylül'de aldığı ağır darbelerle işçi hareketi ve devrimci hareketler gerilerken, Kürt Ulusal Hareketi önemli bir atılım gerçekleştirerek büyümeye başladı. Ulusal mücadeledeki bu büyümeyi engelleme girişimi devletin yeniden örgütlenmesine taşındı. Orduda, poliste, jandarma ve MİT'te PKK ile mücadele özel birimleri oluşturuldu. Bu birimlerin en bilineni, Kürt halkına karşı katliamları, faili meçhulleri, işkenceleriyle gündeme gelen JİTEM'dir. Kürt halkı ve ulusal hareketine karşı sürdürülen bu haksız ve kanlı savaş 80'li ve 90'lı yıllar boyunca aralıksız sürdürüldü. 2000'li yılların başındaki kısmî gerileme, "çözüm sürecinin" bitirilmesi ile yeniden ivme kazandı.

Bu kanlı terörün diğer bir boyutu da devlet aygıtına yerleştirilen özel birimlerin aynı zamanda büyüyen rekabet ve rant savaşına da dahil olmaları, uyuşturucu ve kara para ticaretini bizzat yönetmeleridir. Bu faaliyetler, burjuva ideolojisinin temel biçimi olan milliyetçilikle (devletin bekâsı, vatan, bayrak vb.) örtülmektedir. Büyüyen rant kavgasının kaçınılmaz sonuçlarından biri de devlet aygıtındaki bu özel birimlerin kendi aralarında ve kendi içlerindeki hesaplaşmalardır. Devletin yasadışı faaliyetlerinde emri verenle emri yerine getiren arasında, daha önce yaşanan deneyimlerden kaynaklanan güvensiz bir ilişki vardır. Emri yerine getiren herhangi bir durumda giyotine gönderilebileceğini, emri veren ise, verdiği emrin ilerde kendi aleyhine kullanılabileceğini bilir. Bu yüzden emir erleri ölüm listelerinde yer almaktan kurtulamazlar. Ya Topal Osman örneğinde olduğu gibi, kafaları koparılır, ya öldürülerek ormana bırakılır, ya kalp krizi geçirirler, ya

da banyoda ayakları kayıp ölürlür. 90'lı yıllarda “Kürt işadamlarının”, Yeşil'in, Hıram Abbas'ın, Cansever'in ve daha nicelerinin başına gelenler, tam da budur. Bütün bunlar; ortada devleti ele geçiren bir mafya olmadığını, devletin bizzat kendisinin mafyatik bir karakter taşıdığını doğrular. Burjuva kalemşörlerin derin devlet, mafya- siyaset ilişkisi olarak nitelendirip devleti kutsamaları bu gerçeği değiştirmez.

“Kral Çıplak”

Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşundan bu yana yukarda ana çerçevesi çizilen mafyatik devlet örgütlenmesi ve bunun sonuçları ile ilgili binlerce kitap yazıldı, binlerce belge ortaya konuldu, fakat bunların hiçbiri Sedat Peker'in ifşaatları kadar etkili olmadı. Videoları yüzbinler tarafından bir dizi izler gibi izlendi. Bunun nedenlerinden birisi, bu ifşayı gerçekleştirenin bizzat bu devlet yapısının içinden gelen biri olması, sadece karşısına aldıklarının yaptıklarını değil, kendi yaptıklarını da samimi bir üslupla anlatması, şimdiye kadar devletin aygıtları içinde yer alıp dışlananlardan farklı bir yol izleyerek, ‘açıklarım, açıklayacağım...’ demeden doğrudan ifşaatlarda bulunmasıdır. Peker'in inandırıcılığının önemli bir yanı da, onun kısmen de olsa kendi yaptıklarını da açıklamasıdır. AKP'li bir milletvekilinin ricasıyla yine AKP'li eski bir milletvekilini karakolda dövdürdüğünü, yine milletvekili ricasıyla Hürriyet gazetesini bastırıldığını, seçim döneminde AKP'li adayların arabalarına çantalarca para bıraktığını, AKP'nin Almanya'daki örgütlerine para aktardığını açıkladı. Şüphesiz bunlar Peker'in yaptıklarının binde biri bile değildir. Ama yine de onun söylediklerinin izlenmesinde etkili olmuştur. Bir diğeri de son otuz yıldır yaşananların, kitlelerde biriktirdiği öfke ve çaresizliğin adeta sözcüsü gibi algılanmasıdır.

Ifşaatları toplumda bu kadar ilgi uyandıran Sedat Peker kimdir. Kimilerine göre Peker sokak çetesi, mafya, uyuşturucu baro-

nu, işadamı, pislilik vb. dır. Kendi anlatımıyla sokaklardan geldi. Milliyetçi ve Turancı. Sokaklardan gelen biri olarak pek çok işe (çek-senet tahsili, emlak rantı, el koymalar vb.) bulaştığı açık. Yine kendi söylemiyle hiç uyuşturucu satmamış. Ama açıklamalarından; sokaktan devlet aygıtına terfi ettiği, devletin yasadışı işlerinde yer aldığı, uyuşturucu ve kara para ticaretinde önemli bir yer tuttuğu anlaşılıyor.

Peker kendisinin kim olduğunu ilk videosunda açıkladı. MİT'te, Emniyet'te ve Jandarmada çalıştığını söyledi. Sokaktan devlete ne zaman terfi ettiğini açıklamadı, ama bu terfiyle kendisini entelektüel olarak geliştirdiği de bir gerçek. Kısaca Peker, ona atfedilen bütün sıfatlarla devletin dışında değil, bizzat devletin kendisidir.

İkinci soru, neden ifşaatlarda bulunduğu sorusudur. Bu sorunun kişisel, ailesel ve siyasi nedenleri var. Ailesiyle ilgili olanlara hemen her videosunda değiniyor. Kişisel nedenlere gelince dışlanarak rütbe, güç ve gelir kaynağını kaybetti. Bu ikisi Peker'in öfkesini açıklıyor. Asıl neden ise siyasidir. Anlatımlarından Peker'in Erdoğan sonrası dönemin dizaynında önemli bir figür olduğu anlaşılıyor. Süleyman Soylu'nun otuz yıllık yatırımlarını söyledi. Soylu'yu Erdoğan sonrasına hazırlamak için başta Berat Albayrak olmak üzere birçok odakla mücadele etti. Ancak Soylu, Erdoğan sonrası döneme hazırlanırken kendi geçmişini temizlemek ya da başka nedenlerle Peker'i silince, savaş yeni bir boyut kazandı. Geri dönüş bileti Peker'in tutuklanma, yok edilme biletine dönüştü. Tutuklanma ya da öldürülme endişesiyle Balkanlarda birçok ülkeden çıkmak zorunda kaldı. Bu durum, Peker'in karşısındaki cephenin birleştiğini ve ona ifşaat dışında bir yol bırakmadığını gösteriyor. Böylece Peker ile karşıtları arasında savaş stratejik bir boyut kazandı. Peker kendi deyişiyle düşmanlarını parça parça koparmaya başladı.

Peker'in videolarda açıkladığı olay, olgular ve kişiler belirli

bir çevre (gazeteciler, araştırmacılar, vb.) için, bazı ayrıntılar hariç, bilinmeyen şeyler değildir. İşaatlarına Derin Mehmet olarak isimlendirdiği Mehmet Ağar'la başladı. Mehmet Ağar'ın oğlu AKP milletvekili Tolga Ağar'ın bir gazeteciye tecavüz ettikten sonra öldürttüğünü, yer ve diğer ayrıntıları vererek açıkladı, Ağar'ın Bodrum marinaya "çöküş hikayesini anlattı. Bu açıklamalar Ağar'ın hala devlet içinde önemli bir mevkide olduğunu gösteriyor. Peker'in bu açıklamalarından sonra Ağar ve oğlu marina yönetiminden istifa etti. Cinayet dosyasına ise henüz dokunamadı. Tolga Ağar hala AKP milletvekili olmaya devam ediyor. Sıra Soylu'ya geldiğinde, Soylu'nun emniyet, jandarma ve sahil güvenlikte dukalık kurduğunu, ikisi beraber, Berat Albayrak ve Davutoğlu'nu nasıl denklem dışında bıraktıklarını, Soylu'nun FETÖ borsasını nasıl yönettiğini, FETÖ suçlamasıyla işadamlarını köşeye sıkıştırıp para ve mallara el konulduğunu, Silivri Emniyet Müdürü'nü nasıl intihara sürüklediğini açıkladı. 7 Haziran'dan sonra olanlara, bombalamalara, Kürt halkına yönelik saldırılara henüz girmedi. Girebilir mi göreceğiz. Peker bütün bu işaatlar sırasında Erdoğan'ı işin içine katmamaya büyük bir özen gösterdi. Devletin kutsallığına dokunmadı.

Peker'in işaatları arasında özellikle dördü, devletin karakteri hakkında net bir bilgi içerdikleri için önemlidir. Bunlardan birincisi Yalıkavak Marina ile ilgili söyledikleridir. Milli Emlak'tan 49 yıllığına kiralanarak üzerine kurulan Marinayı Mübariz Maksimov ve Ortağı Anar Alizade, Cefi Kahmi'den satın aldı. Maksimov ve ortağı, Azerbaycan petrol şirketi SOCAR ve Rus Lukoil'in Türkiye dağıtıcısı. SOCAR Azerbaycan devlet başkanı İlham Aliyev'le bağlantılı ve Aliyev ile Erdoğan arasındaki ilişki biliniyor. Rant kavgası sonucunda petrol dağıtımı Maksimov'dan alındı. Lukoil dağıtımı, Erdoğan'ın yeğeninini eşi Serdar Ekşioğlu'na , SOCAR'ın dağıtımı da Rus oligark Anar Alizade'ye, eski soy ismiyle Aliyev'e kaldı. Bu el değiştirme sırasında Peker'in

deyimiyle Marina'ya çöktü. Maksimov'a göre; Marina'daki hisseler, değerinin çok altında bir bedelle diğer ortak Alizade tarafından el konuldu. Bu "çökmede" Peker, Ağar'ın önemli bir rol üstlendiğini söylüyor. Bu sırada "Derin Mehmet", oğlu milletvekili olunca onun yerine Marina yönetimindedir. Peker'in iddiaları üzerine Ağar yaptığı açıklamada "Burası Türkiye'nin döviz basan makinesidir. Buraya prensler, krallar, devlet liderleri yatlarıyla gelir. Biz burada olmazsak mafya buraya çöker" diyerek kendini savundu.

Buraya kadar ki olaylar bir mala "çökme" olayı gibi görünüyor. Ama öyle olmadığı Peker'in sonraki videolarında ortaya çıkıyor. Peker sonraki videolarında iki uyuşturucu güzergâhını açıkladı. Bunlardan biri İran üzerinden, Mersin limanı ve Sabiha Gökçen'e, oradan Avrupa'ya uzanıyor. Bu eroin güzergahıdır. Buradan gelen gelir Türkiye ve İran arasında bölüşülüyor. İkinci güzergah, kokain güzergâhı, Kolombiya, Venezuela, Dominik üzerinden İzmir limanına geliyor, oradan Ortadoğu'ya dağıtılıyor. Peker bu güzergahın Lazkiye'ye kadar uzandığını söylüyor. Peker'in ifşaatları bununla kalmadı. Kokainin eski başbakan Binali Yıldırım'ın oğlu Erkan Yıldırım'ın gemileri ile taşındığını, hatta varış hedefi Türkiye olan 4,9 ton kokainin Kolombiya'da yakalanmasından sonra Erkan Yıldırım'ın yeni bir güzergah oluşturmak için Venezuela'ya gittiğini açıkladı. Binali Yıldırım, oğlunun Venezuela'ya maske dağıtmak için gittiğini söyleyerek aklamaya çalıştı. Marina'nın önemi bu noktada ortaya çıkıyor. Marina'ya "prensler, krallar yatlarıyla geliyor." Kokain bu yatlarla dağıtılıyor. "Dövizasma makinesi" durmadan işliyor. Ama kokain yakalanınca duracak değiller, memleketi kurtaracak döviz makinesini çalıştırmak için kolları sıvamak, yeni güzergahlar bulmak gerekiyor. Bu iş de vatan, millet adına "Derin" Ağar ve Erkan Yıldırım'a düşüyor.

İkincisi Suriye'ye yapılan silah sevkiyatı ile ilgili verdiği bil-

gilerdir. Suriye’de 2011’de olaylar başladığında ABD ve Türkiye, ayaklanan cihatçı örgütleri eğit-donat kapsamına aldıklarını duyurdu. Finansmanı ise Katar ve S. Arabistan sağladı. Çeteler Türkiye’de eğitilip donatıldı. Suriye’ye silah taşıyan MİT tırlarının yakalanmasından sonra silah sevkiyatını Peker üstlendi. Suriye’ye silah, cephane ve yardım malzemesi taşıyan tırlar gönderildi. Peker silah sevkiyatı sırasında kendi tırlarına SADAT’ın silah dolu tırlarının eklendiğini ve bu silahların doğrudan El Nusra’ya gönderildiğini açıkladı. SADAT kendilerinin silah sevkiyatı ile bir ilgilerinin olmadığını belirttiği açıklamasında Suriye’ye silah sevkiyatı yapıldığını kabul ediyor.

SADAT, 1996’da yaş nedeniyle emekliye ayrılan Adnan Tanrıverdi’nin kurduğu, yurt dışından silah almak-satmak, asker eğitmek, üzere kurulmuş özel bir güvenlik şirketi. Türkiye’de topladığı kişilere gayri-nizami harp eğitimi verdiği, bu amaçla Konya ve Tokat’ta kamplar kurduğu biliniyor. Bu kamplarda Suriye dışında Endonezya, Malezya, Sudan, Afganistan vb. ülkelerden gelen kişiler de eğitiliyor. Bir dönem Erdoğan’ın da baş danışmanı olan Adnan Tanrıverdi, bu faaliyetlerin amacını başkenti İstanbul, dili Arapça olan birleşik bir İslam devleti kurmak olarak açıklıyor. Tanrıverdi’nin bu girişimi, devlet bünyesinde paramiliter bir gücün oluşturulduğunu gösteriyor. Peker’in Türkiye’de Alevi ve Kürtlere karşı pogromların yapılabileceğinden hareketle kendi yandaşlarını uyarması muhtemelen SADAT’ın bu faaliyetlerine yöneliktir. Peker’in açıklamalarının yanı sıra Suriye’deki cihatçı gruplara silah satışı Ukrayna’da gazetecilere konuşan MİT subayı Gökhan Nuri Bozkır’ın açıklamalarıyla da doğrulandı. Bozkır, Ukraynalı bir gazeteciye yaptığı açıklamalarda MİT adına eski sosyalist ülkelere silah topladığını ve bu silahları Suriye’deki gruplara gönderilmek üzere Türkiye’ye gönderdiğini, toplanan silahların parasının Katar tarafından ödendiğini açıkladı.

Suriye’ye silah sevkiyatının başka bir boyutu da silah karşılı-

ğında, Suriye'deki cihatçı gruplarla yapılan ticaretle ilgilidir. Peker'in verdiği bilgilere göre silah karşılığı ticaret (petrol, ikinci el araba, hurda demir, alüminyum vb.) şöyle işliyor. Ticaret yapacak olan önce Cumhurbaşkanı İdari İşler Başkanlığına (Metin Kıratlı'ya) başvuruyor, oradan olur aldıktan sonra, Ethem Sancak'ın yeğeni Murat Sancak ve Ramazan Öztürk'e gidiliyor, sonra El Nusra iktisat işleri sorumlusu Ebu Abdurrahman'la görüşülüp işlem tamamlanıyor. İddiaya göre bütün bu süreç Berat Albayrak'ın denetiminde gerçekleşiyor. Bu bilgi Wikileaks belgelerinde de yer aldı. Parasal işlerle ilgili başka bir bilgi de Libya ile ilgili. BM'nin tanıdığı Libya Hükümetinin başbakanı Serrac, Türkiye'de yapılan özel görüşmede Erdoğan'ın Serrac'dan beşli çete olarak anılan Limak, Kolin, Cengiz, Kolin, ve Makyol holdinglerine ihale verilmesini istediği, bunun Libya hükümetinde tepki yarattığı ve Serrac'ın istifa etmek zorunda kaldığıdır. Anlatımı sırasında Peker; para milletten, ölen bizim asker, kazanan onlar diyerek öfkesini dile getirdi.

Üçüncüsü, Bodrum'daki Paramount Hotel ile ilgili anlatılanlardır. Otel devletten 49 yıllığına kiralanan arazi üzerine Atilla Uras tarafından inşa edildi. Rus baronu Botır Rakhimov oteli kiralamak istiyor. Atilla Uras'ın şaibeli ölümü üzerine otele "çöküyor". Rakhimov, oteli bir şekilde Sezgin Baran Korkmaz'a kir alıyor. S. Baran Korkmaz, ABD'de hazineyi 500 milyon dolar dolandırmaktan dolayı aranan biri. Türkiye'de fabrika alıp satıyor, Robin Hood'çuluk yapıyor. Demirören gibi, otelin emanetçisi olduğu söyleniyor. Baran hakkında Türkiye'de kara para ticareti nedeniyle araştırma başlatılıyor. Mal varlığına tedbir konuluyor. Peker'in verdiği bilgiye göre Soylu, Baran Korkmaz'ı İçişleri Bakanlığı'na çağırıyor. Baran ile Soylu arasında Erdoğan'ın da haberdar olduğu İnan Kıracı'la olan 45 milyon dolarlık bir borç-alacak meselesi konuşuluyor. Bu konuşma sonrasında Baran'ın mal varlığı üzerindeki tedbir ve yurtdışı yasağı kaldırılı-

yor. Baran'a yurt dışına çıkması söyleniyor. Bu işlemleri yürüten İstanbul Cumhuriyet başsavcısı İrfan Fidan Anayasa mahkemesi üyeliğine, başsavcı yardımcısı ise Adalet bakanı yardımcılığına terfi ediyor.

Bu otelin çökülmüş bir mal olmanın dışında çok önemli bir özelliği var. Otel özelliği devletin altın çocuklarının hem eğlenip hem yaptıkları işleri gözden geçirdikleri, yeni iş paylaşımlarını yaptıkları ve ganimeti paylaştıkları bir yer olmasından geliyor. Otel tıpkı bir karargah gibi. Kimler yok ki, üst düzey yargı, emniyet, istihbarat mensupları, ünlü avukatlar, gazeteciler, işadamları, kısaca bizim, başka isim bulamadığımız için, mafyatik devlet olarak isimlendirdiğimiz devletin emir erleri. Hepsi 'devletin bekâsı' adına her şeyi yapmaya hazır.

Dördüncüsü ve en önemlisi; Peker'in Ağar ve ekibinin doksanlı yıllardaki eylemlerinden söz ederken açıkladıklarıdır. Peker o yıllarda öldürülen Kürt "işadamlarının" (Behçet Cantürk, Savaş Buldan ve diğerleri) öldürülme kararlarının Milli Güvenlik Kurulu'nda alındığını açıklayarak devletteki işleyişiyle ilgili çok önemli bir ifşaatla bulundu. Bu ifşaat bugüne kadar her faili meçhulü, halklara karşı yürütülen her pogromu, her işkenceyi derin devlete bağlayarak devleti aklamaya çalışan, devleti kutsayan sağ ve liberal sol anlayışa Peker'in indirdiği bir darbedir. Peker burada da kalmadı, Uğur Mumcu suikastında Mehmet Ağar'ın rolü olduğunu imha ederek 90'lı yıllarda ve ondan sonrasındaki bütün faili meçhullerin Milli Güvenlik kararıyla gerçekleştiğini dolaylı bir biçimde de olsa ifşa etmiş oldu. Bunu somut bir örnekle de ortaya koydu. Mehmet Ağar ve Korkut Eken'in, Kıbrıslı gazeteci Kutlu Adalı'nın öldürülmesi için kendisinden bir tetikçi istediğini, kardeşi Atilla Peker'i tetikçi olarak Korkut Eken'e verdiğini itiraf etti. Bu itiraf, hem Atilla Peker, hem o dönemde Kıbrıs'ta Sivil Savunma Dairesinde çalışan Albay Galip Mendi, hem de kısmen de olsa Korkut Eken tarafından (Korkut Eken Atilla Pe-

ker'le Kıbrıs'a gittiğini kabul etti) doğrulandı. Ama buna rağmen Ağar da Eken de bundan dolayı herhangi bir soruşturmaya tabi tutulmayacaklarını biliyor. Çünkü onlar da çok şey biliyor. Sedat Peker, girdiği bu yolda ne kadar ileri gidecek, daha neleri ifşa edecek yaşayarak göreceğiz.

Türkiye devrimci hareketi Sedat Peker'in bugün kısmen açıkladığı şeyleri yüz yıldır söylüyor. Devletin Ermenilere, Pontuslara, Kürtlere, azınlıklara, komünistlere, hatta işlediği suçları kıyıdan köşeden eşleyen liberallere neler yaptığı üzerine sosyalistler, komünistler olarak, yeterli olmasa da, sürekli ifşaatlarda bulunduk Ama ne yazık ki, devletin ekonomik ve siyasi bir krizin içinde belendiği bugün kendi söylemimize hakkıyla sahip çıkacak durumda değiliz. Biz de tıpkı öfkeli ve çaresiz işçi ve emekçiler gibi, Peker'in ifşaatları ve bunun yol açacağı muhtemel sonuçları film izler gibi izliyoruz. Hep aynı türküyü söylemeye devam ediyoruz! Yine hazırlıksız yakalandık! Ne zamana kadar?

27 Mayıs, Emperyalizm Ordu ve Liberal Anayasa (Sol, Kürtler, Rumlar)

Osman Tiftikci

27 Mayıs 1960 darbesi sol içinde kafa karışıklıklarına yol açmış bir konudur. 1960'ların Mihri Belli, Hikmet Kıvılcımlı gibi eski kuşak komünist liderleri, Mahirler, Denizler ve bunların devamcıları, 27 Mayıs konusunda dönemin Kemalistleri tarafından ileri sürülen tezleri savunmuşlardır. İbrahim Kaypakkaya bir istisna idi ve o 27 Mayıs'a devrim değil, "darbe" diyordu. Kemalist tez ana hatlarıyla şöyle ifade edilebilir: 27 Mayıs, karşı devrimci Demokrat Parti'yi (DP) deviren demokratik bir devrimdir. Bu devrim ordu ve bürokrasi içindeki küçük burjuva devrimcilerin bir eylemidir. Devrim emperyalizmden bağımsız yapılmıştır ama ABD hemen inisiyatifi ele almıştır. 27 Mayıs o zamanki ordunun ilericiliğinin, yurtseverliğinin bir göstergesidir.

Biz 27 Mayıs darbesini, "Osmanlı'dan Günümüze Ordunun Evrimi" isimli çalışmamızda etraflı biçimde işlemiştik.(1) Bu yazıda, darbeyi yapan ordu içi örgütlenmelerin 1946'dan 1960'a

kadar emperyalizmle olan ilişkileri ve darbeden sonra liberal bir anayasanın kabul edilmesinin nedenleri üzerinde kısaca duracağız. Yazıda geçen konu ve kaynaklar hakkında ayrıntılı bilgi edinmek isteyen okurlar kitaba bakabilirler.

27 Mayıs'ta Ordu ve Emperyalizm

Darbe doğrudan CIA ve NATO'nun inisiyatifi altında hazırlanıp yapılmıştı. Ordunun ABD tarafından eğitilmesi ve örgütlenmesi, ordu içinde darbeci grupların oluşması 1946 yılına kadar dayanıyordu. 1960 darbesini yapan ordu ile 12 Mart ve 12 Eylül'ü yapan ordu arasında nitelik olarak, yani sınıfsal temsil, emperyalizmle bütünleşme, tarihi misyon bakımından bir fark yoktu. Darbeci genç subaylar Amerika tarafından eğitilmiş ve örgütlenmişlerdi. Darbeyi yapan ordu, ABD yanlısı, sol ve komünizm düşmanı, Kürt, Ermeni, Rum düşmanı bir konsepte sahipti.

1947 yılından itibaren orduya Truman yardımı (100 milyon dolar) başladı. Aynı yıl JAMMAT (Amerikan Askeri Yardım Kurulu, 1958 yılında JUSMMAT ismini alacaktır) kuruldu ve ordunun yeniden örgütlenmesi, subayların eğitimi Amerikalılara teslim edildi. Bu duruma ordudan hiçbir tepki gelmediği gibi, özellikle genç subaylar, Amerikalı subaylar tarafından seçilmek, Amerika'ya kursa gönderilmek için yarışıyorlardı.(2) Ordunun silah, teçhizat ve teknik bakımından tümüyle dışa bağımlı hale getirilmesi, ordunun modernleştirilmesi olarak görülüyordu. Ordu Kore Savaşı'na gönüllü olarak katıldı. 27 Mayıs darbesine katılacak subayların birçoğu da bunlar arasındaydı. Kore'de savaşmaya gidenler bu işe emperyalist sisteme hizmet olarak değil, onur verici, övünülecek bir eylem olarak bakıyorlardı. NATO'ya girilmesine ve ardından ülkenin NATO üsleriyle, Amerikan üsleriyle doldurulmasına da ordudan hiçbir tepki gelmedi. Subaylar 1952'de CIA'nın kurduğu Seferberlik Tetkik Kurulu (Kontrgerilla) içinde

istekle çalıştılar, MİT'in (MAH) doğrudan CIA'nın uzantısı haline gelmesine ses çıkarmadılar.

Ordunun, özellikle de genç subayların emperyalizme tepki göstermek şöyle dursun, Amerikanlaşma sürecine süratle ve hevesle ayak uydurmalarının nedeni neydi?

Cumhuriyet döneminde subaylar, anti emperyalist bir bilinçle değil, anti komünist, Türkçü, şovenist bir bilinçle yetiştirilmişlerdi. Devletin, dolayısıyla ordunun başta gelen düşmanları Kürtler, komünistler, Rum, Ermeni, Yahudiler ve dincilerdi. Emperyalist Batı ise düşman olarak değil, ulaşılması gereken “muasır medeniyet” olarak görülüyordu. Özetle orduda anti emperyalist bir bilinç yoktu. Orduya anti emperyalist düşünceler 1960'lı yılların sonlarına doğru, sosyalist hareketin etkisiyle girebilecektir.

Cumhuriyet döneminde ordu doğrudan iktidara bağlı, herhangi bir dış güçle ilişkisi olmayan, M. Kemal'in, (daha sonra Milli Şef İ. İnönü'nün) emrinde bir kurumdu. 1946 yılından sonra ise ordu NATO ve CIA ile bütünleşerek (Seferberlik Tetkik Kurulu ve CIA'nın uzantısına dönüşen MİT dahil), genel olarak partilerden ve iktidarda bulunan hükümetten bağımsız bir güç haline gelmeye başladı. 1960 darbesinden sonra MGK kurularak ordu siyasi güç olarak kurumsallaştı.

Ordu 1946 yılından itibaren emperyalizmle birlikte, İnönü'nün düşmesini ve DP'nin iktidar olmasını istiyordu. 1946 seçimlerinde İnönü'nün hileyle iktidarda kalması üzerine subaylar darbe hazırlıklarına başladılar. Milli Emniyet'le birlikte çalışan subaylar DP ile de ilişkiler geliştirdiler. 1950 seçimlerini DP kazanınca bu çalışmalar durdu. Genç subaylar DP iktidarını sevinçle karşıladılar. Ama birkaç yıl sonra ordu içinde darbeci örgütler tekrar faaliyete başladılar. Bu sefer hedeflerinde DP vardı. (3)

27 Mayıs darbesi ordu içindeki, hepsi Amerikancı olan örgütlerin birleşmesiyle yapıldı. 1956 yılından sonra sayıları ve faali-

yetleri artan cuntacı örgütler 1957 yılında birleşmeye başladılar. CHP 1957 seçimini de kaybedince darbe hazırlıkları başladı.

27 Mayıs'ın hemen öncesinde emperyalizmle darbeciler arasındaki ilişkiler şöyleydi:

1959 yılının başlarında Cemal Gürsel darbenin başına geçmeye ikna edildi. Ama nerede? Almanya'da yapılan bir NATO tatbikatı sırasında. Genel Kurmay'da görevli kurmay Binbaşı Sadi Koçaş, yanında iki Amerikan subayı ile birlikte Cemal "Aga"yı ikna etti. Sadi Koçaş CIA'nın adamı olarak bilinen ve 12 Mart darbesinde Başbakan Yardımcılığı, 12 Eylül darbesinde de MGK Danışmanlığı yapmış biridir. Koçaş 27 Mayıs öncesinde darbeci bir grubun lideriydi.

Darbe kararı 1959 yılının sonlarında alındı. Darbe kararının alınmasından sonra Dünder Seyhan Amerika'ya, Sadi Koçaş da Londra'ya gönderildi. D. Seyhan bunun nedenini; "ihtilal hareketinin maksat ve hedefini izah etmek" olarak ifade ediyordu. Ama ne Londra'nın, ne de Amerika'nın böyle bir izaha ihtiyaçlarının olmadığı ortadadır. Dünder Seyhan, Talat Aydemir grubuyla birleşen grubun liderlerindendi. Talat Aydemir de darbe öncesinde Kore'ye gönderilmişti. Darbenin arifesinde, ordu içindeki iki cuntacı örgütün liderlerinin yurt dışına gönderilmesi, cuntacı subayların üzerinde bulunan bir üst iradeye işaret etmektedir. Bu liderlerin Ankara'dan uzaklaştırılması, Türkeş ve çevresinin önünü açmak için yapılan bir iş gibi de görünmektedir. Nitekim bu uzaklaştırmalardan sonra cunta toplantılarına Türkeş başkanlık etmeye başlamıştı. Türkeş'in CIA ile çalıştığını hatırlatmak gerekir mi? Türkistan'lı ünlü CIA ajanı ve Türkeş'in kadim dostu Ruzi Nazar da 1959 yılında, darbeden hemen önce ABD'nin Ankara konsolosluluğuna, CIA'nın Türkiye İstasyon Şefi olarak atanmıştı. Ruzi Nazar 1971 yılına kadar burada kalacaktır.

Ankara'daki darbe toplantıları CENTO'da yani ABD ve İngi-

liz gizli servislerinin merkezinde yapılıyordu.

27 Mayıs'tan bir ay önce Tahran'da CENTO toplantısı yapıldı. Bu toplantıya Ankara'dan bir darbeci (CENTO'da görevli Sami Küçük) ile 27 Mayıs'ın Dışişleri bakanı yapacağı Selim Sarper de katıldı. Sarper 1945 yılından beri ABD ile birlikte çalışan bir diplomattı.

1957 yılına kadar MİT'in (o zamanki ismiyle MAH) maaşlarını ABD ödüyordu. Türk-İş'li sendikacıların maaşları da Amerika tarafından ödeniyordu.

Darbeden haberi olmayan (!) emperyalizmin, darbe ile ilişkisi böyleydi. 27 Mayıs darbesi doğrudan emperyalizm (ABD ve İngiltere) eliyle tezgahlanmıştı.

Darbe sözcüsü Türkeş'in ilk sözü de "NATO'ya ve CENTO'ya bağlıyız" oldu. Darbeyle birlikte Menderes hükümetinin çıkardığı bütün pürüzler giderildi ve emperyalizm ile Türkiye arasında ekonomik, siyasi, askeri, kültürel alanda yeni bir altın çağ başladı.

Liberal Anayasanın Nedenleri

27 Mayıs darbesinin ilericiliğine kanıt olarak 1961 Anayasası ve onun getirdiği nispi demokratik haklar gösterilir. Gerçekten de 1961 Anayasası 1876 Anayasasından bugüne, Türkiye'nin gördüğü en demokratik Anayasaydı. Fakat 1961 Anayasası, Kemalistlerin övgü ve yüceltmelerine rağmen, ülkemizin toplumsal, etnik ve dini sorunlarını çözebilecek bir metin değildi. Anayasa Türkçü milliyetçi bir temelde hazırlanmıştı. Anayasa sola, farklı ulus ve dini inançlara düşman bir anlayışa sahipti. Anayasa'da sürekli olarak Türk milletine, Türklüğe vurgu yapılıyordu. Tanınan her demokratik haktan sonra bu hakkın, "Devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğü, kamu yararı, milli güvenlik, genel ahlak" gerekçe gösterilerek kısıtlanabileceği belirtiliyordu. Bunlar muğlak, her yöne çekilebilecek kriterlerdi. Bu kısıtlamalar sosyalistlere, Kürt-

lere, Sünni Müslümanlar dışındaki inanç gruplarına bu demokratik hakların kullandırılmayacağı anlamına geliyordu. Özetle sola kapalı, sağın her türlüüne açık bir Anayasaydı bu.

Bu özelliğinin yanı sıra 1961 Anayasası orduyu ayrı bir siyasi güç odağı haline getirdi. Milli Güvenlik Kurulu (MGK) oluşturuldu ve Genelkurmay, Milli Savunma Bakanlığından ayrıldı. Böylece ordunun yapacağı siyasi müdahalelere ve darbelere meşru bir zemin kazandırıldı.

1961 Anayasasını ana hatlarıyla içeren belge askerlerden bağımsız olarak 1957 seçimi öncesinde CHP tarafından hazırlanmıştı. Bu belge 1959 yılı Ocak ayında İlk Hedefler Beyannamesi adıyla ilan edildi. Anayasa Mahkemesi, ikinci meclis, Yüksek Hakimler Kurulu, güçlü Danıştay, sosyal haklar, nispi temsil, TRT ve üniversite özerkliği gibi demokratik istemler ve grev hakkı bu bildiride yer alıyordu.

1946 yılından sonra ülkenin kapılarını ardına kadar emperyalizme açan İnönü ve CHP'nin, İlk Hedefler Beyannamesi'ni Amerika'dan habersiz hazırladığı düşünülemez. Hatta Musa Anter'in anılarında yazdığına göre ABD, demokratik haklar çerçevesinde Kürt sorunu ile ilgili öneriler de getirmişti. Örneğin Kürtler için Kürtçe eğitim, Kürtçe radyo, Türkçe Kürtçe sözlük de önerilmişti.

CHP'nin beyannamesi ve 1961 Anayasası emperyalizmin politikalarıyla uyum içindeydi. Emperyalist sistem 1950'li yıllarda ve 1960'lı yılların başında en sakin dönemini yaşıyordu. Emperyalist ülkelerde sosyal devlet politikaları uygulanıyordu. Bağımlı ülkelere de o ülkenin durumuna göre siyasi ve ekonomik olarak liberal politikalar dayatılıyordu. Üç Müslüman ülke, Türkiye, İran ve Pakistan da bu liberal politikaların dayatıldığı ülkeler arasındaydı. Yani nispi demokratik haklar, sosyal haklar bakımından Türkiye ve 1961 Anayasası bir istisna değildi.

1958 yılında Pakistan'da başa getirilen askeri yönetim, laik

eğilimli ve reformistti. İkinci Dünya Savaşı'nda İngiltere ordusunda tabur komutanlığı yapmış olan Eyüp Han dini vakıfları devletleştirdi, İslamcı kadroları siyasi mevkilerden uzaklaştırdı, 1961 yılında Aile Hukuku Kararnamesi çıkardı. Ünlü İslamcı reformist Fazlurrahman, Eyüp Han'ın sırdaşıydı. Fiyatlar kontrol altına alındı. 1962 yılında Pakistan'da da yeni bir anayasa hazırlandı ve siyasi partiler kuruldu.

27 Mayıs darbesine hazırlık toplantılarından birine ev sahipliği yapan İran Şahı ise, "Beyaz Devrim" adını verdiği ekonomik ve sosyal reformları, 1963 yılında referanduma sundu ve kabul edildi. Beyaz Devrim'le birlikte toprak reformu, kadınlara oy hakkı, eğitim seferberliği, kılık kıyafet reformu, adalet ve eğitim sisteminin laikleştirilmesi, sosyal reformlar uygulamaya konuldu.

Emperyalizmin Türkiye, İran ve Pakistan'da reformist politikalar uygulamasında, sosyalist hareketin ve anti emperyalist mücadelelerin henüz tüm dünyayı sarmamış olmasının önemli payı vardı. 1959 yılındaki Küba Devrimi ve ABD'nin 1963 yılında başlattığı Vietnam savaşı, anti Amerikancılığın, anti emperyalizmin tüm dünyaya çığ gibi yayılmasında büyük rol oynadı. Bu üç ülkede de anti emperyalist, sosyalist hareketler birden büyüyünce, liberal politikalar hızla değiştirilecektir.

1961 Anayasasının liberallığının, Türkiye'ye yerleştirilmek istenen ithal ikameci sömürü yöntemiyle de (montaj sanayi) doğrudan ilişkisi vardı. Bu yöntem iç pazarın genişletilmesine dayanıyordu ve kitlenin alım gücünün artması için, kontrol altında tutulan sendikal ve sosyal haklar gerekliydi.

Türkiye'de Anayasa ile getirilen nispi demokratik ortamdan komünistlerin, Kürtlerin, gayrı Müslimlerin yararlanmalarını engellemek için gerekli her türlü tedbir alınmıştı. Tıpkı 1946 yılından itibaren yapıldığı gibi.

Örneğin Milli Birlik Komitesi 147 hocayı üniversiteden atmış

ve bu hocalar komünist, mason, cinsi sapık olmakla, Kürt devleti kurmak istemekle itham edilmişlerdi.(4) Yassıada duruşmalarında Celal Bayar, ülkenin bir kısmını Rusya'ya satmak istemekle suçlanıyordu. Üniversite gençlerine Nisan 1961'de "kahrolsun komünizm" sloganıyla miting yaptırılmıştı. Mitingden bir müddet sonra Aziz Nesin tutuklanmış ve yayın evi yakılmıştı. Gençler bir bildiri ile; "komünist ajanlarına", "kızıl uşaklara" hayat hakkı tanımayacaklarını ilan ediyorlardı. Ki, Aziz Nesin 27 Mayıs'a karşı olan biri değildi. Türk-İş de gençlerden geri kalmadı, Aralık 1961'de Ankara'da anti komünist miting düzenledi. 1963 yılında Komünizmle Mücadele Dernekleri kuruldu. 141 ve 142'nci maddeler nedeniyle komünistlerin siyasi faaliyette bulunması zaten yasaktı.

Darbeciler Kürtleri de rahat bırakmadılar. 1959 yılında tutuklanan 49 Kürt aydını serbest bırakılmadığı gibi, darbeden dört gün sonra 500 civarında Kürt ileri geleni de toplanıp Sivas'ta askeri kampa konuldu.

Rum ve azınlık düşmanlığı da hem Türkiye'de hem de Kıbrıs'ta artarak devam etti. 6-7 Eylül provokasyonunun hesabı sorulmadı. Tersine İstanbul'da kalabilmiş Rumlar da tehcir edildi. İnönü hükümeti 16 Mart 1964 günü "Rum Tehciri Kararnamesi" çıkardı. Rumlara; "20 kilo kişisel eşyanızı yanınıza alıp ülkeyi 12 saat içinde terk edin" denildi. (5)

Demokratik hakların komünistlere, Kürtlere, gerçek muhaliflere yaramaması için uğraşanlar sadece ordu ve güvenlik güçleri değildi. Nejat Eczacıbaşı önderliğinde bir grup sermayedar, üniversite öğretim üyeleri ve bazı hükümet yetkilileri ile birlikte 1961 yılında Ekonomik ve Sosyal Etüdler Konferans Heyeti'ni kurdular.

"Bu yapı, 1961 Anayasası'nın liberalliği nedeniyle doğal olarak uzun yıllar bastırılmış olan halkçı ve sosyalist hareketlerin

yayılmamasına karşı düşünülmüş çok ince bir karşı koyma girişimidir.” (6)

Ama toplumdaki birikim o kadar güçlü, dünya genelindeki hava o kadar uygundu ki, sol ve sosyalist hareket çığ gibi büyüdü ve 12 Mart darbesi zorunlu oldu.

27 Mayıs yapıldığında orduda anti-emperyalist, sosyalizme sempati duyan subay ve askeri öğrencilerin bulunmadığını, orduya devrimci düşüncelerin sol örgütlerin oluşmasından sonra 1960’ların sonlarına doğru girebildiğini belirtmiştik. Darbeden sonraki 2-3 yıl içinde kitlelerin bilincinde çok büyük değişiklikler oldu. Örneğin CHP’ye bağlı olan ve 1961 Nisan’ında anti komünist miting yapan gençler birkaç yıl içinde sosyalizme kaydılar. 1950’lerin Türk-İş’li birçok sendikacısı, Amerikancılığı bırakıp sınıf sendikacılığını benimsediler. 1950’li yıllarda parmakla sayılabilecek kadar komünistin bulunduğu (ve neredeyse tümü de cezaevinde bulunan) Türkiye, 1960’larda Marksist klasiklerin en çok okunduğu ülkelerden biri (belki de birincisi) haline geldi. Bütün bunlar 27 Mayıs darbesini yapan orduya ve subaylara rağmen gerçekleşti.

Özetlersek; 27 Mayıs doğrudan emperyalizmin inisiyatifi altında yapılan bir darbeydi. 1961 yılında nispeten demokratik bir anayasanın yapılabilmesinin nedeni, o dönemde ülkemizde ciddi bir sol hareketin, kitle muhalefetinin bulunmamasıydı. Anayasa’nın nispi demokratikliği emperyalizmin o dönem uyguladığı genel politikalarla ve Türkiye’ye de yerleştirilmek istenen ithal ikameci sömürü yöntemiyle uyum halindeydi. 1960’ların özellikle ikinci yarısından sonra yükselen, sol, anti emperyalist, demokratik hareket, ordunun ilericiliğinin değil, Türkiye’deki kırk küsur yıllık sol tarihi birikimin ve o dönemde dünya geneline yayılan devrimci hareketlerin ürünüydü. Bu hareket 27 Mayısçılara, orduya rağmen gelişmişti.

27 Mayıs'ı “devrim” olarak nitelendirmek, Türkiye solunun önemli tarihi hatalarından biriydi. Bu tavır sol hareketin Kemalizm'den bağımsızlaşmasını geciktirmiştir.

---

(1)- Osman Tiftikci, Osmanlı'dan Günümüze Ordunun Evrimi, “Dördüncü Bölüm: 27 Mayıs Darbesi”, Ceylan Yayınları, genişletilmiş 3. Baskı 2012

(2)- Bu konuda ayrıntılar için, Dündar Seyhan, Gölgedeki Adam, 1965

(3)- Ordu içindeki darbeci örgütler ve bunların gelişimine ilişkin olarak, Abdi İpekçi-Ömer Sami Coşar, İhtilalin İçyüzü, Uygun Yayınları 1965

(4)- Gençay Gürsoy. t24 sitesi, 01 Haziran 2020

<https://t24.com.tr/yazarlar/gencay-gursoy/universite-tasfiyele-ri-ve-147-ler,26833>

(5)- Emre Can Dağlıoğlu, Agos gazetesi,30.01.2014

<http://www.agos.com.tr/tr/yazi/6407/1964-tehciri-istanbul-rumlarinin-sonu-oldu>

(6)- Ayşe Buğra, Devlet ve İşadamları, İletişim Yayınları, 11. Baskı 2018, s.201, 202

Komünistler Birliği'nden Komünist Enternasyonal'e - V -

Komintern'in II. Kongresi

Mustafa Sağlam

Komünist Enternasyonal'in II. Kongresi, iç savaşın kazanıldığı, emperyalist ablukanın yarıldığı bir dönemde toplandı. Kızıl Ordu Polonya ordusunu yenmişti ve Varşova'ya doğru ilerliyordu. Hedef Polonya Sovyet Cumhuriyetini kurarak devrimi Alman topraklarının sınırına kadar taşımaktı. Bir anlamda Kızıl Ordu bir türlü gerçekleşmeyen Avrupa devrimini üstlenmiş gibiydi.

Kongreye 37 ülkeden 169'u oy hakkına sahip 218 delege katıldı. 19 Temmuzda Petrograd'da başlan kongre, çalışmalarını 23 Temmuzda Moskova'da sürdürdü ve 7 Ağustos'ta sona erdi. Sovyet Rusya'yı kongrede, Lenin, Troçki, Zinovyev ve Buharin'in de içinde olduğu kalabalık bir delege topluluğu temsil etti. KPD kongreye Levi başkanlığın bir heyetle katıldı. Diğer iki Alman partisinden, USDP, ikisi Komintern'den yana, ikisi karşı dört kişilik bir delegasyon ile, Alman Komünist İşçi Partisi ise iki danışman delege ile temsil edildi. I. Kongreye polisi atlatamadığı için katılamayan İtalya Sosyalist Partisi, kongreye, şoven kanat

dışında Merkez ve sol kanatların da temsil edildiği Serrati başkanlığında bir delege grubuyla, henüz Komintern'e katılma kararı almamış olan Fransız Sosyalist Partisi danışman delegelerle, bu parti içinde "Üçüncü Enternasyonal Komitesi"ni temsil eden grup beş delege ve tam oy hakkıyla katıldı. İngiliz delegasyonu, İngiliz Sosyalist Partisi, Sosyalist İşçi Partisi, Tezgahtarlar Örgütü (İşyeri Komiteleri Hareketi) ve bazı küçük grupların temsilcilerinden oluşuyordu. Amerikalı komünistler kongrede iki partiyle (Amerikan Komünist Partisi ve Amerikan Komünist İşçi Partisi), temsil edildi. Bu kongrede Bakü'deki Türkiye Komünist Teşkilatı iki delege (İsmail Hakkı ve Doğu Halkları Propaganda ve Hareket Sovyeti'nden Slavutsky) temsil edildi. İstanbul Komünist Grubu (Şefik Hüsnü grubu) kongreye iki delege (Ethem Nejat, Hilmi Oğlu Hakkı) gönderdi, ancak delegeler kongreye yetişemedi, Bakü'de kaldılar ve TKP'nin 10 Eylüldeki kongresine katıldılar.

Kongre 19 Temmuzda KEYK başkanı Zinovyev 'in açış konuşmasıyla başladı. Zinovyev konuşmasında dünya devriminin yakın olduğu mesajını verdi. Levi'nin önerisiyle Kongre dünya işçilerine Sovyet Rusya'nın desteklenmesini isteyen bir çağrı yayınladı. Kongre, gündemi içeren konularla ilgili komisyonlar kurarak çalışmasını sürdürdü. İlk olarak Lenin'in Uluslararası Durum ve Komünist Enternasyonal'in Ana Görevleri Üzerine Rapor'u ele aldı. Lenin raporunda emperyalizmin temel özellikleri, emperyalist savaşın nedenleri, savaşta sosyal demokrasinin üstlendiği ihanetçi rol, ve savaşın yol açtığı sonuçlar üzerine durdu. Emperyalist devletler arasındaki güçler dengesinin değiştiğini, ABD öne çıkarken diğer devletlerin önemli ölçüde güç kaybettiğini, savaşla birlikte işçi ve emekçilerin daha da yoksullaştığını, sömürgelerin yağmalandığını, siyasi ve hukuki bağımlılık ilişkileri yanında mali sermayeye dayalı yeni sömürgeci ilişkilerin geliştiğini, kapitalizmin çelişkilerinin keskinleşmeye devam etti-

ğini, somut örnekleriyle ortaya koydu. Dünya kapitalizminin krizinin devam ettiğini, bunun “Komünist Enternasyonal’in parlak başarılarının esas işareti” olduğunu söyleyerek, kriz konusunda iki yanılığa dikkati çekti. “*Bir yandan burjuva iktisatçıları bu krizi, İngilizlerin şık sözcüğünün ifadesiyle bir “arıza” olarak gösteriyorlar. Öte yandan, bazen devrimciler, krizden kesinlikle hiçbir çıkış yolunun bulunmadığını kanıtlamaya çalışıyorlar.*

Bu bir yanılıdır. Mutlak çaresiz durumlar yoktur. Burjuvazi aklını yitirmiş küstah bir haydut gibi davranıyor, aptallık üstüne aptallık yapıyor, durumu ağırlaştırıyor ve kendi batışını hızlandırıyor. Bütün bunlar doğru. Fakat burjuvazi için sömürülenlerin herhangi bir azınlığını küçük tavizlerle uyutma, ezilen ve sömürülenlerin herhangi bir kesiminin herhangi bir hareketini ya da bir ayaklanmasını bastırma olanağının kesinlikle bulunmadığını “kanıtlamak” mümkün değildir. ... Bu ve benzer sorunlarda gerçek “kanıt” sadece pratik olabilir. Burjuva düzeni tüm dünyada korkunç bir devrimci krizden geçiyor. Şimdi devrimci partilerin pratiğiyle, bu partilerin bu krizden devrimin başarısı, zaferi için yararlanacak yeterli hedef berraklığına, örgütlülüğe, sömürülen kitlelerle bağlara, kararlılığa ve yeteneğe sahip olduğunu “kanıtlamak” zorundayız.

Komünist Enternasyonal’in bu Kongresi’nde esas olarak bu “kanıtı” hazırlamak için bir araya geldik.” (Lenin, Seçme Eserler İnter Yay. -212)

“Komünist Enternasyonal II. Kongresi’nin Ana Görevleri Üzerine Tezler’de Lenin, sosyalizmin kapitalizm üzerindeki kesin zaferi için zorunlu olan temel görevleri; burjuvaziyi devirmek, ücretli kölelik düzeninin yeniden kurulmasına yönelik her türlü çabayı ezmek, yani proletarya diktatörlüğünü kurmak, bunu gerçekleştirmek için en bilinçli, en deneyimli, çelikleşmiş devrimcileri bağrında toplayan merkezi disiplinli bir parti yaratmak, ya da var olanı yetkinleştirmek ve işçi sınıfının, ezilenlerin aktif

çoğunluğu üzerindeki burjuva hegemonyayı parçalayarak, onları kendi hegemonyası altında örgütlemek, “kitlelerle daha sıkı temas” olarak sıraladı. Ve komünist partinin bu görevleri ancak, burjuvazinin işçi sınıfı içindeki ajanları II. Enternasyonal’in Şoven ve Merkez akımlarından kesin ve tam kopuşu sağlayarak, öte yandan partiyi sınıftan koparan sol radikalizme karşı sağlam ve kararlı bir mücadele vererek yerine getirebileceğini vurguladı. Bu üç nokta; proletarya diktatörlüğü, her ülkede devrimi “hazırlamak” görevini üstlenecek komünist parti ve devrimci yol ve yöntemlerle kitlelere ulaşmak, onları bilinçlendirmek, örgütlemek, Lenin’in II. Kongreye sunduğu tezlerin, yaptığı konuşmaların ve II. Kongre gündeminin temel içeriğini belirledi.

Kongrenin izleyen oturumlarında yine Lenin’in hazırladığı Tarım Sorunu Üzerine Tezler tartışıldı. Kapitalizm koşullarında köylülük içindeki ayrışmayı ortaya koyan tezlerin temel gayesi işçi sınıfı ile köylülük arasındaki ittifakın nesnel temelini açığa çıkarmak, komünist partinin köylülüğe ilişkin politikasını saptamaktı. Lenin kapitalizmin gelişmesinin kırsal alanda, kır proletaryası (ücretli tarım işçileri, yanaşmalar, sezon işçileri, gündelikçiler), yaşamlarını, kısmen ücretli emek, kısmen kendi toprakları ya da kiraladıkları topraklarda çalışarak kazanan yarı-proleterler, yabancı emek kullanmayan küçük köylüler, daha büyük toprak parçası üzerinde kısmen yabancı emek kullanarak yaşamlarını sürdüren orta köylüler, büyük ölçüde ücretli emek kullanan, tarımda kapitalist girişimcileri temsil eden büyük köylüler olmak üzere beş kategorinin ortaya çıktığını belirtti. İlk üç grubun bütün kapitalist ülkelerde kırsal nüfusun çoğunluğunu oluşturduğunu, kır proletaryasının proletaryanın kırdaki temsilcileri olduğunu, gün be gün yaşam koşulları kötüleşerek proleterleşen, yarı-proleterlerle küçük köylülüğün kapitalizme karşı mücadelede işçi sınıfının kırdaki bağlaşıkları olduğunu; bunun, Sovyet deneyimiyle de kanıtlandığını vurguladı. Lenin tezlerinde orta köylülü-

ğün proletarya diktatörlüğü mücadelesine kazanılamayacağını, en iyi durumda tarafsızlaştırılabileceğini, kırdaki burjuvazinin en kalabalık temsilcisi olan zengin köylülüğün ise devrimden önce ve sonra proletarya diktatörlüğünün baş düşmanı olarak kalacağını, bunların direnişlerinin ezilmesi gerektiğini belirtti. Kırdaki durumla ilgili bu belirlenmelerden hareketle Lenin komünist partilerin önündeki görevin, “... *Mümkün oldukça hızlı bir şekilde ilk planda ücretli işçilerin ve yarı-proleterlerin temsilcilerinden oluşan Sovyetlerin kuruluşuna geçmek için herşeyi*” yapmak olarak belirledi.

Tezler üzerinde yapılan görüşmelerde tarımdaki büyük kapitalist işletmelerin devlet işletmeleri haline getirilerek yeniden organize edilmesi konusunda tam bir görüş birliğine varıldı. Görüş ayrılığı büyük toprak sahiplerinin el konulan topraklarının yeniden nasıl yapılandırılacağıyla ilgiliydi. Lenin el konulan bu toprakların bir kısmının devlet ve kooperatif işletmeleri haline getirilmesini, bir kısmının ise yoksul ve küçük köylülere (hatta orta köylülere) parasız olarak dağıtılmasını öngörürken, Serrati (İtalya) ve Crispian (Alman USDP) buna itiraz ederek el konulan tüm toprakların devlet ve kooperatif işletmelere dönüştürülmesi gerektiğini savundular. Serrati ve Crispian Lenin’i “küçük burjuvaziye taviz vermekle”, “küçük burjuva eğilimlere kapılmakla” suçladı. Lenin’in bunlara cevabı, Bolşevik Parti’nin bu konudaki deneyimini ve yenilgisinde önemli bir rol oynayan yoksul ve küçük köylülüğün toprak istemini dikkat almayan Macar devrim deneyimini hatırlatmak oldu. Yoğun tartışmalardan sonra Lenin’in tezleri kabul edildi.

Kongrede görüşmeler sırasında yoğun tartışmaların yaşandığı diğer konular parlamenter ve sendikal mücadeleydi. Parlamenter mücadeleyle ilgili tartışmada, Lenin hem her koşul altında parlamenter mücadeleyi reddeden solculara hem de parlamenter mücadeleyi mutlaklaştıran sağcılara karşı savaştı. Kongrede bu

konuda asıl sorun solların tutumuydu. İtalyan Sosyalist Partisi'nin sol kanat delegeşi Bordiga, bu tarihsel kesitte "parlamento kürsüsünü komünistlerin devrimci görevlerini yerine getirmenin bir aracı olarak" kullanılmasının mümkün olmadığını savundu. Benzer görüşleri İsviçre, Avusturya, Macar, İngiliz İşyeri Temsilcileri Hareketi delegeleri de dile getirdi.

Sendikalar konusundaki ayrılıklar ise daha da derindi. Tartışma komisyonunda bir sonuca bağlanamadı. Genel kurulda uzayıp giden tartışma Zinovyev'in önerisiyle kesildi ve oylamaya geçildi. "Lenin'in 'Sol Komünizm' broşüründeki savlarını esas alan Tezler, 64 lehte oyla kabul edildi, oylamada aleyhte oy kullanılmadı fakat İngiliz ve Amerikalı delegelerin de aralarında bulunduğu 13 delege çekimser oy kullandı." (Tony Cliff Cilt 4, 35 -55)

Yani oylamaya, lehte ve çekimser oyların toplamı olan 77 delege katılmıştır. Kongreye oy hakkıyla katılan delege sayısının 169 olduğu düşünüldüğünde delegelerin büyük bir çoğunluğunun (92 delege) şu ya da bu nedenle oy kullanmadığı anlaşılıyor. Bu da sendikalar konusundaki görüş ayrılıklarının ne kadar derin olduğunu gösteriyordu.

Sendikalarla ilgili olarak II. Kongre'de kabul edilen kararlar kendi içerisinde çelişkiliydi. 4. Maddede komünistlerin gerici sendikalarda çalışması kabul edilip, yapay sendika kurma girişimleri "tehlikeli" olarak nitelendirilirken, 5. maddede komünistlerin sendikaların biçimlerinden çok, hedeflerine ve özünü önem vermesi gerektiği belirtildi. Mevcut sendikalarda çalışmanın olanağının kalmadığı, 'bölünmenin kaçınılmaz hale gelmesi durumunda' ise, komünistlerden 'bu bölünmenin kendilerini işçi kitlelerinden tecrit etmemesine büyük dikkat' göstermeleri istendi. Bu çelişkili kararın nedeni, sendikal alandaki muhtemel gelişmelerin önceden hesaba katılmasıydı. Bu gelişmelerin başında II. Enternasyonal'e doğrudan bağlı olmasa da onun reformist ve uzlaşmacı politikalarının aracı olan Dünya Sendikalar Federasyo-

nu'nun (DSF) Temmuz 1919'da Amsterdam'da yaptığı toplantı geliyordu. (DSF bu tarihten itibaren Sarı Amsterdam Enternasyonal'i olarak anıldı.) Komünist Enternasyonal'deki beklenti, Amsterdam Enternasyonal'inin de II. Enternasyonal'i diriltme çabaları gibi sonuçsuz kalacağıydı. Ama öyle olmadı, üye sendikalar DSF'den ayrılmadılar. Tersine DSF daha da güçlendi. 1920 Nisan'ında batılı sendikalar ve DSF Washington'da bir araya gelerek Dünya Çalışma Örgütü'nü (ILO) kurdu.

II. kongrede kabul edilen sendikalarla ilgili alınan kararlardaki çelişki, bu durumun hesaba katıldığını gösteriyordu. Bu çelişki, Komünist Enternasyonal'e katılmanın 21 koşulunun sendikalarla ilgili 9. ve 10. Maddesinde de vardı. 9. Madde sendikalar ve diğer örgütlerde faaliyet yürütmeyi, sosyal şövenlerin ihaneti ve "Merkezin" ikiyüzlülüğünün teşhir edilmesini öngörüyordu. 10. Madde ise, "sarı Amsterdam Enternasyonal'ine karşı amansızca mücadele etmek ve "Komünist Enternasyonal'e bağlanan Kızıl Sendikalar"ın oluşmakta olan uluslararası birliğini desteklemek"-ten söz ediliyordu.

Nitekim Kongre daha toplantı halindeyken Kızıl Sendikalar Enternasyonal'ini kurma çalışması da başlamıştı. Sovyet Rusya, İtalyan, Bulgar heyetleri, İngiliz heyetinin bazı üyeleri ve bir Fransız delegenin katıldığı, hedefi, Kızıl Sendikalar Enternasyonal'ini kurmak olan bir Uluslararası Sendika Konseyi (Mezsovpof) oluşturuldu. Konseyin başkanlığına Lozovsky, başkan yardımcılıklarına Tom Mann ve Rosmer getirildi. (H. Carr B. D. III-196)

II. Kongre'de tartışılan sorunlardan bir diğeri de İngiliz komünistlerinin İşçi Partisi'ne (Labour Parti) katılmasıydı. İngiltere'den kongreye Britanya Sosyalist Partisi (BS), Sosyalist İşçi Parti (SLP), İşyeri Temsilcileri Hareketi, Komünist Parti, kongre devam ederken kurulan Komünist İşçi Partisi ve bazı küçük gruplar katılmıştı. BSP 1919'da İşyeri Temsilcileri Hareketi ise Ocak

1920’de Komintern’e katılma kararı almıştı. İngiltere sorunu ile ilgili tartışmalarda öne çıkan iki konu; komünistlerin İşçi Partisi ile birleşmesi ve parlamento seçimlerine katılmıydı. SLP birleşmeye olumlu bakarken, parlamenter seçimlerine katılmayı reddediyordu. BSP her iki konuda da olumluydu. Birleşme sorunu Kongrede Lenin’in başkanlığında kurulan komisyonda ele alındı. Lenin, İşçi Partisi’nin (Labour Parti) “bir burjuva partisi ve yöneticilerinin (Mac Donald vb.) gerici olduğunu belirtti. Ama buna rağmen, işçi partisine katılma gerekliliğini, birincisi, parti üyelerinin sendika üyelerinden oluştuğu, ikincisi, partinin yapısının komünistlerin kendi niteliklerini korumasına olanak verdiğine dayandırarak savundu. Ve İşçi partisine katılmanın “Komünistlerin partisi ancak tam eleştiri özgürlüğü saklı kalmak ve kendi politikasını izleme olanağına sahip olmak şartıyla” mümkün olabileceğini söyledi. Tartışmalar sırasında İngiliz delege Ramsay’ın “*Bırakın biz İngiliz komünistleri bu sorunu kendimiz çözelim.*” biçimindeki itirazını, aynı itirazların sendikalar ve parlamentarizm tartışmaları için de ileri sürülebileceğini belirterek, “*Fakat her küçük fraksiyon: Bazılarımız lehinde, bazılarımız aleyhinde, bırakın kendimiz çözelim diyecek olursa Enternasyonalin hali nice olur! O zaman Enternasyonal’e, kongreye ve tüm bu tartışmaya ne gerek vardı?*” diye yanıtladı. Kongrede komünistlerin İşçi Partisi’ne katılması, 24 karşı, 2 çekimser, 58 oyla kabul edildi.

Komünist Enternasyonal’e Katılmanın 21 Koşulu

Lenin’in taslak olarak hazırladığı 19 maddeden oluşan ve görüşmeler sırasında 21 madde olarak karar altına alınan Komünist Enternasyonal’e Katılmanın 21 Koşulu ‘nun hedefi; Komünist Enternasyonal’e katılan partilerin temel strateji - taktik ilkelerini belirlemek, bu partilerin ideolojik, politik ve örgütsel olarak güçlenmelerini sağlamak (Bolşevikleştirmek), ve “İkinci Enter-

nasyonal ideolojisinden henüz kopmamış olan kararsız ve ikircikli grupların” ve partilerin (İtalya, Fransa, İsveç, Norveç, Yugoslavya, partileri ve Alman Bağımsız Sosyal Demokrat Partisi) Komünist Enternasyonal’e sızmasını önlemektir. 21 koşulu beş bölümde ele almak mümkündür; birinci bölüm, proletarya diktatörlüğünün zorunluluğu, bu zorunluluğun sözde değil, özde kabulü, propaganda yoluyla kitlelere benimsetilmesini içeriyor. Komünist partinin örgütsel ilkeleri ve taktiklerinin ortaya konulduğu İkinci bölümde, komünist partilerin demokratik merkezîyetçilik temelinde örgütlenmesi, demir bir disipline ve merkezi bir otoriteye sahip olması, parti ajitasyon ve propaganda faaliyetinin merkezîleştirilmesi, parti programlarının Komünist Enternasyonal’in ilkeleri ve kendi ülkelerinin özel koşullarını dikkate alarak yenilemesi, isimlerini komünist olarak değiştirmesi, her Sovyet Cumhuriyetini kayıtsız şartsız desteklemesi, ulusal ve sömürgeler sorununda açık ve berrak bir tutum alınması yükümlülüğü dile getirildi. Üçüncü bölüm, Komünist Partisi’nin bütün mücadele biçimlerini kullanarak legal - illegal çalışmayı birleştirmesi, her yerde sendikalarda, kooperatiflerde, ordu içerisinde, kırsal alanda ajitasyon propaganda ve örgütlenme faaliyeti yürütmesi, hücreler kurması gerektiği belirtildi. III. Enternasyonal’e katılmak isteyen partilerle ilgili bölümde ise, bu partilerin II. Enternasyonal’in bütün akımlarından tam ve kesin kopuşu zorunlu tutuldu. Bu partilerde sorumlu konumlarda (Merkez Komitesi, merkez yayın organı, parlamento grupları, sendikalar, kooperatifler vb.) bulunan oportünistlerin (merkez akım yandaşları) görevlerinden alınması ya da ihraç edilmesi, sosyal-şovenizmin ve merkezçiliğin teşhiri, sarı Amsterdam Enternasyonal’ine karşı mücadele ve Kızıl Sendika Enternasyonal’inin savunulması, güçlendirilmesi istendi. Son bölüm ise, Komünist Enternasyonal’in kararlarının tüm seksiyonlar için bağlayıcı olduğu ve partilerin en kısa sürede kongrelerini yapıp bu koşulları onaylamaları gerektiğinin karar

altına alınması öneriliyordu.

Lenin'in önerdiği bu 19 maddelik karar taslağı kongrede görüşüldü ve iki madde daha eklendi. 20 madde, III. Enternasyonale yeni katılacak parti merkez komitelerinin üçte ikisinin daha önce III. Enternasyondan yana olduğunu açıklayan kişilerden oluşmasını, 21. Madde ise, yapılacak kongrelerde 21 koşula karşı oy kullananların partiden ihracını öngörüyordu. Görüşmeler sonunda yapılan oylamada "21 koşul" iki ret oyununa karşın oy çoğunluğuyla kabul edildi.

"Komünist Partisinin Proleter Devrimdeki Rolü Hakkında Karar" metni 21 Koşulda komünist partilerin önüne konulan yükümlülüklerin özellikle komünist partisinin işlevi, örgütsel yapısı ve parti sınıf ilişkisinin daha ayrıntılı olarak ele alındığı bir metindi.

Lenin, "Komünist Partisinin Proleter Devrimdeki Rolü Hakkında Karar" üzerine yaptığı konuşmada Serrati ve Crispian'in proletarya diktatörlüğü ve parti üzerine yaptığı konuşmalara değindi. Partinin merkezci unsurlardan arındırılmasına itiraz eden Serrati'yi, Macar komünistlerinin yaptığı hatayı hatırlatarak eleştirdi. Crispian'in Proletarya diktatörlüğünün işçi sınıfının iktidarı ele geçirmesiyle özdeş olduğunu, söylemine karşı, Proletarya diktatörlüğünün bir devlet biçimi olduğunu, bunu bir iktidar değişimine indirgemenin, gerçekte proletarya diktatörlüğünden vaz geçmek anlamına geldiğini vurguladı.

Kongrede kabul edilen kararlardan bir diğeri de İşçi ve Asker Sovyetlerini Oluşturma Koşulları Hakkında Karar"dı. Bu kararda İşçi ve Asker Sovyetlerinin 1905 devrimiyle birlikte ortaya çıkışı ve 1917 Ekim devriminde iktidar organı haline gelme süreci anlatıldıktan sonra, Sovyetlerin oluşmasının ancak şu üç koşulun varlığı halinde mümkün olduğu belirtildi; "a)- İşçi, asker ve bütün emekçi halkın geniş tabakalarını kucaklayan devrimci bir kitle hareketinin yükselişi; b)- Ekonomik siyasal bunalımın, iktidarın

eski hükümetin elinden kaymasına yol açacak biçimde keskinleşmesi; c)- Kararlı, sistemli ve planlı bir iktidar mücadelesi yürütme konusunda işçi sınıfının önemli tabakaları arasında ve asıl önemlisi, komünist parti saflarında ciddi bir hazırlığın bulunması. “Bu ön koşulların eksik olması halinde, komünistlerin sistemli ve ısrarlı biçimde Sovyet propagandası” yapmaları, vurgulandı. “Yapay Sovyetler” oluşturma çabalarının “Sovyet iktidarı fikrini geniş halk tabakalarının gözünde küçük” düşüreceği, belirtildi. (Maya-247)

Kongre gündeminin en önemli konularından biri de Ulusal ve sömürgeler sorunu, bu konu ayrı bir başlık olarak ele alınacak

II. Kongre’nin sonraki oturumlarında Komünist Enternasyonal’in tüzüğü onayladı. Tüzükte, Enternasyonalin amacı; “sınıfların tamamen ortadan kaldırılması ve komünist toplumun ilk evresi olan sosyalizmin gerçekleşmesinin önünü açacak olan proletarya diktatörlüğüyle, bir uluslararası Sovyet Cumhuriyeti kurmaktır.” olarak yer aldı. Komünist Enternasyonal’in en üst organı, üye partilerin (seksiyonların) katılımıyla her yıl düzenlenecek olan Dünya Kongresi olarak belirlendi. Katılan partilerin programlarını onaylamak, taktik sorunları çözmek, iki kongre arası dönemde Komünist Enternasyonal’in tüm faaliyetlerini yönetecek olan Yürütme Komitesi’ni seçmek, Dünya Kongresi’nin başlıca görevleriydi. Enternasyonalin merkezinin bulunduğu ülkeden en az beş, belli başlı (10-12) komünist partilerden, Uluslararası Komünist Gençler Birliği’nden ve Kızıl Sendikalar Enternasyonal’inden (Profintern) birer üyenin katılımıyla oluşturulan Komünist Enternasyonal Yürütme Komitesi’nin görevleri ise, iki kongre arasındaki Enternasyonal’in bütün çalışmalarını yönetmek, Komünist Enternasyonal gazetesini çıkarmak, çağrı ve talimatlar yayınlamak, üye partilerden disiplini zedeleyen kişileri ihraç etmelerini istemek, dünya kongresi kararlarını çiğneyen partileri üyelikten çıkarmak, teknik ya da diğer yardımcı bürolar

kurmak, Enternasyonal'in sendika ve kadın seksiyonlarını oluşturmak, vb. olarak belirlendi. Tüzüğün kabul edilmesinden sonra 21 üyeden oluşan Komünist Enternasyonal'in Yürütme Komitesi (KEYK) ve Enternasyonalin günlük işlerini yürütecek beş kişilik Prezidyum seçildi. Prezidyumda, Zinovyev (başkan), Buharin (başkan yardımcısı), Kobetsky (sekreter), Mayer (KPD) ve Rudniyansky (Macar K. P.) yer aldı. Kongre Troçki'nin hazırlayıp sunduğu, altında 33 ülke parti ve örgütün imzasını taşıyan Komünist Enternasyonal İkinci Dünya Kongresi Manifestosu 'nun kabul edilmesiyle tamamlandı.

II. Kongre'de Ulusal Sorun ve Sömürgeler Sorunu

Tarihsel Arka plan

1900'lü yılların başında komünist harekette yoğun tartışmalara yol açan diğer bir konu da sömürge sorunu ve sömürgeciliğe karşı mücadeleydi. Sömürge sorunu dünya tarihinin çok eski sorunlarından biridir; tarihin tanıdığı bütün büyük imparatorluklar -eski Helen, Mısır, Pers, Roma, Osmanlı vb.- aynı zamanda sömürgeci emperyal imparatorluklardı. Tarihin bu döneminde sömürgeciliğin özünü fetih savaşları ve yağmalamalar oluşturuyordu. 14.yüzyıldan 18.yüzyıla kadar, sömürge yağmasından en büyük payı alan devletler, dünya ticaretinde ve siyasetinde egemen bir konumu, ellerinde tuttular. Başlangıçta İspanya ve Portekiz'e ait olan bu konum sırasıyla, Hollanda ve İngiltere'ye geçti. İngiltere, sömürgelerden sağladığı sermaye birikimiyle, 20.yüzyılın ilk çeyreğine kadar, kapitalist gelişmede hep bir adım önde oldu.

Gerek ilkel sermaye birikiminin oluşumu, gerekse hammadde ihtiyacının karşılanması yoluyla sömürgelerin yağmalanması

kapitalizmin gelişmesinde önemli bir rol oynadı. Sömürgelerin kapitalizmin gelişmesindeki bu rolü daha sonra tekelleşme ve emperyalistleşme aşamasında sürdürdü. Sermayenin yoğunlaşması, merkezileşmesi ve büyümesine paralel olarak artan hammadde ihtiyacı ve bunların koşullandırdığı meta ve sermaye ihracı sömürgelerin önemini daha da arttırdı. Sömürgelerdeki hammaddeler üzerinde denetim sağlama, tekelleşmenin, rakiplere karşı tekeli konumu korumanın önemi bir aracı oldu. Tekeller sömürgelerde sahip oldukları bu avantajlarını kullanarak rakiplerine üstünlük sağladıkları gibi, bu üstünlüğü kendi ülkelerinde işçi aristokrasisi yaratarak, işçi sınıfının denetimi altına alma ve emek sermaye önemli ölçüde yumuşatma olanağına sahip oldular.

Sömürge sahibi olmakla kapitalist gelişme, tekelleşme ve tekeli konumu koruma arasındaki bu ilişki, giderek sömürgelerin, sömürgeci devletler tarafından daha sıkı denetim altına alınmasına, emperyalist devletler arasında bu alandaki rekabetin keskinleşmesine yol açtı. Keskinleşen bu rekabet yeni paylaşım savaşları ve sömürgelerin el değiştirmesi ile sonuçlandı. Daha fazla sömürgeye sahip olan ülkeler kapitalist gelişme ve tekelleşmede ön sıraya yerleştikleri gibi dünya egemenliğini de ele geçirdiler. 18. yüzyılda dünyanın en büyük sömürgeci gücü haline gelen İngiltere aynı zamanda kapitalist dünyanın en ileri ekonomik ve askeri gücü idi.

19.yüzyıl sonlarında kapitalizm, iç pazardaki gelişimini, tekeli bir nitelik kazanarak tamamladığında, sömürgelerin sermaye oluşumunda oynadıkları başlangıçtaki rolleri de değişti.

Sömürgeler bu kez, sermaye birikimi ve merkezileşmesinde önemli bir rol üstlendiler. Sömürgeci kapitalist devletler, kapitalizmin bunalımına neden olan, iç pazarda atıl sermaye ve aşırı üretimin yol açtığı tıkanıklığı, dış pazarı örgütleyerek aştılar. Dış pazara sahip olmayan Rusya gibi devletler kapitalist gelişmeyi hep geriden takip etmek zorunda kaldılar. Sömürgeci kapitalist

devletleri bunalımlardan, sömürge pazarları çekip çıkardı. Sömürgelerin kapitalist gelişmede üstlendikleri bu yeni rol, doğal olarak, sömürgeler üzerindeki paylaşım savaşını da keskinleştirdi. Sömürgeler paylaşım savaşı alanına dönüşürken, ulusal sorun da bu paylaşımın bir aracı haline geldi.

İşçi sınıfının ulusal ve sömürgeler sorununa yaklaşımı ulusal mücadelenin şekillenmeye başladığı 1840'lı yıllarla birlikte başladı. İşçi sınıfının henüz kendi bağımsız örgütlenmesini yaratmadığı bu dönemde, Marks ve Engels soruna, tamamen tarihsel ve ekonomik ilerlemenin ve sosyalizmin maddi koşullarının oluşmasının hızlandırılması açısından yaklaştılar. 1855'de Slav halklarının Osmanlı'dan ayrılmasına karşı dururken de, 1848'de Çek ayaklanmasını bir "belâ" olarak nitelerken de, aynı ilkeden hareketle, Rus gericiliğine karşı Avrupa kapitalizminden yana tavır aldılar. Yine aynı şekilde, 1848 Polonya ve Macaristan ayaklanmalarını, Rus gericiliğini zayıflatacağı ve Avrupa'da kapitalist gelişmenin önünü açacağı için desteklediler.

Marks ve Engels ilk kez İrlanda sorununda, işçi sınıfının ulusal soruna yaklaşımının temel ilkelerini ortaya koydular. Sorunu, sadece sosyalizmin genel çıkarları açısından değil, İngiltere'de sosyalist devrimin gerçekleşmesi sorununa bağlı olarak ele aldılar. Marks, S.Mayer ve A.Vogt'a yazdığı 9 Nisan 1870 tarihli mektupta, İrlanda'nın İngiliz aristokrasisinin bir kalesi olduğunu, bu kale yıkılmadan, İngiliz burjuvazisinin yıkılamayacağını ve ulusal sorunun burjuvazi tarafından işçi sınıfını alıklaştırmak ve bölmek için nasıl kullandığını, milliyetçilik zehiriyle zehirleyerek, egemenliğinin bir aleti durumuna getirdiğini belirterek, şu değerlendirmeyi yapar:

"İngiltere sermayenin metropolü, şimdiye dek dünya pazarını yöneten güç, günümüzde işçi devrimi açısından en önemli ülkedir; dahası, bu devrimin maddi koşullarının belli bir olgunluk derecesine eriştiği tek ülkedir. Dolayısıyla, Uluslararası Emekçiler

Derneği, her şeyden önce İngiltere'deki toplumsal devrimi çabuklaştırmayı amaçlar; çabuklaştırmının tek aracı da İrlanda'yı bağımsız yapmaktır. Öyleyse Enternasyonal'in ödevi, İngiltere ile İrlanda arasındaki çatışmayı her yerde öne çıkarmak ve her yerde, açıkça İrlanda'dan yana olmaktır. Londra'daki Merkez Konseyin özel görevi İngiliz işçi sınıfına, İrlanda'nın kurtuluşunun onlar için soyut adalet ya da insancıl duygular sorunu olmadığı, ama kendi toplumsal kurtuluşlarının ilk koşulu olduğu bilincini yaratmaktır.” (K. Marx –F. Engels, Sömürgecilik üzerine –Sol Yay. s. 359.)

Marks'ın bu değerlendirmesi ulusal sorunda iki temel ilkeye dayanıyor. Birincisi ayrılma, ayrı bir devlet kurma hakkının tanınması, ikincisi ise, bunun, işçi sınıfının toplumsal kurtuluş mücadelesiyle birleştirilmesi.

Bu tarihten itibaren ulusal ve sömürgeler sorunu komünist hareket (sosyal demokrat hareket) içinde, bugün de süren, bitmez tükenmez bir tartışmanın kaynağı oldu.

Ulusal ve sömürgeler sorunu ilk kez, II. Enternasyonal'in 1896 Londra Kongresinde Polonya sorununun tartışılmasına bağlı olarak ele alındı. Kongre'de üç ayrı görüş ileri sürüldü. Birincisi, Polonya'nın bağımsızlığının Enternasyonal'in programına alınmasıydı. Bu öneri Kongre tarafından benimsenmedi. Rosa Luxemburg'un temsil ettiği ikinci görüş, Polonyalı sosyalistlerin Polonya'nın bağımsızlığını reddetmeleri gerektiğini öngörüyordu. Ulusların kendi kaderlerini tayin etme hakkının inkâr anlamına gelen bu öneri de reddedildi. Rosa'ya karşı Kautsky'nin savunduğu, Polonya'nın bağımsızlığını savunmanın Enternasyonalin ve Polonyalı sosyalistlerin görevi olduğu görüşü kongrede kabul gördü. Kongre konuyla ilgili şu kararı onayladı. “Kongre, bütün ulusların kendi kaderlerini tayin etme hakkını [Selbstbestimmungsrecht] tam olarak desteklediğini beyan eder ve şu anda askeri, ulusal ya da başka biçimdeki despotlukların boyunduru-

ğu altında acı çeken bütün ülkelerin işçilerine sempatisini ifade eder; Kongre, bütün bu ülkelerin işçilerini, dünyanın sınıf bilinçli [Klassennbewusste = sınıf çıkarlarını anlayan] işçilerinin saflarına katılmaya ve bunlarla, uluslararası kapitalizmin yenilgiye uğratılması için ve uluslar arası sosyal-demokrasinin amaçlarının gerçekleştirilmesi için omuz omuza savaşımaya çağırır.”

RSDİP'in programında ulusal sorun, II. Enternasyonal'in 1896 Londra Kongresi'nden esinlenerek, üç temel ilke üzerine oturtulmuştu. Birincisi, her türlü ulusal baskı ve ayrıcalığın reddedilmesi, ikincisi, ulusal sorunun, siyasal bir sorun olduğundan hareketle, ulusların kendi kaderlerini kendilerinin tayin hakkının -UKKTH- ayrı bir devlet kurma hakkı olarak tanınması, üçüncüsü ise, burjuva egemenlik ve feodal gericiliğe karşı ezen ve ezilen ülke işçilerinin sıkı birliğinin oluşturulması.

Sömürgeciliğe karşı mücadelede ilk ciddi hareketlenme 1905 Rus devriminin etkisiyle ortaya çıktı. 1905 Rus devrimi, 1848 devrimlerinin batı Avrupa'da oynadığı rolle kıyaslanamasa da, benzer bir rolü Doğuda oynadı. Sömürge ve yarı sömürge ülkeleri devrim dalgasının içine çekti. 1906 İran, 1908 Türk ve sonrasında Hindistan ve Çin devrimlerini tetikledi, sömürge halkların uyanışını hızlandırdı.

Sömürge halkların artan mücadelesiyle birlikte ulusal ve sömürge sorunu da dünya işçi hareketinin gündeminde daha yoğun bir biçimde yer almaya başladı. Sömürge sorunu, emperyalist savaş sorunuyla birlikte İkinci Enternasyonal'in 1907 Stuttgart Kongresinde tartışıldı. Tartışmalar sırasında II. Enternasyonal'de üç eğilim öne çıktı. Birinci eğilim, ilhak ve işgallere sözde karşı olmakla birlikte, pratikte “kapitalizmin sömürgelere medeniyet taşıdığı” savıyla, sömürge politikasını destekleyen sağ eğilimdi. Bu eğilimin sözcülerinden biri olan Bernstein “sosyalist sömürge siyaseti” başlığı altında sosyalizmin de bir sömürge politikası olması gerektiğini savundu. Stuttgart Kongresinde kendini ilk kez

açığa vuran bu eğilim, emperyalist savaş sırasında sosyal şoven bir eğilime dönüşerek İkinci Enternasyonalin egemen eğilimi oldu..

İkinci eğilim, ulusların kaderini tayin hakkını savunmayı, sosyalizm adına reddeden eğilimdi. Bu eğilimin savunucularına (Rosa, Buharin vb.) göre, savunulması gereken işçi sınıfının kendi kaderini tayin hakkıydı. Bu gerçekleştiğinde kapitalizm yıkılacağı için ulusal ve sömürgeler sorunu da kendiliğinden çözülecekti. Buna varıncaya kadar yapılması gereken, sömürgelerde reform hareketlerini desteklemektir. Bu ikinci eğilim pratikte ulusların kendi kaderini belirleme hakkını reddederek birinci eğilimle aynı noktada, sömürganeciliğe karşı mücadeleden yan çizme noktasında birleşiyordu.

Lenin'in temsil ettiği üçüncü eğilim ise, sömürgelerin kendi kaderlerini tayin hakkını savunuyordu. Komünistlerin, sömürge halkların bu uğurda kendi siyasi bağımsızlıklarını kazanmak için yürütecekleri savaşta desteklemeleri gerektiğini ilan ediyordu.

Sömürgeler sorunu tüm emperyalist ülke sosyal demokrat partilerinin ilgilenmek zorunda kaldığı bir sorun iken, ulusal sorun, II. Enternasyonal içinde, iki çok uluslu devletin (Avusturya ve Rusya) sosyal demokratlarını doğrudan ilgilendiren bir sorundu ve tartışma da esas olarak, bu iki parti arasında sürdü. Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi için sorun, hayati bir öneme sahipti. Çünkü Rusya, başka hiçbir ülkede eşine rastlanamayacak ölçüde bir "halklar hapishanesi" ve "köylü deniziydi". Böyle bir devlette, ulusal sorun atlanarak, devrim sorunu ele alınamazdı.

Avusturya Sosyal Demokrat Partisi'nin soruna yaklaşımı ise RSDİP'nin yaklaşımının tam zıddıydı. ASDP, sorunu siyasal bir sorun olarak değil de, kültürel bir sorun olarak ele aldığı için, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı, ayrı bir devlet kurma olarak değil, kültürel özerklik olarak tanımlanıyordu. ASDP'nin önde gelen teorisyenlerinden Otto Bauer ulusun oluşumunda top-

lumsal–ekonomik etkenlerin rolünü kabul etmekle birlikte, ulusu “ortak kültürel bağlar üzerine kurulu bir topluluk” (kulturgemeinschaft) olarak tanımlıyordu. Bir başka ‘Marksist’ Kautsky ise, dili, ulusu oluşturan temel öge olarak betimleyerek, eleştirdiği Otto Bauer’le aynı noktada birleşiyordu.

Rosa Luxemburg bu tartışmaya Otto Bauer ve Kautsky’den farklı bir noktadan katılmasına rağmen, sonuçta ulusların kendi kaderlerini tayin hakkını reddederek, onlarla aynı noktada bulundu. Rosa, ulusal sorun konusundaki tartışmada ulusların kendi kaderlerini tayin hakkını “bir ütopya”, “burjuva milliyetçi bir slogan” olarak nitelendirerek, kültürel özerklikten yana tavır aldı.

Rosa’yı amansızca eleştiren Lenin UKKTH konusunda şu temel ilkeyi ortaya koydu; *“Bütün uluslar için tam hak eşitliği; ulusların kendi kaderini tayin etme hakkı; bütün ülkelerin işçilerinin birleşmesi – Marksizmin ulusal programının, bütün ülkelerin deneyiminin ve Rusya’nın deneyiminin işçilere öğrettiği işte budur !”* (Lenin, UKKTH- Sol Yay.s.-117)

Alıntılardan da açıkça anlaşılacağı gibi Lenin’in, işçi sınıfının ulusal sorunla ilgili programı üç temel ilkeye dayanır.

Birincisi; uluslar, ulusal azınlıklar ve diller için her türlü eşitsizliğin ve ayrıcalığın ortadan kaldırılması, ikincisi ulusların kendi kaderini tayin etme hakkının, ayrı bir devlet kurma hakkı olarak kabul edilmesi, üçüncüsü ise bütün ülkelerin işçilerinin her türlü baskıya, eşitsizliğe, ayrıcalığa karşı burjuvaziyi devirmek, kapitalizmi yıkmak için birleşmesi.

Kendi çıkarlarını ulusal çıkar olarak tanımlayarak, başka uluslara karşı ayrıcalık ve üstünlük peşinde koşmak burjuvazinin, burjuva milliyetçiliğinin temel özelliğidir. İşçi sınıfı burjuva milliyetçiliğin karşısına proletarya enternasyonalizmi silahıyla çıkar. Hangi ulus ve dil için olursa olsun, her türlü ayrıcalık ve üstünlüğü reddeder. Ulusların ve dillerin eşitliği ilkesini savunur.

Proletarya enternasyonalizminin zorunlu bir gereği olan bu

ilke, aynı zamanda, ulussuz ve sınıfsız bir toplum kurulmasında, işçi sınıfının her türlü ulusal önyargıya karşı savaşımının da, temel ilkesidir. “...*Proletarya “kendi” ulusu tarafından ezilen sömürgelerin ve ulusların politik ayrılma özgürlüğünü talep etmek zorundadır. Aksi takdirde, proletaryanın enternasyonalizmi boş sözlerden ibaret kalacaktır ...*”(Lenin –Seçme Eserler-V-İnter Yay. s. -309)

Lenin, ulusal sorun konusunda komünistlerin programının yalın ve açık olması gerektiğinin altını çizerek şunları yazdı; “...*açık ve tam bir ifade ile kaleme alınmış bir programda, ezilen ulusların kurtuluşunu istemeliyiz ve bu, havada, genel sözlerle, içi boş laf ebelikleriyle ve sorunu geleceğe, sosyalizmin gerçekleştiği zamana “erteleyerek” olmamalıdır. Nasıl ki, insanlık sınıfların ortadan kalktığı döneme ancak ezilen sınıfın diktatörlüğünün sürdüğü bir geçiş dönemini aşarak ulaşabilirse, ulusların kaçınılmaz olan bütünleşmesine de, ancak bütün ezilen ulusların kurtulduğu, yani ezen ulustan ayrılma özgürlüğüne kavuştuğu bir geçiş dönemini aşarak varabilir.*” (Lenin, UKKTH- Sol Yay.s.-117)

Yine Lenin bir devlete karşı yürütülen ulusal mücadelenin başka bir emperyalist devlet tarafından kendi amacı doğrultusunda desteklenmesinden hareketle UKKTH’nı inkar etmenin şovenizmin başka bir biçimi olduğunu vurguladı;

“*Emperyalist bir hükümete karşı verilen ulusal kurtuluş mücadelesinden, belli koşullar altında, bir başka “büyük devlet” tarafından onun hakeza emperyalist amaçları için yararlanılabileceği gerçeği, tıpkı Latin ülkelerinde burjuvazinin politik yalanları ve mali haydutluğu için cumhuriyetçi şiarları sık sık kullanması sosyal-demokrasiyi cumhuriyetçilikten vazgeçiremeyeceği gibi, sosyal-demokrasiyi ulusların kendi kaderini tayin hakkını tanıtmaktan vazgeçiremez.*” (Lenin Seçme Eserler-5- İnter yay. s.-309)

Lenin UKKTH’nın özünde ayrılma, ayrı bir devlet kurma hakkı olduğunu, ayrılma hakkının her koşulda ayrı bir devlet kurma

anlamına gelmediğini, ancak ayrılma hakkı olmadan UKKTH'nın şovenizmi örten bir incir yaprağından başka bir şey olmadığını vurguladıktan sonra devrimci işçi partisinin UKKTH konusunda göz önünde bulundurması gereken hususları şöyle sıraladı; “1) bu talebin emperyalizmin egemenliği altında özellikle kaçınılmaz olduğuna; 2) bu talep de dahil siyasi demokrasinin tüm taleplerinin tarihsel koşulluluğu ve sınıf karakterine; 3) ezen uluslar sosyal-demokrasinin görevleriyle, ezilen uluslar sosyal-demokrasinin somut görevlerini birbirinden ayırma zorunluluğuna; 4) ulusların kendi kaderini tayin hakkının oportünistler ve Kautskyciler tarafından kabul edilmesinin tutarsızlığına, tamamen göstermelik olduğuna ve dolayısıyla da politik anlamda ikiyüzlülüğüne; 5) “kendi” ulusları tarafından ezilen sömürgelerin ve ulusların ayrılma özgürlüğünde ısrar etmeyen, özellikle “büyük güç” (Büyük Rus, Anglo-Amerikan, Alman, Fransız, İtalyan, Japon vs.) uluslarının sosyal-demokratlarının şovenizmle gerçekten benzerliğine; 6) bu talep gibi siyasi demokrasinin tüm temel talepleri için mücadeleyi, kapitalist düzenin yıkılması ve sosyalizmin gerçekleştirilmesi için mücadeleye tabi kılma zorunluluğuna dikkat çekerek tamamlanmalıdır.” (age. -318)

Lenin'den yaptığımız bu uzun alıntı Bolşeviklerin ulusal soruna yaklaşımını bir bütünsellik içinde kapsadığı gibi, bu konudaki sağ- kültürel özerklik- ve sorunu tarihsel toplumsal boyutta ele almayan, UKKTH'nı işçi sınıfının kendi kaderini tayin hakkı olarak ele alan sol argümanlara karşı da bir cevap niteliğindedir.

Kapitalizmin Emperyalizm Aşamasında Ulusal ve Sömürgeler Sorunu

Kapitalizmin emperyalizm aşamasıyla birlikte sömürge politikasında da bir değişim kendini göstermeye başladı. İşgal ve ilhak temelinde doğrudan yönetime dayanan eski sömürgecilik biçimi yerini adım adım sermaye ihracına dayalı yeni bir ilişki sistemi

-bağımlılık ilişkisi- almaya başladı. Bu yeni bağımlılık ilişkisini ilk keşfeden Lenin oldu. Lenin “Emperyalizm, Kapitalizmin En Yüksek Aşaması” eserinde bu değişimi şöyle açıkladı: “*Kapitalist emperyalizm çağının sömürge politikasından söz ederken şu noktaya özellikle işaret etmek yerinde olacaktır ki; mali sermaye ve büyük kuvvetlerin dünyanın ekonomik ve politik yönden paylaşılması olarak özetleyebileceğimiz dış politikası, çeşitli devletler için geçici bağımlılık biçimleri yaratmaktadır. Bu çağın özellikleri belli başlı ülkelerin sömürge sahibi ve sömürge olarak iki ana grup halinde toplanması değildir, bağımlı ülkelerin başka biçimleri de vardır; görünüşte politik bağımsızlıklarına sahipmiş gibi olan ama, gerçekte, mali ve diplomatik bir bağımlılığın ağı içine düşmüş ülkelerdir bunlar. Bu ülkelerden birine, yarı-sömürgelelere, biraz önce değinmiştik. Bir başka biçimin örneğini bize, örneğin, Arjantin sunmaktadır.*” Lenin, Arjantin örneğine bir zamanların en büyük sömürgeci devletlerinden biri olan Portekiz’i de ekleyerek, “*kapitalist emperyalizm döneminde bunların genel bir sistem haline geldiği “dünyanın paylaşılmasını” örgütleyen ilişkiler bütünüünün tamamlayıcı bir parçası olduğu” ve “dünya mali sermaye işlemleri zincirinin halkalarını meydana getir”diğini vurgular. (Sol Yayınları sh. 106-107)*

Yine Lenin bu süreçte mali sermayenin belirleyici olduğuna işaret ederek; “*Mali sermaye ekonomik ve uluslararası ilişkilerde o kadar önemli ve büyük bir güçtür ki; politik anlamda tam bağımsızlığa sahip devletlere bile boyun eğdirebilir: zaten eğdirmektedir de. ...Ama şüphe yok ki, mali sermaye en büyük “rahatlığı”, en büyük üstünlükleri sağlayan şey, o buyun eğmiş bulunan halkların ve ülkelerin siyasi bağımsızlıklarını da getirmekte olmasındır. Yarı-sömürge ülkeler bu yönden “yarı yolda” olan tipik örnekleridir. Dünyanın geri kalan kısmının tamamen paylaşılmış bulunduğu bir çağda, özellikle mali sermaye çağında, bu yarı bağımlı ülkeleri ele geçirmek için yapılan mücadelenin sertleşeceği*

anlaşıyor.”

Gerçekten de Lenin’in vurguladığı gibi 1900’lerin başında emperyalist devletler arasında yeni sömürgeler elde etme mücadelesi son derece sertleşti. Bu sertleşme 1914 te yeni bir sömürge Savaşı ile en tepe noktaya ulaştı, bölüşülmüş dünya, emperyalist devletler arasında değişen güç ilişkilerine uygun olarak yeniden bölüşüldü. Sertleşen ve paylaşım savaşına yol açan sömürge mücadelesi aynı zamanda sömürgeler üzerinde baskı ve sömürünün kat be kat artmasını ve sömürgeciliğe karşı mücadelenin de yükselmesini beraberinde getirdi.

Ekim 1918’de Almaya yenilgiyi kabul ettiğinde dünya birçok bakımdan artık eski dünya değildi. Emperyalist ülkeler, sömürge ve yarı sömürge ülkelerden oluşan eski dünyanın yanı başında sosyalizmin boy verdiği yeni bir dünya vardı. Bu yeni durum sınıf mücadelesinin olduğu kadar, toplumsal gelişmenin de yeni bir aşamasıydı.

Savaş sonrası Avrupa da artık eski Avrupa değildi. Çarlık Rusyası ve Avusturya- Macaristan İmparatorluğunun yıkılmasıyla birlikte yeni ulusal devletler; Polonya, Çekoslovakya, Avusturya, Macaristan, Yugoslavya, Finlandiya, Estonya, Litvanya, Letonya, Avrupa sahnesinde yerlerini aldılar. Bu ise emperyalist devletler için yeni yeni sömürge alanları demektir ve gelecekte emperyalist çatışmanın daha da keskinleşeceğinin bir göstergesiydi.

Savaşın mağlup ülkesi Almanya, süreçten çok az bir toprak kaybıyla –Alsace Lorraine’in Fransa’ya geri verilmesi, Belçika ve Danimarka’yla yapılan sınır düzenlemeleri- ama bütün sömürgelerini kaybederek çıktı. Sömürgelerinin büyük bir kısmını İngiltere’ye, geri kalanını da Fransa’ya kaptırdı. Versailles anlaşmasıyla Almanya’nın, Fransa ve İngiltere tarafından vesayet altına alınması, toprak ve sömürge kayıplarından çok daha önemliydi. Fransa ve İngiltere açısından Almanya’nın defteri dürülmüş gibiydi.

İngiltere görünürde savaşın en kazançlı ülkesiydi. Sadece Alman sömürgelerinin önemli bir kısmını almakla kalmadı; aynı zamanda Osmanlı Devleti'nin paylaşımından da en büyük sömürgeci güç olarak çıktı.

Fransa, savaşın galip güçlerinden bir diğerydi. Ancak, Polonya ve Sırbistan'la birlikte savaştan en çok zarar gören ülkeydi de, Kuzey Fransa neredeyse harabeye dönmüştü. Sömürge savaşından beklediğini alamadıysa da, yine de savaştan sonra dünyanın ikinci büyük sömürgeci gücüydü.

ABD, savaş galipleri arasında yer aldığı halde barış masasına oturmayı reddettiği gibi, Versailles Anlaşmasını da tanımamıştı. ABD'nin planları daha başkaydı; eski sömürgeciliğin yıkılma sürecinde olduğunu, sömürgelerin artık eski yöntemle yönetilemeyeceğini, yeni bir sömürgeci politikanın oluşması gerektiğini görüyordu. ABD başkanı Wilson, daha savaşın başlarında 14 maddelik deklarasyonla (Wilson Prensipleri) bu yeni sömürgeci anlayışın temellerini atmıştı bile. Ayrıca Wilson savaş sonrası barışın kalıcı olmayacağını da görmüştü. 1919'da barış konferansına giderken bu öngörüsünü şöyle dile getiriyordu. "Bu barışın en yüksek adalet (bunu daha adil bir sömürgecilik olarak anlamak gerekiyor-y) ilkelerine dayandırılmadığı takdirde bir kuşak geçmeden, dünya milletleri tarafından çiğneneceğine inanıyorum. Başka türlü bir barış olamazsa kaçıp saklanmak isterdim...çünkü arkasından daha fazla çatışma değil felaket gelecek" (David Fromkin -Barışa Son Veren Barış, Sabah Kitapları sh. 257)

Wilson sözünü tutuyor ve "barış" masasına oturmuyor. Ama aynı zamanda sömürge halklara "yağmurdan kaçarken doluya yakalanma" şansını da sunuyordu.

ABD, resmi olarak paylaşım masasında yer almamasına rağmen, ganimetten pay almayı da ihmal etmedi; Osmanlı'nın paylaşılmasından, Türkiye üzerinde önemli ayrıcalıklar (Boğazlardan serbest geçiş hakkı, Amerikan misyoner koleji ve girişimlerinin

korunması, arkeolojik araştırma ve ticari faaliyette imtiyazlar tanınması vb.) ve Irak petrolünden önemli bir pay da elde etti. Irak petrolünün İngiltere ile ABD arasındaki bu bölüşümüyle, petrol de ilk kez sömürge savaşının önemli bir unsuru haline geliyordu.

1918 sonunda emperyalist paylaşım savaşı geçici olarak sona erdiğinde dünya sömürge haritası şöyleydi; Savaşta çöken üç imparatorlukla (Osmanlı, Rusya ve Avusturya-Macaristan) birlikte Avrupa'da ulus devletlerin oluşumu - yeni kurulan devletler arasında sınır sorunları devam etse de - birkaç devlet dışında tamamlanmıştı. Ekim Devrimi ile birlikte eski Rusya topraklarında ulusal sorun, iç savaş sürecinde Sovyet cumhuriyetlerinin kurulması ve bir araya gelmeleriyle çözüm yoluna girdi. 1920'ye geldiğinde Asya'da bağımsızlığını kazanan ülkeler (Türkiye, İran, Afganistan) parmakla sayılacak kadar azdı. Çin hala, emperyalist devletler arasında nüfus bölgelerine bölünmüş yarı sömürge bir ülkedi. Hindistan, savaştan sonra da İngiliz sömürge imparatorluğunun en önemli sömürgesiydi. Afrika, Habeşistan (Etiyopya) hariç, kıta bir bütün olarak sömürgeydi. Latin Amerika'da durum Asya ve Afrika'dan oldukça farklıydı. Neredeyse bütün kıta siyasi bağımsızlığına sahip yeni sömürge ülkelerden oluşuyordu.

Proleter dünya devriminin başlangıcı olan Ekim Devrimi, dünyanın dört bir tarafında sömürüye, ulusal baskıya ve sömürgeciliğe karşı ulusal ve toplumsal kurtuluş hareketlerini de harekete geçirdi.

Latin Amerika'da, Brezilya, Meksika, Peru ve Şili'de işçiler, ücret artışları, 8 saatlik işgünü, sendikal özgürlükler ve üniversite reformu için gösteriler düzenledi. Afrika'da, Nijerya, Sierra Leone, Belçika Kongo'su, Senegal, Libya, Sudan ve Somali'de başlayan anti- sömürgeci ayaklanmalar emperyalist orduların müdahalesiyle ezildi. Asya'da, Çin ve Hindistan'da kitleler Japon ve İngiliz sömürgeciğine karşı ayaklandı. Almanya'nın Çin'deki nüfuz bölgesinin Versailles anlaşmasıyla Japonya'ya verilmesini

protesto etmek için Çinli öğrenciler 4 Mayıs 1919'da Tiananmen meydanında toplanarak "Çin Çinlileridir" belgisiyle protesto hareketini başlattı. Birçok kente sıçrayan protesto gösterileri Hazirana kadar sürdü. Nisan 1919'da, Hindistan'da isyanı önlemek yasasını protesto etmek için, on bini aşkın gösterici, Amritsar kentinde bir araya geldi. İngiliz birlikleri barışçı gösteriye silahla müdahale etti. Binden fazla gösterici öldürüldü.

Orta Doğu, Kuzey Afrika ve Asya'da sömürgeciliğe karşı mücadeleler emperyalist savaşın bitiminden sonra da devam etti. Savaşa İngiliz sömürgesi olarak giren Mısır'da 1919 yılında bağımsızlık istemiyle ayaklanmalar başladı. Ayaklanma, yukarı Mısır'ı İngiliz etkisinden temizlese de, İngiltere'nin Mısır'a yeni birlikler sevk etmesiyle önlenemedi.

1919'da Afganistan'da yönetimi darbeye ele alan Emanullah Han, 1907'de imzalanan ve Afganistan'ın kontrolünü İngiltere'ye veren Rus-İngiliz anlaşmasını tanımadığını açıklayarak bağımsızlığını ilan etti. Bağımsızlık ilanının ardından, Afgan birlikleri İngiliz sömürgesi olan Hindistan'a girdi. İngiltere, Afgan birliklerini Hindistan'dan çıkarmayı başardıysa da Afgan bağımsızlığını tanımak zorunda kaldı. Afgan hükümeti bir adım daha atarak Sovyet Rusya'yla dostluk anlaşması imzalayıp bağımsızlığını perçinledi.

İngiliz sömürgelerinin en uysal olan Arabistan'da ise sömürgeciliğe karşı mücadele, İngiliz parası peşinde koşan aşiret kavgasının ötesine geçemedi. İngiliz sömürgeciliği aşiretler arası para paylaşımıyla konumunu her seferinde biraz daha pekiştirdi.

İngiliz - Fransız ittifakının yumuşak karnı olan Suriye, 1920'de her iki emperyalist ülkeye karşı ayaklandı. Ayaklanma, ancak Suriye'ye sevk edilen yeni Fransız birliklerinin müdahalesiyle önlenemedi. Fransızlar ayaklanmaların önünü alabilmek için Suriye'yi birkaç parçaya ayırarak egemenliklerini sürdürebildiler. İngiliz işgalindeki Filistin'de ise, bağımsızlık mücade-

lesi Arap-Yahudi çatışmasının sürekli kılınmasıyla önlenemedi. 1920’de Irak’ta (Mezopotamya) İngiliz işgaline karşı ayaklanma başladı. Kuzeyde Sünni, Güneyde (Basra) Şii Araplar İngiliz sömürgeciliğine karşı cihat ilan ederek ayaklandılar ve ayaklanma bütün Irak’a yayıldı. Ayaklanma, geçici Arap Hükümeti kurarak kısmi bir başarı elde ettiyse de 1921’de İngiliz birliklerinin saldırısına dayanamadı ve yenildi.

İran savaş öncesinde Rusya ile İngiltere arasında nüfuz bölgelerine bölünmüş durumdaydı. Sovyet Rusya Ocak 1918’de İran’ı kuzey ve güney nüfuz bölgelerine ayıran anlaşmadan tek taraflı olarak çekildi. Çar dönemindeki imtiyazlar ve alacakları reddetti. Bu fırsattan yararlanarak İngiltere İran’a nüfuz alanını genişleten yeni bir anlaşma dayattı. Sovyet Rusya’nın protesto ettiği anlaşma İran meclisinde onaylanmayınca yürürlüğe giremedi.

1920 başında Denikin ve Kolçak kuvvetlerinin yenilgisi ve Azerbaycan’da Sovyet iktidarının kuruluşu Kafkaslar’daki dengeyi Sovyet Rusya lehine değiştirdi. Mayıs 1920’de Kızıl Ordu, Denikin’in Hazar denizi kıyısında, Enzeli limanında terk etmek zorunda kaldığı donanmayı teslim almak için harekete geçti. Kızıl Ordu ile çatışmayı göze alamayan İngiliz birlikleri geri çekildi. Kızıl Ordu Enzeli, Raşt ve Gilan’a girdi. İngilizlerin İran’dan kovulması, Şahlığın yıkılması ve toprağı köylüye verecek devrimci bir iktidarın kurulmasını savunan Küçük Han, Kızıl Ordu’dan aldığı destekle bağımsız Gilan Sovyet Cumhuriyetini ilan etti.

Arkasından 1921’de Rıza Han, Ahmed Şah’ı devirerek Tahran’da iktidarı ele geçirdi. Rıza Han ilk iş olarak İngiliz-İran anlaşmasını tanımadığını ilan etti. Rıza Han’ı iktidarı alması için teşvik eden İngiltere daha ne olup bittiğini anlamadan, İran- Sovyetler Birliği dostluk anlaşmasının imzalanmasıyla ikinci darbeyi aldı. Sovyet Rusya’nın İngiltere’nin İran’dan çekilmesi koşuluyla Kızıl ordunun Gilan’dan çekileceğini açıklamasından sonra İngiltere, birliklerini geri çekmek zorunda kaldı. Rıza Han bu du-

rumdan yararlanarak Gilan üzerine yürüdü, Sovyet desteğini kaybeden Küçük Han, İran kuvvetlerine yenildi. Yakalanarak idam edildi.

1918’de Osmanlı Devleti ile İtilaf Devletleri arasında imzalanan Mondros Ateşkes anlaşması ile Osmanlı’nın paylaşımı ana hatlarıyla tamamlandı. Bu anlaşma ile aynı zamanda Anadolu’da kurulacak yeni devletin sınırları da “Misak-ı Milli” olarak belirlendi. Mondros ateşkesi imzalanmıştı ama bu anlaşmayı uygulayacak bir muhatap henüz yoktu. Çünkü “Misak-ı Milli” sınırları içinde egemenliğin hangi sınıf eliyle yürütüleceği sorunu henüz çözülmüş değildi. İşgal altındaki İstanbul’a sıkışıp kalan Padişah ve kabinesinin ülkeyi yönetebilecek ne gücü, ne de olanağı vardı. 1908 devrimini gerçekleştiren İttihat-Terakkinin savaştan sorumlu tutulan önder kadrosu yenilgiden sonra dağılmıştı. İttihat Terakki’nin yeniden toparlanması için de zamana ihtiyaç vardı. Üstelik Osmanlı’nın 18 yüzyıldan başlayarak ulusal kurtuluş mücadeleleriyle başı dertteydi. Özellikle Balkanlarda birçok ulus (Yunanistan, Bulgaristan, Sırbistan, Karadağ, Arnavutluk vb.) bağımsızlıklarını elde etmişti. Şimdi bu mücadele, ortaya çıkan iktidar boşluğunda, yeni Türkiye’nin sınırları olarak kabul edilen “Misak-ı Milli”de Kürt ve Pontus ayaklanmaları olarak sürüyordu. En önemlisi de Türkiye’de sınıf mücadelesinin serpilip gelişmesini güçlendiren Ekim Devrimi’nin yayılmasının yarattığı korkuydu. Mondros ateşkesinin karşı tarafının durumu da hiç iç açıcı değildi. İngiltere ve Fransa’nın hem içerde işçi hareketi, hem de sömürgelerdeki mücadelelerle başı dertteydi. Bu belirsizlikler ve kaos ortamı Mondros antlaşmasını bir an önce sonuçlandırmak üzere Fransa, İngiltere ve İtalya’yı harekete geçirdi. Bu üç devlet Mondros’ta Osmanlıya dikte ettirdikleri anlaşmanın kendilerine tanıdığı, güvenlikleri tehlikeye girdiği anda “Misak-ı Milli” sınırları içinde stratejik noktaları işgal hakkı veren bir maddesine dayanarak Anadolu’da yeni bir işgal hareketini başlattılar. İşgalin

amacını değiştiren atak İngiltere'den geldi. İngiltere'nin Yunan birliklerinin İzmir'e çıkartması hem kalıcı bir karakter vererek, işgalin amacını değiştirdi, hem de işgalci güçler arasında Osmanlının paylaşımına ilişkin çatışmaları su yüzüne çıkardı. Yunanistan'ın İzmir'e çıkmasıyla, İtalyanların önünü kesme girişimleri, zaten aralarındaki paylaşımında ortaya çıkan anlaşmazlıklar nedeniyle sorun yaşayan İngiliz, İtalyan, Fransız ittifakının çözülme sürecini de başlattı.

Yunanistan'ın işgal hareketine bu tarzda dahil edilmesi, halkın burjuvazinin arkasında toplanarak işgale karşı bir hareketin başlamasını da kolaylaştırdı. Sovyet Rusya'nın, İtilaf devletlerinin Osmanlı üzerindeki planlarını deşifre etmesi ve işgale karşı Türk burjuvazisi önderliğindeki mücadeleye verdiği çok boyutlu destek Türk Sovyet ilişkilerini geliştirirken İngiltere'nin Yunan birliklerini Anadolu'ya çıkartması Türkiye milliyetçi çevrelerinde İngiliz karşıtlığının gelişmesine yol açtı. Kemalist hareket hem Yunan işgaline karşı savaşabilmek hem de İtilaf devletleriyle uzlaşma noktasına ulaşabilmek için Sovyet desteğine muhtaçtı. Sovyet Rusya ise bu ilişkiden Kafkaslardaki İngiliz egemenliğini kırmada yararlanabilirdi. Kemalist hareketle Sovyet Rusya arasındaki ilişkilerin gelişmesinin maddi temelini oluşturan bu durum, İngiltere'nin endişelerini daha da büyüterek, uzlaşma kanallarının açılmasına olanak sağladı.

İlk olarak İtalyanlar Ankara Hükümetiyle bir anlaşma imzalarak işgalden çekildi. Osmanlı topraklarından alacağını almış olan Fransa, İtalya'yı izledi. 1921 baharında Ankara Hükümetiyle, Ankara'yı Türkiye'nin tek yasal hükümeti olarak tanıyan bir anlaşma imzalayan Fransa da elindeki silahların bir kısmını Ankara Hükümetine bırakarak Anadolu'dan çekildi. Aynı yıl imzalanan Türk- Sovyet anlaşması ile Sovyetler Birliği Ankara Hükümetini Türkiye'nin meşru hükümeti olarak tanıdı. Müttefikleri tarafından yalnız bırakılan İngiltere Bolşevik tehlikesini de dikkate ala-

rak, Türkiye'yle ilişkisinin daha fazla gerilmesini göze alamadı ve Yunanistan'a verdiği desteği çekti. Yalnız kalan Yunanistan Ankara Hükümetinin önüne atılmış bir yem gibiydi. 1922'de Yunan birlikleri Misak-ı Milli sınırları dışına çıkarıldı. İmzalanan Mudanya ateşkesiyle savaş sona erdi. İngiltere de Türkiye'yi daraltılmış Misak-ı Milli sınırları içinde bağımsız bir devlet olarak tanıdı. Önemli petrol rezervlerine sahip Musul ve Kerkük İngiltere'de kaldı. Bu gelişmelerle yeni Türkiye'nin toplumsal düzeni ve politik yapısı da belirlenmiş oldu. Burjuvazi 1908'de başlattığı iktidar mücadelesini kesin olarak kazandı. Churchill 23 Kasım 1920'de İngiliz kabinesine verdiği bir muhtıradan Yeni Türkiye ile ilgili görüşlerini şöyle özetledi: *“Güçlü, dayanıklı ve gerekli Türk ve Müslüman güçleri yabancılaştırmamak için Mustafa Kemal'le anlaşmalı ve iyi bir barış yapmalıyız. Böylece şimdiye kadar bizim için önemli olan Rus emellerine yeniden bir Türk engeli yaratmış oluruz.....biz Araplarla ve Türklerle dost, Bolşeviklerle düşman olmalıyız ve Yunanlıları önemsememeliyiz.”* (David Fromkin -Barışa Son Veren Barış, Sabah Kitapları sh.-495)

Churchill'in bu açıklaması, Türk burjuvazisinin izlediği taktiğin başarılı olduğunu gösteriyordu.

Komintern kurulduğunda Sovyet Rusya içerde beyaz ordularla (Denikin, Wrangel, Kolçak vb.) savaş halindeydi; dışardan ise ABD, İngiltere, Fransa ve Japon birlikleri tarafından kuşatma altındaydı. Sovyet iktidarını tehdit eden en etkili düşman, Kuzeyde, askeri birlikleriyle Rusya topraklarına giren ve Güneyde Kafkasya'yı işgal eden İngiltere'ydı. Bu koşullarda sömürge ve yarı sömürgelerdeki mücadele sınıfsal karakteri ve içeriğinden bağımsız, nesnel olarak dünya devriminin bir bileşenydi. Bu ülkelerde emperyalist devletleri rahatsız eden her gelişme fiili olarak Avrupa devriminin gelişmesine hizmet ediyordu. Bu yeni dönemde sömürge sorunu aynı zamanda Sovyet Rusya'nın, Kafkasya'da işgal faaliyetini geliştiren, Asya ve Ortadoğu'da sömürgeleri elin-

de tutan İngiltere'ye karşı savaşının da bir parçasıydı. Bu durum komünist hareketin ulusal ve sömürgeler sorununa ilişkin taktiklerinde de bir değişimi zorunlu hale getirdi. Sömürgeciliğe karşı mücadele kapitalizm sınırlarında bir mücadele olmaktan çıkarak fiilen dünya devriminin bir bileşeni haline geldi.

Bu değişim, Komünist Enternasyonal'in ulusal ve sömürgeler sorunu üzerindeki tezlerinin de temelini oluşturdu.

Komintern'in İkinci kongresi toplandığında sömürgeler ve yarı sömürgelerdeki durum özetle böyleydi.

II. Kongrede Ulusal ve Sömürgeler Sorunu

II. Kongreye Rus olmayan halkların temsilcilerinin yanı sıra, Hindistan, Türkiye, İran, Çin ve Kore'den temsilciler katıldı. Kongrede Hint Adaları Hollanda delegesi Maring, ABD'li Siyahlar ise ABD delegesi John Reed tarafından temsil edildi. Kongrede ulusal ve sömürgeler sorunu ile ilgili hazırlık ve tartışmalar dört gün sürdü. Kongrede tartışmalar Lenin ve Roy'un sunduğu tezler üzerinden yapıldı. (Lenin ve Roy'un tezleri bak, Ek 1,2,3)

Lenin tezlerinde, sömürge sorununda üç önemli noktanın altını çizdi; birincisi; Komünist partilerin ulusal ve sömürgeler sorununda politikalarını burjuva soyut ve biçimsel eşitlik üzerine kuramayacaklarını, somut tarihsel ve iktisadi durumu göz önüne alarak, ezen ve ezilen sınıfların çıkarları arasında açık seçik bir ayırım yapılması gerektiği, İkincisi nokta sömürge sorununun başlamış olan dünya devriminin gelişimi dışında ele alınamayacağıydı. Lenin bu durumu şöyle betimledi; *“Dünyanın politik durumu şimdi proletarya diktatörlüğünü gündeme getirmiştir ve dünya politikasındaki bütün olaylar zorunlu olarak bir tek ağırlık merkezinde yoğunlaşmaktadır: dünya burjuvazisinin, bir yandan kaçınılmaz olarak bütün ülkelerin ileri işçilerinin Sovyet hareketini, öte yandan kendi acı deneyimleriyle kendileri için Sovyet iktidarının dünya emperyalizmi üzerinde zaferinden başka bir kurtuluş*

olmadığını gören sömürgelerin ve ezilen halkların bütün ulusal kurtuluş hareketlerini çevresinde toplayan Rus Sovyet Cumhuriyetine karşı mücadelesi.” (Lenin Seçme Eserler, İnter Yay. -256)

Üçüncüsü komünistlerin, ulusal kurtuluş ve sömürgecilik karşı mücadeledede izlemek zorunda oldukları taktikle ilgilidir. Kongrede tartışmaların ana eksenini de bu konu belirledi.

Lenin’in tezleri ile Roy’un tezleri arasında fark görüş ayrılığından ziyade bir vurgu farkıydı. Gerek dünyanın sınıfsal çıkarları birbirine karşıt ezen ve ezilen ülkeler olarak bölünmüş olması, gerek sömürgelerde elde edilen aşırı karların gelişmiş ülkelerde hem kapitalizmin gelişmesi hem de işçi sınıfını denetim altında alınmasının önemli bir aracı oluşu; gerekse, proleter hareket ile sömürge ülkeler halklarının yürüttüğü mücadele arasındaki birliğin dünya devriminin zaferi için taşıdığı önem konusunda herhangi bir görüş ayrılığı yoktu. Lenin’in tezleriyle Roy’unki-ler arasındaki vurgu farkı, Roy’un, sömürgelerin sömürülmesiyle kapitalist gelişme arasında kurduğu abartılı ilişkiye dayanıyordu. Roy, tezlerinde bu ilişkiyi şöyle ifade etti; *“Avrupa kapitalizmi gücünü, esas olarak Avrupa’daki sanayi ülkelerinden değil, sahip olduğu sömürgelerden almaktadır.”* Bu tezin kaçınılmaz devamı ise; *“Avrupa işçi sınıfı, ancak bu kaynağın nihai olarak kesilmesinden sonra kapitalist düzeni devirmeyi başaracaktır.”* Böylece Roy Avrupa devrimini sömürgelerin kurtuluşuna bağlıyordu. Roy’un tezlerinde ikinci önemli vurgu farkı, sömürgelerdeki sınıfsal ayrışmanın geldiği noktayı abartması ve tüm taktiği bu abartma üzerinde kurmasıydı. *“Her geçen günle birlikte daha da artan şekilde ayrışan iki hareket fark edilebilmektedir. Bunlardan biri, kapitalist düzenin korunmasıyla siyasi kurtuluş programını sürdüren burjuva-demokratik milliyetçi hareket; diğeri ise mülksüz köylülerin her türlü sömürüye karşı kurtuluş için verdikleri mücadeledir.”* Sömürge ülkelerde sınıfsal bir ayrışmanın yaşandığı, burjuvazi ile köylüler ve küçük burjuvazi arasındaki çıkar

farklılıklarının derinleştiği açıktı. Bu durumu, Lenin, tezler üzerinde kongrede yaptığı konuşmada da dile getirdi. Roy, yerli proletaryanın yeni yeni ortaya çıkmaya başladığı sömürge ülkelerde nüfusun büyük çoğunluğunu topraksız ve az topraklı köylülerin oluşturduğunu, bu durumda “*tarım sorununu hemen komünist ilkelere göre çözmeye çalışma*”nın yanlış olacağını, “*gelişiminin ilk aşamasında sömürgelerdeki devrim, toprak dağıtımı ve benzeri gibi tamamen küçük burjuva talepler programına göre yapılması gerektiğini*” belirtmesine rağmen, köylülüğün de bir tarz burjuva olduğunu atlayarak “mülksüz köylüler” üzerinden “her türlü sömürüye karşı” bir mücadele stratejisi çizmeye çalıştı. Ayrıca başlangıç aşamasında olan sınıfsal ayrışma henüz siyasal bir sonuç yaratacak ölçüde gelişmemişti. Gerek kongrede temsil edilen gerekse edilmeyen sömürgelerde bağımsız sınıf partileri kurulmuş değildi. Sömürgeciliğe karşı en etkili mücadelelerin olduğu Çin, Hindistan, Afganistan’da mücadeleye yön verecek komünist partiler yoktu, İran Komünist partisi Glan Sovyet Cumhuriyetiyle birlikte ezilmişti, Türkiye’de ise henüz kuruluş aşamasındaydı. Bu koşullarda “mülksüz köylüler” üzerinden devrimci bir strateji hayata geçirebilmek için önce bu köylülüğü örgütleyerek, ona öncülük edecek komünist partilerin kurulmasını, bu ise uzun ve zorlu bir faaliyeti gerektiriyordu. Roy’un tezlerinin cevaplandıramadığı temel sorulardan biri de buydu.

Roy ve Lenin’in tezleri üzerine komisyonda yapılan tartışmalardan sonra varılan uzlaşmayı Lenin tezleri üzerine yaptığı konuşmada şöyle açıkladı; “*Üçüncüsü, geri ülkelerdeki burjuva-demokratik hareket sorununu özellikle öne çıkarmak istiyorum. Tam da bu sorun bazı görüş ayrılıklarına yol açtı. Komünist Enternasyonalin ve komünist partilerin, geri ülkelerdeki burjuva-demokratik hareketleri desteklemesi gerektiğini açıklamamızın ilkesel ve teorik olarak doğru olup olmadığı üzerine tartıştık. Bu tartışma sonucunda oybirliğiyle, “burjuva-demokratik hareket” yerine*

“ulusal-devrimci hareket” demeyi kararlaştırdık. Her milliyetçi hareketin ancak burjuva-demokratik bir hareket olabileceğine en küçük kuşku yoktur, çünkü geri ülkelerde nüfusun esas kütlesini burjuva-kapitalist ilişkilerin temsilcisi olan köylülük oluşturur. Eğer bu gibi ülkelerde ortaya çıkabilmişlerse bile, proleter partilerin, köylü hareketiyle belli ilişkilere girmeden, bu hareketi aktif biçimde desteklemeden bu geri ülkelerde komünist bir taktik ve komünist bir politika izleyebileceğine inanmak hayal olurdu. Bu noktada, eğer burjuva-demokratik harekettten söz edecek olursak, reformist hareketle devrimci hareket arasındaki her türlü farkın silineceği yönünde itirazda bulunuldu. Bu fark ise son zamanlarda geri ve sömürge ülkelerde çok açık bir biçimde su yüzüne çıkmıştır, çünkü emperyalist burjuvazi bütün gücüyle ezilen halklar arasında da reformist bir hareket yaratmaya çalışıyor. Sömürücü ülkelerin burjuvazisiyle sömürge ülkelerin burjuvazisi arasında belli bir yakınlaşma oldu, öyle ki, ezilen ülkelerin burjuvazisi çoğu kez —belki de çoğunlukla—, ulusal hareketi desteklemesine rağmen, aynı zamanda emperyalist burjuvaziyle anlaşma halinde, yani onunla birlikte tüm devrimci hareketlerle ve devrimci sınıflarla mücadele etmektedir. Komisyonunda bu çürütülemez biçimde kanıtlanmıştır, o nedenle biz, bu farkı dikkate almayı ve hemen her yerde “burjuva-demokratik” kavramının yerine “ulusal-devrimci” kavramını geçirmeyi biricik doğru şey olarak gördük. Bu değişikliğin anlamı, komünistler olarak bizim, sömürge ülkelerdeki burjuva özgürlük hareketlerini ancak, bu hareketler gerçekten devrimciyse, temsilcileri bizim köylüleri ve geniş sömürülen katmanları devrimci düşünceyle eğitip örgütlememizi engellemezlerse desteklememiz gerektiği ve destekleyeceğimizden ibarettir.”

Lenin'den yaptığımız bu uzun alıntıda, komünistlerin ulusal-devrimci hareketler karşısında tavrını belirleyen iki nokta üzerine özellikle durulması gerekiyor. Birincisi; Lenin sömürge ülkelerde

iki tip burjuvazinin olduğunu belirliyor. Bunlardan birincisi, “ulusal hareketi desteklemesine rağmen, aynı zamanda emperyalist burjuvaziyle anlaşma halinde, yani onunla birlikte tüm devrimci hareketlerle ve devrimci sınıflarla mücadele” eden yerli burjuvazi, diğeri; bu ülkelerde “nüfusun esas külesini” oluşturan ve “burjuva-kapitalist ilişkilerin temsilcisi olan köylülük”. Lenin’in Roy’la anlaşmazlığa düştüğü asıl noktalardan biri budur. Roy köylülüğü burjuva olarak görmüyor, tam tersine “mülksüz” olarak nitelediği köylüleri “her türlü sömürüye karşı kurtuluş mücadelesi veren” bir hareketin taşıyıcısı olarak niteliyor. Tezlerinin başka bir yerinde ise sömürgelerdeki devrimin, “toprak dağıtımı ve benzeri gibi tamamen küçük burjuva talepler programına göre yapılması gerektiğini” belirterek kendi teziyle çelişerek, Lenin’in bakış açısına varıyor.

İkinci nokta ise Ekim devrimi sonrasında, sömürgelerdeki mücadeleye yönelik komünistlerin taktiğiyle ilgilidir. Lenin, “burjuva-demokratik hareket” yerine “ulusal-devrimci hareket” kullanılmasının anlamını şöyle açıklıyor; “komünistler olarak bizim, sömürge ülkelerdeki burjuva özgürlük hareketlerini ancak, bu hareketler gerçekten devrimciyse, temsilcileri bizim köylüleri ve geniş sömürülen katmanları devrimci düşünceyle eğitip örgütlememizi engellemezlerse desteklememiz gerektiği ve destekleyeceğimizden ibarettir.” (Okuyucunun Lenin’in ve Roy’un tezlerini daha ayrıntılı olarak inceleyebilmesi için her iki tezi yazının ekinde sunuyoruz.)

II. Kongrede Burjuva–demokratik hareket yerine ulusal devrimci hareket tanımının kullanılması, sadece bu ülkelerdeki burjuva hareketle köylü hareketi arasında bir ayırım yapılması zorunluluğunu değil, komünistlerin bu ülkelerdeki hareketleri hangi koşullarda destekleyeceğini de belirginleştirilmesiydi. Böylece komünistlerin ulusal devrimci hareketlere verecekleri destek bu hareketlerin gerçekten devrimci olması, komünistlerin faaliyetle-

rine engel olmaması koşuluna bağlandı. Konintern'in II. Kongrede alınan bu karara ne ölçüde uyduğu, sorunun yeniden tartışıldığı IV Kongre değerlendirmelerinde ele alınacaktır.

Kongrede, Ulusal Sorun ve Sömürgeler Komisyonu adına yaptığı konuşmada Lenin, tezlerin dayandığı üç temel fikri şöyle özetledi, birincisi, *“bütün dünyanın şimdi gördüğümüz gibi, bir sürü ezilen ulusla, muazzam zenginliğe ve güçlü silahlı kuvvetlere sahip bir avuç ezen ulus olarak ikiye bölündüğü, ezen ve ezilen uluslar arasında ayırım yapılması zorunluluğu; “uluslar arasında gerçekten eşitlik sağlanmasının ancak emekçi yığınlarını burjuvaziye karşı birleştiren Sovyet düzeni sayesinde olabileceği”* ikincisi; *“Dünyanın emperyalist savaşı izleyen bugünkü durumunda, karşılıklı ilişkileri küçük bir emperyalist uluslar grubunun Sovyet Rusya önderliğindeki sovyet hareketine ve sovyet devletlerine karşı yürüttüğü mücadele” ile belirlendiği, üçüncüsü; sömürgelerde proleter mücadelenin henüz başlangıç aşamasında olduğu,”*, *“ bu ülkelerde proletarya partilerinin kurulmaları gerçekten mümkün olsa bile, köylü hareketiyle kesin ilişkiler kurulmadan ve köylü hareketini etkin bir biçimde desteklemeden komünist taktikleri ve bir komünist politika izleyebileceklerini sanmak düşe kapılmaktır.”* ....Deneyimlerimiz bize bu ülkelerde çok çetin güçlükleri yenmemiz gerektiğini göstermiştir. Bununla birlikte, çalışmalarımızın pratik sonuçları da göstermiştir ki, bütün güçlüklerle karşın proletaryanın yok denecek kadar az olduğu yerlerde bile yığınlarda bağımsız politik düşünce ve bağımsız politik eylem ruhunu uyandırabilecek durumdayız.” ....“Köylü sovyetleri, sömürülenlerin sovyetleri ,sadece kapitalist ülkelerde değil, kapitalizm öncesi ilişkilerin egemen olduğu ülkelerde de işe yarar bir silahtır ve komünist partileriyle komünist partileri kurmaya hazır unsurların mutlak görevleri, geri kalmış ve sömürge ülkeleri de kapsamak üzere her yerde köylü sovyetleri ya da emekçi halk sovyetleri lehine propaganda yapmak, nerede

koşullar elveriyorsa derhal emekçi halk sovyetleri kurmaya çalışmaktadır.” (Lenin Döneminde Komünist Enternasyonal-I- Maya kitapları Sh.204-207)

Tezler üzerine benimsenen kararlarda ise şu noktalar öne çıktı;

1- *“Komünist Enternasyonal’in milliyetler ve sömürgeler konusundaki politikasının temelinde tüm ulusların ve ülkelerin proleterlerinin ve emekçi yığınlarının toprak sahiplerini ve burjuvaziyi devirmek için ortak devrimci mücadelede birleştirilmesi yatar.” (age. Sh.210)*

2- *“Bu nedenle bu egemenliğin yıkılması (sömürgeci egemenliğin yıkılması, kastediliyor.-Y) sömürgelerdeki devrimin ilk adımıdır; bu nedenle sömürgelerde yabancı egemenliğin yıkılması için yürütülen mücadeleye verilen destek, yerli burjuvazinin milliyetçi hareketine sunulan bir destek değil, kendisi de ezilen proleteryanın önündeki yolun açılması demektir.” .... Sömürgelerdeki devrim ilk aşamasında komünist bir devrim olamaz. Ama eğer başlangıçtan itibaren, önderlik komünist öncünün elinde olursa, kitleler dağılmaz ve hareketin değişik gelişme aşamaları onların devrimci deneyiminin artmasına yarar.” .... Proleter partisi sovyetler yönünde sistematik ve güçlü propagandayı yükseltmeli ve işçi köylü sovyetlerinin örgütlenmesi için çalışmalıdır. ... Böylece gelişmiş kapitalist ülkelerin bilinçli proleteryanı tarafından yönlendirilen geri ülkelerin yığınları, kapitalist gelişmenin değişik aşamalarından geçmeksizin komünizme ulaşacaktır.”*

3- *“Tüm Komünist Partiler, bu ülkelerin devrimci kurtuluş hareketlerini eylemleri ile desteklemelidirler. Söz konusu ülkede Komünist Partisi varsa, bu desteğin şekli, bu parti ile tartışılmalıdır.”*

4- *“Geri kalmış ülkelerde, toprak ağalarına ve feodalizmin her türlü kalıntısına karşı köylü hareketlerinin desteklenmesi özellikle gereklidir. Her şeyden önce, köylü hareketine mümkün*

olduğunca devrimci bir karakter vermeye, mümkün olan her yerde köylülüğü ve sömürünün tüm kurbanlarını Sovyetler şeklinde örgütlemeye ve böylece Batı Avrupalı komünist proletarya ile Doğu'daki, sömürgelerdeki ve geri kalmış ülkelerdeki devrimci köylü hareketi arasında mümkün olduğunca yakın bir bağ kurmaya çalışılmalıdır.”

5- *“Geri kalmış ülkelerde gerçekte komünist olmayan devrimci kurtuluş hareketlerini komünistmiş gibi gösterme çabalarına karşı kararlı bir mücadele yürütülmelidir. Sömürgelerdeki devrimci hareketleri desteklemek Komünist Enternasyonal'in görevidir. Ancak bu görevin tek amacı tüm geri kalmış ülkelerde geleceğin proleter partilerini (sadece lafta değil, gerçekte komünist olan partileri) oluşturacak unsurları bir araya toplamak ve bu unsurları kendi özel görevlerinin (yani kendi ulusları içindeki burjuva demokratik eğilimlere karşı mücadele etme görevinin) bilincine varacak şekilde eğitmektir. Komünist Enternasyonal yolun bir kısmını sömürgeler ve geri kalmış ülkelerdeki devrimci hareketle birlikte yürümeli ve hatta bu hareketle ittifak yapmalıdır; ancak, Komintern bu hareketle birleşemez, salt bir nüve halinde olsa bile, proleter hareketin bağımsızlığını kayıtsız şartsız muhafaza eder.”* Kongre'de Tezler, 3 çekimsere karşı oybirliğiyle kabul edildi. (age. Sh.-216)

Doğu Halkları Kurultayı

Komünist Enternasyonal'ın II. Kongresi, dünya devriminin batıdaki sorunlarını çözmeye çalışırken, aynı zamanda doğuda ulusal ve sömürgeler sorununu da ayrıntılı bir biçimde ele aldı. Ulusal ve sömürgeler sorununun ele alındığı bu kongreye, Türkiye, Çin, İran, Hindistan, Afganistan ve Kore temsilcileri katıldı. Birkaç halk ise batılı komünist delegeler tarafından temsil edildi. Kongreye doğu halkları adına katılan delegeler ise henüz kurulmuş bir partiyi temsil etmiyorlardı. Kongre ulusal ve sömürgeler sorununu bu koşullarda ele alarak doğuda mücadele edecek komünistlerin strateji ve taktiklerinin temel ilkelerini belirledi.

Daha geniş bir katılımıla doğu halkları kurultayı düzenlenmesi bu kongrede gündeme geldi. Sorun, Komünist Enternasyonal Yürütme Komitesi'nin (KEYK) Haziran 1922'deki toplantısında, Radek'in önerisiyle gündeme alındı ve kongrenin, doğunun merkezi olarak adlandırılan Bakü'de toplanması kararlaştırıldı. Kararının ardından KEYK Bolşevik Parti Merkez komitesi ile irtibatlı olarak kongre hazırlıklarına girişti. Ordjenikidze ve Stosova bu iş için görevlendirildi. Hazırlıkları yürütmek üzere Ordjenikidze başkanlığında Stosova, Nerimanov, Sait Gabiyev ve Mikoyan'dan oluşan teşkilat bürosu kuruldu. Teşkilat Bürosu 19

Temmuz 1920’de yaptığı toplantıda kongrenin tarihini ve kongreye hangi halkların davet edileceğini belirledi. Kongreye Rusya halklarının komünist temsilcileri, doğu halklarından, özellikle İngiliz sömürgelerinden komünist temsilciler ve partiszizlerin çağrılması kararlaştırıldı. Başlangıçta 15 Ağustos olarak belirlenen kongre toplantı tarihi, gerekli hazırlıkların uzun süreceği dikkate alınarak 1 Eylül’e ertelendi.

Kongre öncesi Komintern Yürütme Kurulu’nun yayınladığı İran, Ermenistan ve Türkiye’nin Ezilen Halk Kitlelerine başlıklı bildiriye; Bakü’de bir kongre toplanacağı belirtildikten sonra doğunun emekçi kitlelerine şu çağrı yapıldı. *“Komünist Enternasyonal, neden İran, Ermenistan, Türkiye köylü ve işçilerinin bir kongresini topluyor? Onlara ne verebilir? Onlardan ne isteyebilir? Avrupa ve Amerika’nın mücadele eden işçi ve köylülri, size sesleniyoruz; çünkü siz de onlar gibi dünya sermayesinin boyunduruğu altında inliyorsunuz; çünkü siz de onlar gibi dünya sömürücülerine karşı mücadele etmek zorundasınız; çünkü İran, Türkiye ve Ermenistan köylü ve işçilerinin, Avrupa ve Amerika’nın büyük proletarya ordusuyla birleşmesi bu cepheyi güçlendirecek, sermayenin ölümünü hızlandıracak ve böylece bütün dünyanın işçi ve köylülerinin kurtuluş yolunu açacaktır.”*

Bildiride öne çıkan nokta dünya devriminin ancak dünya proletaryasıyla, dünya ezilen ve sömürülen kitlelerinin ittifakıyla gerçekleşebileceği öngörüydü. Bunun için doğunun ezilen ve sömürülen kitleleri mücadeleye çağrılıyordu. Bildiriye dikkat çeken diğer bir nokta ise Ermeni sorunuyla ilgili olarak ileri sürülen görüşlerdi. Bildiriye Ermeni soykırımından söz edilmezken, sorun emperyalist devletlerin Türkler ve Ermenileri karşılıklı olarak kışkırtması biçiminde özetlendi. *“Ermenistanlı köylü ve işçiler! Yıllar boyunca Kürtlerin Ermenileri kestiğinden dem vurup sizi Sultana karşı mücadeleye kışkırtan ve bu mücadeleden her gün yeni kârlar elde eden yabancı sermayenin çevirdiği dolapların kurbanı oldunuz. Savaş sırasında bunlar size bağımsızlık vaat*

etmekle kalmadı, tüccarlarınızı, öğretmenlerinizi, papazlarınızı Türk köylüsünün topraklarını istemeleri için kıskırttı. Böylece Ermeni ve Türk halkı arasında bir mücadeledir sürecektir, onlar da bu mücadeleden sürekli kâr sağlayacaklardır; çünkü sizlerle Türkler arasında huzursuzluk hüküm sürdükçe, İngiliz, Fransız ve Amerikan kapitalistleri Türkleri, bir Ermeni ayaklanmasıyla tehdit ederek gemleyebilir, Ermenileri ise Kürt kıyımı tehlikesiyle korkutabilirler.”

Bildiri, İran, Ermenistan, Türkiye ve Ortadoğu halklarına ayrı ayrı seslenerek, halkları, sadece emperyalist sömürücülere karşı değil, kendi kan emicilerine; toprak ağalarına, beylere, paşalara karşı da mücadeleye, burjuvazinin bayrağı altında değil, kendi devrimci partilerini kurarak bu partilerin bayrağı altında toplanmaya çağırıyor; “*Yakındoğunun köylü ve işçileri! Ancak örgütlenir, silahlanırsanız, Kızillarla, Rusya'nın işçi-köylü ordusuyla birleşerseniz, Fransız, İngiliz, Amerikan kapitalistlerine karşı direnebilirsiniz. Fransız, İngiliz, Amerikan kapitalistlerinin üstesinden gelebilir, sizleri ezenlerden kurtulabilir, dünyadaki işçi cumhuriyetiyle serbestçe ittifak yapıp kendi çıkarlarınızı kollayabilirsiniz. Ancak o zaman ülkenizin zenginlikleri sizin olur. Ancak o zaman emeğin ürünleri hem sizin çıkarlarınıza hem de dünyadaki tüm emekçilerin çıkarlarına uygun olarak hakça değiş-tokuş edilir; ancak o zaman birbirimizle yardımlaşabiliriz. İşte tüm bu sorunları da sizinle Kongrede görüşmek istiyoruz.”* (Komintern Belgelerinde Türkiye-1 Kaynak Yay. Sh. 15-19)

Kongreye 1891 delege katıldı. Bu rakam kongreye katılması öngörülen 3280 delegenin yaklaşık 3'te 2'sini oluşturuyordu. 1891 delegenin 1273'ünü komünistler oluştururken, geri kalan 618 delege kongre belgelerine partisiz olarak geçti. Delegelerin büyük çoğunluğunu Sovyet Rusya'dan gelen delegeler oluşturuyordu. Türk, Ermeni, Gürcü, Çin, Kürt, Arap, Afganistan, ve Hindistan halklarının temsil edildiği kongrede, Türkler 235, Ermeniler 157, Gürcüler 100, Çin 8, Kürtler 8, ve Araplar 3 de-

legeyle temsil edildi. Bunların dışında, kongrede KEYK üyesi Zinovyev ve Radek'in yanı sıra Komünist Enternasyonal'in II. kongresine katılan birçok ülke (Bulgaristan Amerika, İspanya, İngiltere, Hollanda, Avusturya, Fransa, Japonya) komünist partisi delegeleri de hazır bulundu.

Kongreye Türkiye'den 235 delege katıldı. Bu delegelerin bir kısmı 10 Eylül 1920'de I. Kongresini yapacak olan Türkiye Komünist Partisi'ni (o zamanki adıyla Türkiye Komünist Teşkilatı), bir kısmı, Ankara Hükümetini ve bir kısmı da Moskova'dan Bakü'ye, Zinovyev ve Radek'le birlikte aynı trende gelen Enver Paşa'yı temsil ediyordu.

Kongreye Ankara Hükümeti çağrılı değildi. Çünkü Kongre katılım çağrısı, hükümetlere değil doğrudan halklara yapılmıştı. Kendilerinin davet edilmemesine içerleyen Mustafa Kemal, 14 Ağustos'ta mecliste yaptığı konuşmada Türkiye'yi kendilerinden (TBMM'den) başka kimsenin temsil edemeyeceğini söyleyerek kongreyi gayri resmi ilan etti. Buna rağmen ne olup bittiğini öğrenmek için kongreye İbrahim Tali başkanlığında bir heyet gönderdi. Kongreye katılacak delegeler Kazım Karabekir ve Müdafaa-i Hukuk derneklerinin girişimiyle çoğunlukla Trabzon ve Erzurum'dan seçilerek gönderildi. Trabzon'dan gönderilen delegeler arasında Mustafa Suphi ve onbeşlerin öldürülmesinde görev verilen Yahya Reis de vardı. Erzurum'dan görevlendirilen delegeler arasında yer alan Cevat Dursunoğlu 10 Eylülde yapılan TKP kongresine de katıldı. (Türkiye Komünist Fırkasının Kuruluşu ve Mustafa Suphi- Yavuz Aslan, Türk Tarih Kurumu yay. Sh. 143-145)

Mustafa Suphi'nin açıkladığına göre, Kongreye TKF adına önemli bir kısmını Sovyet Rusya'daki esirlerin oluşturduğu 51 delege katıldı. Kongreye, Ankara'da faaliyet yürüten Hafî TKP ve Şefik Hüsnü'nün temsil ettiği İstanbul Komünist Grubu'ndan katılan olmadı. Kongrede Türkiye adına katılan üçüncü grubu Enver Paşa ve arkadaşları oluşturuyordu. Enver, Azmi Bey, Ba-

haettin Şakir kongrede Fas, Tunus, Trablus ve Cezayir halklarını temsil ettikleri iddiasındaydı. Kongreye katılanlar arasında Baha Sahit ve Nüzhet Sabit gibi Karakol Cemiyeti üyeleri de vardı. Daha sonra Şefik Hüsnü TKP’inde MK üyeliği yapan ve partisine ihanet ederek burjuvaziye yamayan Şevket Süreyya ise (kendi beyanına göre) Kongreye Azerbaycan delegeşi olarak katıldı.

Kongre öncesi 400 delegenin katılımıyla Komünist Fraksiyon kendi toplantısını yaparak Kongrede nasıl davranılacağı, gündemi ve hangi kararların alınacağını belirledi. Kongre 1 Eylül’de Azerbaycan KP sekreteri Nerimanov’un konuşmasıyla açıldı. Komünist Fraksiyonun toplantısında belirlendiği gibi Kongre başkanlığına Zinovyev, şeref başkanlığına Lenin, Zinovyev ve Troçki, başkanlık divanı şeref üyeliklerine Zinovyev, Kvelç (İngiltere), Rossmer (Fransa), Bela Kun (Macaristan) Yansen (Hollanda), John Reed (ABD), Toro Yaşihara (Japon), Şablin (Bulgaristan), Steyngardt (Avusturya), Stalin ve Radek, kongre sekreterliklerine Ostrovski, partiszlerden Abdülhamit Yomaşov, Melikov, Mahmut Han, Ahmet Han getirildiler. (age. 152)

16’si komünist ,14’ü partisz toplam 30 kişiden oluşan Kongre başkanlık divanında Sovyet Rusya halklarının yanı sıra Türkiye, İran, Hindistan ve Afganistan delegeleri yer aldı. Başkanlık divanında TKF’ni Mustafa Suphi temsil etti. Kongrenin ileriki oturumlarında başkanlık divanına TKF üyesi Naciye Hanım’ın da içinde olduğu üç kadın üye eklendi.

Oturumların düzenli işlenmesi için raportörlerin ve söz alanların konuşmalarına sınırlanma getirildi. Rusça, Azerbaycan Türkçesi ve Farsça Kongrenin resmi dilleri olarak kabul edildi. Kongrede şu konular ele alındı; Doğu Halkları Kongresinin amacı ve hedefleri (Zinovyev), Milletlerarası Durum ve Doğu’nun Emekçi Kitlelerinin Görevleri (Radek), Milliyetler ve Sömürgeler Sorunu (Pavloviç), Doğu’da Sovyetlerin Kurulması Hakkında (Bela Kun), Doğuda Toprak sorunu (Skoçka). Kongre’de konuşmalar, Rusça, Azeri Türkçesi ve Faşça olmak üzere üç dilde yapıldı.

Nerimanov'un açış konuşmasından sonra ilk sözü Zinovyev aldı. II. Enternasyonalin eleştirisiyle başladığı konuşmasını, Doğu Halkları Kongresinin görevini; *“Bu Kurultayımızın birinci vazifesi, milyonlarca rençberi (köylüyü) uyandırmaktır. Ve onlara anlatmak gerekiyor ki; yeni rençber sınıfları vücuda getirmek için onları kuvvetlendirmek ihtiyacı var ve dünyanın muntazam, terakki ve teşkilatlı (birleşik ve örgütlü) amele sınıflarıyla (işçi sınıfı) dostluk ve kardeşlik ittifakı yapmadan, şimdiki felaketten kurtulmanın yolları bulunamaz. Bu ittifakın bulunduğu yerde ise dünyanın zalim soyguncularına, yıllardan ve asırlardan beri sizi ezen ve alçaktan İngiliz ve Fransızlara katiyen galebe çalmak var. Bu şüphesizdir.”* (age. 154)

Zinovyev, dünya işçi sınıfı ve halklarının kurtuluşu için kapitalist ülke işçi sınıflarıyla dünyanın ezilen ve sömürülen haklarının ittifakının zorunluluğuna değindiği konuşmasında, bu amaç için kurulan Komünist Enternasyonal'in anlam ve önemini üzerinde durdu. Konuşmasının önemli bir bölümünde İran, Afganistan, Hindistan, Çin ve Türkiye'deki emekçilere seslendi. İngiliz emperyalizminin sömürge alanında olan bu halkları özellikle İngiliz emperyalizmine karşı mücadeleye çağırdı.

Türkiye ve Mustafa Kemal hareketiyle ilgili olarak şunları söyledi; *“Mesela; Şura hükümetinin (Sovyet Rusya kastediliyor-y) Türkiye’de Kemal’e arka ve penah (hamisi, destekçisi-y) olduğunu biliyorsunuz. Biz başında Kemal bulunan hareketin kommüna hareketi olmadığını bir dakika bile unutmuyoruz. Ankara’daki Halk Hükümetinin “birinci içtima”ının stenograf sureti gözümün önündedir. Kemal kendisi söylüyor: “Halifenin ve saltanatın şahsi mukaddestir. Ona dokunulamaz” ...Şimdiki halk hükümetinin Türkiye’de yürüttüğü siyaset Komünist Beynelmilel’in siyaseti, bizim siyasetimiz değildir. Bununla beraber biz söyleyebiliriz ki; İngiliz hükümetinin aleyhine yürüyen hep inkılap mücadelesine arka vermeye biz hazırız. Bu saatte Türkiye’de terazisinin gözü kim zengin ise onun tarafına eğilmektedir. Lakin bunun başka*

türlü olacağı zaman gelecektir.” Konuşmasının daha sonraki bölümünde Zinovyev, Mustafa Kemal’in saltanat için söylediklerini unutarak onun hareketini demokrat olarak niteliyor. “İslam itihatçılığı (Panislamizm) Müsavatçılık, bütün bu akıntılar bizim akıntımız değildir. Bizim siyasetimiz başkadır. Şimdi Türkiye’de gördüğümüz ve sonra başka yerlerde göreceğimiz şekilde, demokrat siyasetine biz arkacılık edebiliriz. Türkiye’nin Hatta İran’ın Hindistan’ın ve Çin’in hareketleri gibi hareketlere biz arkacılık ediyoruz ve edeceğiz.” (age-155-156)

Kongrenin ikinci gününde Radek’in sunduğu Milletlerarası Durum ve Doğu’nun Emekçi Kitlelerinin Görevleri raporu görüşüldü. Radek raporunda emperyalist paylaşım savaşını ve bu savaşın yol açtığı sonuçları, dünya pazarının, paylaşımı, ekonomik çöküş, sömürgelerin yağmalanması, sömürgelerdeki ayaklanmalar vb. üzerinde durarak, Doğunun kurtuluşunun Sovyet Rusya ile ittifaktan geçtiğini, Sovyet Rusya ile Doğunun ezilen halklarının ittifakının Avrupa’da proleter zaferi çabuklaştıracağını vurguladı. “Doğunun işçi ve köylüleri sömürüden kurtulmak istiyorlarsa, ekonomik yıkım dolayısıyla ve Rusya’nın işçi ve köylüleri tarafından yenilerek zayıf düşen düşmanlarını yenebilirler. Doğunun işçi ve köylülerinin zaferi, yalnızca onların isteklerine ve bilinç düzeylerine bağlıdır. İran’ın, Türkiye’nin, Hindistan’ın işçi ve köylülerinin düşmanlarından korkmaları için hiçbir neden yoktur. Eğer Sovyet Rusya ile birleşirlerse hiçbir engel onların seline dayanamaz.” (age-157)

Milliyetler ve Sömürgeler Sorunu hakkında raporu Pavloviç sundu, Pavloviç’in emperyalist devletlerin sömürge politikasını ele aldığı konuşması, Zinovyev’in Türkiye üzerine söylediklerine bir cevap gibiydi. Pavloviç şunları söyledi; “Egemenlik zenginlerin, mülkdarların ve vurguncuların elinde kalacaksa, yeniden doğmuş güçlü bir Türkiye’nin doğmasının ne yararı vardır? ... Brest-Litovsk Konferansı’ndaki Osmanlı temsilcilerinin tutumu tiksindiricidir. Fakat Türkiye milliyetçileri iğrenç barışın ge-

tirdiği avantajlarla da yetinmediler, Türkiye, Kars, Ardahan ve Batum'u işgal etti. Gürcistan ancak Almanya'nın işe karışması ile kurtulabildi. Daha sonra Türkler Azerbaycan'a saldırdılar ve Bakü'ye ele geçirdiler. İki aylık Türk hakimiyeti Kafkas proletaryasının kalesi olan çok büyük felaketler görmüş bu şehrin tarihinin en karanlık sahifeleridir.” (age. Sh.158)

Kongrenin sonraki oturumlarında Milliyetler ve Sömürgeler Sorunu, Doğuda Şura İktidarlarının Kurulması ve Doğuda Toprak Sorunu hakkındaki tezler oy birliğiyle onaylandı. Bu tezler Komünist Enternasyonalin II. Kongresinde benimsenen tezlerle aynı içerikteydi.

Kongrede yirmiye yakın delege söz aldı. Söz alanlar arasında Delican, Kars ve Batum vilayetleri delegeleri, İbrahim Tali, Enver Paşa da vardı. İbrahim Tali Kongrede TBMM'yi temsilen gözlemci olarak katılmıştı. Enver Paşa ise kendi iddiasıyla Fas, Tunus, Trablusgarp ve Cezayir'i temsil ediyordu.

Kongrede sunduğu bildiriye geçmeden önce, Enver Paşa'nın Kongreye dahil olma sürecine değinmek gerekiyor. Talat ve Enver Paşalar ateşkesten sonra Almanya'nın yardımıyla Berlin'e kaçtılar. Ağustos 1919'da iki Paşa, hapiste Radek'i ziyaret ettiler. Radek'le Talat Paşa Brest- Litovski anlaşması sırasında tanışıyorlardı. Karşı taraftaydılar. Bu kez Radek'e İngiltere'ye karşı Müslüman halklarla Sovyet Rusya'nın ittifakını öneriyorlardı. 1919 yılında Sovyet Rusya varlık yokluk mücadelesi içindeydi. Emperyalist kuşatma ve iç savaş tüm şiddetiyle sürüyordu. Sovyet Rusya'ya karşı yürütülen savaşın başında İngiltere vardı. İngiltere bir yandan beyaz orduları maddi ve manevi desteklerken öte yandan Kafkaslarda Almanlardan boşalan yeri doldurmuştu. Gürcistan, Ermenistan ve Azerbaycan İngiliz birliklerinin işgali altındaydı. Afganistan'la savaş halindeydi, Hindistan'da sömürgeci yönetim işbaşındaydı, İran'ın güneyi İngiliz işgali altındaydı. Bu koşullarda önerilen ittifak, Enver'in Müslüman halklar, özellikle Afganistan üzerindeki etkisi dikkate alınarak Radek

tarafından olumlu karşılandığı anlaşılıyor. Görüşmelerin ardından Enver Moskova'ya gitmek için hazırlıklara başladı. İngiltere karşıtlığı bu ilişkinin ortak noktasıydı. Onun dışında herkes kendi hedeflerine sahipti. Bolşevik Parti Enver'in Türki ve Müslüman halklar üzerindeki etkisinden yararlanarak bu halkların Sovyet sistemine dahil olmasını amaçlıyordu, Enver ise Bolşeviklerin Ulusların Kendi Kaderini Tayin Hakkını tanımalarından yararlanarak, halkların başına geçmeyi ve Bolşevik olmayan bir düzeni hayal ediyordu. Yani Enver'le Radek'in kurduğu bu ilişki her iki taraf için de geçici bir uzlaşmaydı. Enver'in bu amacı Kafkaslardan İngilizler tarafından atılan Almanya'nın da çıkarlarına uygundu.

Radek'le varılan bu uzlaşmanın ardından Enver, Ekim ayı başlarında Alman devletinin sağladığı bir junker uçağı ile Moskova'ya gitmek üzere yola çıktı. Uçak Kovno (Litvanya'nın bir kenti) yakınlarında zorunlu iniş yapmak zorunda kalınca tutuklandı. Casus şüphesi ile iki ay boyunca gözaltında tutuldu. Alman devletinin müdahalesi ile serbest kaldı. Radek hapisshaneden çıkınca birlikte Polonya üzerinden Moskova'ya gitmeyi karar verdiler. Ancak Polonya vizesi olmadığı için Enver Polonya sınırından Berlin'e geri dönmek zorunda kaldı. Enver şansını bir kez daha denedi, bu kez de Riga'da tutuklandı, serbest kaldıktan sonra yine Berlin'e döndü. Ancak 1920 yılı ortalarında, yine Alman devletinin yardımıyla, kara yolunu kullanarak Moskova'ya ulaşabildi. Moskova'da sıcak karşılandı, birçok Sovyet yöneticisiyle tanıştı, 26 Ağustos 1920'de Komünist Enternasyonal heyetiyle birlikte Doğu Hakları Kongresine katılmak üzere Bakü'ye hareket etti. Enver, Kongrede TKF ve Ermeni delegelerin protestolarına muhatap olurken, özellikle milliyetçi Müslüman delegeler tarafında tezahüratla karşılandı. Protestolar Enver'in konuşmasını kendisinin yapmasını önlediyse de konuşmanın okunmasını önleyemedi.

Enver I. paylaşım savaşında Almanların yanında savaşmaktan başka seçenekleri olmadığını Almanlar ile aynı safta olmaktan

pişmanlık duyduğunu, bugünkü Rusya olsaydı onu safında olmaktan gurur duyacağını belirterek başladığı konuşmasını şöyle sürdürdü; “*Yoldaşlar! cihangirler ve sermayeperesler ile mübareze (mücadeleye-y) giden bizlerin Bakü’de böyle büyük ve tantanalı bir meclis halinde toplanmamıza imkan hazırladığından dolayı Üçüncü Beynelmilel’e ve onun reisine teşekkür ediyorum. ... Yoldaşlar! şimdiki Rusya o zaman mevcut olsa idi, bugünkü maksatlar uğruna muharebe etse idi, -biz şimdi yaptığımız gibi- o zaman da bütün kuvvetimizle onu saflarında bulunurduk .... Yoldaşlar! bugün istilacılara karşı kahramanca dövüşen Türk ordusu ki -kuvvetlerini Rençberlerden alıyor- söylediğim gibi mağlup olmamıştı.... Şimdiki muharebeyi evvelkine benzetmek olmaz. Türk ordusu kati imanıyla yürüyor. Çünkü şark aleminin Üçüncü Beynelmilel ile müttefik olduğunu ve kendinin haklı davalarına bütün dünya mazlum ve sefillerinin arka çıktığını görüyor. ... Bu Kurultay mazlumları müdafaa için kanını döken Kızıl Ordu’ya ve Türk mücahitlerine yeni bir kuvvet verecektir. Bu Kurultay, bu muharebenin bizim zaferimizle yani halkın zaferiyle bitmesine çalışacaktır. Yoldaşlar! Biz muharebe aleyhindeyiz iktidar ve İhtiyar için insanların birbirini boğazlamalarına aleyhtarız ve daima sulhu vücuda getirmek için Üçüncü Beynelmilel ile birlikte yürüyoruz. Ve ancak bunun içindir ki, bütün maniaları geçerek kanlı muharebeye şimdiye kadar devam ettik ve edeceğiz. ... Yoldaşlar! Size beyan ediyorum ki, Fas’ın, Cezayir’in, Tunus’un, Trablus’un Mısır’ın, Arabistan’ın, Hindistan’ın inkılapçı teşkilatlarının beni buraya vekil gönderen kurultayı, bizimle bir reydedir. İnkılabi tedbirlerinin hepsi tatbik edilerek, istilacı ve sermayeperver yarıtıcılarının dişleri kırılacağına ve kuvvetlerinin yok olacağına vekil olduğum kurultayın imanı tamdır.” (Mustafa Suphi, sh. 17-174)*

Enver Paşanın bildirisi üzerine Konferans aşağıdaki kararları onayladı.

“1-Kurultay, Doğu halklarını ezen ve sömüren ve dünya emekçilerini kölelik altında tutan dünya emperyalizmine, en başta da

İngiliz ve Fransız emperyalist haydutlarına karşı mücadele eden bütün Türk savaşıçılara duyduğu yakınlığı ifade eder. Komünist Enternasyonal'in İkinci Kongresi gibi Şark Milletleri Birinci Kurultayı da, Doğu'nun ezilen halklarını yabancı emperyalizmin boyunduruğundan kurtarmaya çalışan ulusal devrimci hareketleri desteklediğini bildirir;

2. *Ancak Kurultay şunu da saptar ki, Türkiye'deki ulusal devrimci hareket yalnızca yabancı sömürücülere karşı yönelmiş olup, bu hareketin başarısı Türk köylü ve işçilerinin her türlü baskı ve sömürüden kurtulması anlamına gelmeyecektir...*

3. *Kurultay, hareketin önderlerinin özel bir dikkatle kollanmasını zorunlu görür: Bu önderler geçmişte Türk köylü ve işçilerini emperyalist gruplardan birinin çıkan uğruna savaşa sürmüş ve böylelikle küçük bir zenginler grubunun ve yüksek dereceli subayların çıkarları için Türkiye'nin emekçi kitlelerini çifte bir yıkıma sürüklemişlerdir. Kurultay, şimdi bu önderleri, emekçi halka hizmet etmeye ve eski yanlışlarını düzeltmeye hazır olduklarını, uygulamada kanıtlamaya çağırır."*

"Kurultay, Türkiye'nin ve bütün Doğunun emekçi kitlelerini, Türk ulusal devrimci hareketini desteklemeye çağırırken, Türkiye'nin köylü ve işçilerini kendi bağımsız örgütleri içinde birleşmeye, kurtuluş davasını sonuna kadar götürmeye hazır olmaya ve yabancı emperyalist-lerin zengin köylüler, bürokratlar ve generaller (paşalar, derebeyleri vb.) ile kurdukları ilişkiler ve onların üstündeki etkilerinden yararlanmalarına izin vermemeyi salık vermektedir." (Komintern Belgelerinde Türkiye- sh. 21-22)

Enver, Kongre sırasında boş durmadı. Mustafa Kemal'e yazdığı mektupta Kongre'nin olumlu geçtiğini, Türkistan, Afganistan, Dağıstan ve Kafkas delegeleri ile görüştüğünü, Müslüman delegelere *"Bolşeviklerin hareket esnasında yaptıkları bazı fenalıklara bakmayarak, Sovyet İdaresi ile birlikte yürümelerini ve bu suretle örfen ve maddeten yükselerek istiklallerini muhafaza etmelerini"* tavsiye ettiğini ve Türkistan ve Afganistan delegele-

rinin kendilerine yardım edecek Türk memurlar istediklerini belirtti. (Mustafa Suphi, Sh. 176)

Son oturumda Kongrenin her yıl düzenli olarak toplanması kararı alındı, iki kongre arasında faaliyetlerin yürütülmesi için merkezi Bakü’de olacak, Doğu Halkları Hareket ve Propaganda Sovyet’i (DHPHS) kurulması kabul edildi. Bu Sovyet’in görevi, Doğuda devrimci hareketleri teşvik etmek ve örgütlemek olarak belirlendi. Komünist Enternasyonal Yürütme Kurulu’nun denetimi ve gözetimi altında çalışacak olan bu Sovyet’e I. Kongreye katılmayan halklara kendi temsilcilerini gönderme hakkı tanındı. DHPHS 35’i komünistler, 13 partisizlerden olmak üzere 48 üyeden oluştu. TKF iki üyeyle (İsmail Hakkı ve Süleyman Nuri) temsil edildi. DHPHS’nin üç ayda bir toplanması kararlaştırıldı. DHPHS Kongre sonrası yaptığı toplantıda günlük işleri yürütmek üzere dokuz kişilik bir Başkanlık Kurulu seçti. Kurulun Başkanlığına Pavloviç, sekreterliğine Stasova getirildi. TKF üyesi İsmail Hakkı bu kurulda görev aldı. Dört dilde aylık bir dergi çıkarma, Taşkent ve Türkistan’da şube açılması kararlaştırıldı. Kasım 1920’de yaptığı toplantıda KEYK’na sunulmak üzere DHPHS’nin tüzüğü kabul edildi. DHPHS Başkanlık Kurulu günlük işlerini yürütmek üzere kendine bağlı Doğu Halkları Komünist Partilerinin Merkezi Bürosu, Propaganda ve Ajitasyon Şubesi, Enformasyon Şubesi, Teşkilat ve Talimat Şubesi, Başkanlık Kurulu Sekreteryası olmak üzere beş şube kurdu. Ayrıca Komünizm ideallerini öğretmek amacıyla Taşkent’te bir üniversite kurulması kararlaştırıldı. Taşkent’te kurulan Üniversite Nisan 1921’de Moskova’da Doğu Emekçileri Komünist Üniversitesi kurulana kadar faaliyetini sürdürdü. Daha sonra bu üniversitenin Türkistan, Bakü ve Irkutsk’da şubeleri açıldı.

Kongre, biri Doğu halklarına diğeri Avrupa, Amerika ve Japonya işçilerine yönelik iki bildiri yayımlayarak sona erdi. Kongre delegeleri Eylül 1918’de Bakü’nün İngilizler tarafından işgal edilmesinden sonra Menşevik ve İngilizlerin ortak komplosunda

öldürülen Bakü Sovyet'inin 26 komünist üyesinin cenaze törenine katıldı.

Komünist Enternasyonal Doğu Halkları Kongresi'ne büyük bir önem atfetti. Çünkü, bu kongre işçi sınıfıyla ezilen ve sömürülen sömürge halklar, özellikle de köylülük arasında bir ülkenin sınırlarını aşan, dünya çapında bir ittifakın ilk adımı olarak görülüyordu. Doğunun ezilen halklarının, çoğunluğu milliyetçi olan delegeleri ise kongreye İngiliz emperyalizmine karşı bağımsızlık tutkusuyla katılmışlardı. Bunun için Sovyet Rusya'nın gücü ve desteğine ihtiyaçları vardı. Her iki grubun ortak hedefini İngiltere karşıtlığı oluşturuyordu. Bu ortak hedefle Kongre, ümit vadeden büyük bir coşkuyla başladı. Komünist Enternasyonal adına konuşanlar hedeflerini gizlemediler, ancak milliyetçi delegelerin eğilimlerini dikkate almaktan da geri durmadılar. Zinovyev açılış konuşmasında İslami ritüellere gönderme yapmayı ihmal etmedi; *"Yoldaşlar! Kardeşlerim! Hırsızlara ve zalimlere karşı gerçek bir cihat örgütlemeye başlayabileceğiniz zaman gelmiştir. Komünist Enternasyonal bugün yüzünü doğu halklarına dönüp onlara şöyle diyor: "Kardeşler, sizi en başka İngiliz emperyalizmine karşı cihada çağırıyoruz!" ... Bugün burada söylenenler Londra'da, Paris'te, kapitalistlerin hâlâ iktidarda olduğu bütün şehirlerde duyulsun! Doğulu on milyonlarca emekçinin temsilcileri-nin ettiği yemini ciddiye alsınlar: Zalimlerin, İngilizlerin, doğulu emekçilerin sırtındaki kapitalist boyunduruğun gücü doğuda artık sökmeyecek!*

Yaşasın doğu halklarının Komünist Enternasyonal'le kurduğu kardeşlik birliği! Kahrolsun sermaye, yaşasın emek imparatorluğu!" (E.H. Carr, Bolşevik Devrimi III-Sh. 246) Zinovyev'in bu sözleri milliyetçiler ve Müslüman delegeler tarafından coşkulu bir tezahüratla karşılandı.

Kongre'de kimi önemli kırılmalar da yaşandı. Zinovyev'le Pavloviç'in Mustafa Kemal hareketi konusundaki farklı tutumları, kongre sırasında önemli bir sorun yaratmadıysa da burjuva milli-

yetçi hareketler karşısındaki tutum konusunun henüz çözülememiş bir sorun olduğunu gösteriyordu.

Önemli bir kırılma da Ermeni sorununda yaşandı. Kongre çağrısı metninde Ermeni sorunu İngiliz ve Fransız kışkırtması olarak nitelendirildi. Ermeni delegelerin bütün protestolarına rağmen soykırım sorumlusu Enver kongre salonunda kalabildi, bildirisini sunabildi. “Kurultay, şimdi bu önderleri, emekçi halka hizmet etmeye ve eski yanlışlarını düzeltmeye hazır olduklarını, uygulamada kanıtlamaya çağırır.” kararıyla bu sorunlu tutumuna haklı bir zemin sağlamaya çalıştı. Benzer bir durumu TKP tekrarladı. Ermeni soykırımının sorumlularından biri olan Deyrizor Mutasarrıfı Salih Zeki’yi partinin önemli görevlerine getirme ve Komintern’e delege olarak göndermede hiçbir beis görmedi.

Doğu Halkları Kongresi’nin her yıl toplanacağı kararlaştırılmasına rağmen bir daha toplanamadı. Bunun nedenini her şeyden önce 1. Paylaşım savaşı sonrasında sömürge sorununda ortaya çıkan değişimde ve kongrenin bileşiminde aramak gerekiyor. Savaş sonrası dönem, birçok bakımdan sömürge sorununda bir dönüm noktası oldu. Ekim Devrimi, doğuda emekçi kitlelerin uyanışını hızlandırdı, sömürgelerde mücadeleyi görünür hale getirdi. Sömürge halklar artık eskisi gibi yaşayamayacaklarını ayaklanmaları ile ortaya koyuyordu. Bu ayaklanmalar emperyalist devletlerin de eski yöntemler ile yönetemeyeceklerini, yerli burjuvaziye (toprak sahipleri, hanlar, paşalar vb.) işbirliği yapmadan sömürgeleri ellerini tutamayacaklarını gösterdi. Bu değişim emperyalist burjuvazi ile yerli burjuvazi (toprak sahipleri, beyler, paşalar vb.) arasındaki uzlaşma eğilimini güçlendirdi.

Kongrenin bileşimine gelince, Kongre komünistlerle sömürgecilikten kurtulmak için mücadele eden halkların bir bileşimiydi. Her iki grubun amaç ve hedefleri birbirinden farklıydı. İki grubu bir araya getiren ortak payda İngiliz emperyalizmi karşıtlığıydı. Komünistler için kongrenin önemi dünya devriminin zorunlu bir koşulu olarak görülen işçi sınıfıyla köylülüğün dünya çapındaki

ittifakının ilk adımı olmasıydı. Kongreye katılan, çoğunlukla İngiliz sömürgelerinden gelen komünist olmayan delegelerin hedefi ise, sömürgecilikten kurtulma, siyasi bağımsızlığın elde edilmesiydi. Sömürgelerde, sömürgeciliğe karşı verilen mücadelenin ana kitlesini köylüler oluştursa da, kongrede temsil edilen delegelerin büyük çoğunluğunu, milliyetçi burjuvalar (toprak sahipleri, beyler, paşalar vb.) oluşturuyordu. Bu durum burjuvazinin gücünün göstergesiydi.

Ayaklanmaların ana kitlesini oluştursalar da köylüler dağınık ve örgütsüzdüler. Yerli burjuvazinin hegemonyası altındaydılar. Komünist hareket henüz emekleme dönemindeydi ve köylülük üzerindeki etkileri yok denecek düzeydeydi. Diğer ülkelerle karşılaştırıldığında komünist hareketin nispeten en gelişmiş olduğu ülkeler, İran ve Türkiye'ydı. İran Komünist Partisi Gilan Sovyet Cumhuriyetinin kurulmasına katılmıştı. Bu cumhuriyetin İran ordusu tarafından ezilmesinden sonra partinin faaliyeti de fiilen sona erdi. Türkiye'de 1919'da başlayan örgütlenme faaliyeti 1920'de bir üst aşamaya yükseldi. Ankara'da Sovyet elçiliğinin katkılarıyla Hafi Komünist Parti'si kuruldu. Aynı dönemde Mustafa Suphi önderliğinde, ağırlıklı olarak Rusya'daki esirler arasında yürütülen faaliyet önemli bir yol aldı. Doğu Halkları Kongresi'nin kapanışından üç gün sonra Bakü'de yapılan kongreyle TKP'nin kuruluşu ilan edildi. İstanbul odaklı komünist faaliyet ise, yeni yeni şekilleniyordu. Ankara'daki faaliyet 1920 sonunda Meclis-teki muhalif grup, Yeşil Ordunun Nazım Bey kanadıyla birleşerek Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası'nı (THİF) kurdu. Kuruluşunun ardından yasaklandı, üye ve yöneticileri tutuklandı. 1921 Ocağında Mustafa Suphi ve onbeş yoldaşı Karadeniz'de katledildi.

Türkiye'de Ekim Devrimi'nin zaferi ve Sovyet Rusya'nın Mustafa Kemal hareketine yaptığı maddi ve manevi yardımların etkisiyle halk içinde Bolşevizm'e duyulan yaygın sempatiye rağmen, gerek Komünist parti ve grupların ideolojik, politik ve örgütsel zaafı, gerekse burjuvazinin saldırı ve katliamları nede-

niyle bu etki somut bir güç haline dönüşemedi. Kongreye delege gönderen Hindistan, Çin vb. ülkelerde ise, kişiler dışında komünist örgütlülükler yok gibiydi. Bu durum, işçi sınıfıyla köylülük arasında kurulması öngörülen ittifakın o günkü koşullarda gerçekleşme ihtimalinin çok düşük olduğunu gösteriyordu.

Başka bir neden de emperyalist devletlerle sömürge ülkelerin burjuvaları (toprak sahipleri, hanlar, paşalar) arasında güçlenen yeni eğilimle ilgilidir. Savaş sonrası bu ülkelerde yaygınlaşan ayaklanmalar, sömürgelerin eski statüde elde tutulamayacağını ortaya koydu. Emperyalist burjuvazi, sömürgeleri, egemenliklerini ancak o ülkelerin burjuvalarıyla uzlaşarak koruyabileceklerini, 19 yy. son çeyreğinden itibaren güçlenen anti sömürgeci mücadeleler döneminde test etti. İlk uygulama Osmanlı sömürgesiyeğin İngiltere'nin fiili bir sömürgesi haline getirilen Mısır'da yaşandı. İngiliz vali, kontrol İngiltere'nin elinde olmak üzere Mısırlı valiyle değiştirildi. Bu değişim, önemli ölçüde ayaklanmaların önünü aldı, sömürge yönetimini ucuzlattı, karları artırdı. Ayrıca meta ihracı arka plana düşerken sermaye ihracının öne çıkması, sistemde bağımlılık ilişkilerinin sermaye ilişkisi üzerinden kurulmasını zorunlu kılan başka bir etkendi. Bu etkenlere bağlı olarak İran, Afganistan ve Türkiye'de doğrudan yönetmeye dayanan eski sömürge ilişkisi değişime uğradı. Bu ülkelerde yerli burjuvazinin yönetiminde yeni bir denetim ilişkisi kuruldu. 20. Yy. boyunca yaygınlaşan bu ilişkiyle eski sömürgecilik tasfiye olurken, sistem sermaye ilişkisi temelinde yeniden örgütlendi.

Gerek dünya devriminin gerilemesi, gerek sömürgelerde köylü kitlesine önderlik edecek komünist partilerin yokluğu/güçsüzlüğü, gerekse bu ülkelerde burjuvazinin, emperyalist burjuvaziyle uzlaşmasına bağlı olarak Doğu Halkları Kongresi'nin ikincisinin toplanması gerçekleşmedi. Kongre'den geriye Doğu komünist partilerinin oluşmasında katkı sunmaya çalışan Propaganda ve Hareket Sovyet'i ve onun önderlik ettiği bir üniversite kaldı.

Ekler

EK-1-

Ulusal Sorun ve Sömürgeler Sorunu Üzerine Tezlerin Ön Taslağı

V.I.Lenin, 5 Haziran 1920

Ulusal sorun ve sömürgeler sorunu konusunda aşağıdaki tezler tasarısını, incelenmek üzere sunarken bütün yoldaşlardan ve özellikle bu pek karmaşık sorunlardan herhangi biri hakkında somut bilgileri olan yoldaşlardan, başlıca şu noktalar üzerinde görüşlerini, düzeltmelerini, ekleme ya da açıklamalarını kısaca (2 ya da 3 sayfayı geçmeyecek şekilde) bana iletmelerini rica ediyorum:

Avusturya deneyimi. Polonya-Yahudi ve Ukrayna deneyimi. Alsas-Lorraine ve Belçika. İrlanda. Danimarka-Alman, İtalyan-Fransız ve İtalyan-Slav ilişkileri. Balkan deneyimi. Doğu halkları. Panislamizme karşı mücadele. Kafkasya'da durum. Başkır ve Tatar Cumhuriyetleri. Kırgızistan. Türkistan ve deneyimi. Amerika zencileri. Sömürgeler. Çin, Kore ve Japonya.

5 Haziran 1920 N. LENİN

1. Ulusal eşitlik dâhil, genel olarak eşitlik sorununu soyut ya da resmi bir biçimde ortaya koymak, burjuva demokrasisine özgü ve onun niteliğinden gelme bir şeydir. Burjuva demokrasisi, genel olarak insanın eşitliği kisvesi altında, hem mülk sahibinin, hem proleterin, hem sömürenin, hem sömürülenin resmi ya da hukuksal eşitliğini ilân ederek, ezilen sınıfları fena halde aldatmış

olur. Bizzat meta üretimi ilişkilerinin bir yansımasından başka bir şey olmayan eşitlik fikri, burjuvazinin elinde, insanlar arasında mutlak bir eşitlik bulunduğu bahanesiyle, sınıfların ortadan kaldırılmasına karşı bir silah haline gelir. Eşitlik isteminin gerçek anlamı, özünde sınıfların ortadan kaldırılması istemini içerir.

2. Burjuva demokrasisinin yalanlarının ve ikiyüzlülüğünün açığa vurulması olan asıl hedefine uygun olarak, burjuvazinin boyunduruğunu atmamak için savaşım veren proletaryanın bilinçli temsilcisi olan Komünist Parti, ulusal sorunda da, politikasını soyut ya da biçimsel ilkelere değil; birincisi, somut tarihsel durumun ve her şeyden önce iktisadi durumun tam ve doğru bir değerlendirmesine; ikincisi, ezilen sınıfların, emekçilerin, sömürülenlerin çıkarlarıyla egemen sınıfın çıkarlarının ifadesinden başka bir şey olmayan, genel olarak milli çıkarlar genel kavramı arasındaki açık-seçik ayrımına; üçüncüsü, dünya nüfusunun büyük çoğunluğunun -mali-sermaye ve emperyalizm dönemine özgü biçimde- küçücük bir ilerlemiş kapitalist ve aşırı ölçüde zengin ülkeler azınlığı tarafından sömürgeleştirilmesini ve mali köleliğini gizleyen burjuva demokrasisi yalanına karşı çıkarak, hak eşitliğinden yararlanmayan, ezilen, bağımlı uluslarla, bütün haklardan yararlanan, ezen ve sömüren uluslar arasında aynı açık-seçiklikte bir ayrımına dayandırmalıdır.

3. 1914-1918 emperyalist savaşı, dünyanın bütün ezilen ulusları ve sınıflarına, ünlü “Batı demokrasilerinin” Versay antlaşmasının, Alman junkerlerinin ve Kayzerin zorla kabul ettirdikleri Brest-Litovsk antlaşmasından, zayıf düşmüş uluslara uygulanan daha canavarca ve daha alçakça bir zorbalık olduğunu pratikte göstererek, burjuva demokratik ifadelerin sahteliğini açıkça kanıtlamıştır. Milletler Cemiyeti ve Antant’ın bütün savaş-sonrası siyaseti, bu gerçeği, daha büyük açıklıkla ortaya koymaktadır.

İleri ülkelerin proletaryasının ve sömürgelerin ve bağımlı ülkelerin emekçi halklarının tümünün devrimci savaşımını her yerde güçlendiriyorlar. Kapitalist düzende ulusların barış içinde ve

eşitçe yaşayabileceğine ilişkin küçük-burjuva milliyetçi hayallerinin iflasını hızlandırıyorlar.

4. Bu temel tezlerden çıkan sonuç şudur ki; Komünist Enternasyonalin uluslar ve sömürgeler sorunundaki tüm politikası, bütün ulusların ve bütün ülkelerin proleterlerinin ve emekçi yığınlarının, büyük toprak sahiplerini ve burjuvaziyi aşağı etmek için sıkıca birleşmelerine dayandırılmalıdır. Ancak böyle bir birlik, o olmadan ulusal boyunduruğun atılması ve eşitsizliğin ortadan kaldırılmasının mümkün olmadığı, kapitalizme karşı zaferi güvence altına alır. .

5. Dünyadaki siyasal durum, şimdi artık proletarya iktidarını gündeme getirmiş bulunmaktadır. Dünyadaki politik gelişmelerin tümü kaçınılmaz olarak tek bir odakta yoğunlaşmıştır. Bir yandan bütün ülkelerin ileri işçilerinin sovyet hareketlerini, öte yandan Sovyet sisteminin dünya emperyalizmine karşı zaferi olmadan, kendileri için kurtuluş olmadığını acı deneyimlerle öğrenmiş olan sömürgelerin ve ezilen ulusların bütün ulusal kurtuluş hareketlerini, kaçınılmaz olarak çevresinde toplamış olan Sovyetler Birliği'ne karşı dünya burjuvazisinin savaşı..

6. Bu yüzden, şu anda, yalnızca ayrı ayrı ulusların emekçileri arasında bir birlik ihtiyacını kabul etmek ya da bunu ilân etmek yetmez; tüm ulusal ve sömürge kurtuluş hareketlerinin Sovyetler Rusyası ile en sıkı ittifakını sağlayacak bir siyaset izlenmelidir. Bu ittifakın şekli, komünist hareketin her ülkenin proletaryası içindeki gelişme derecesi, ya da, geri ülkelerde veya geri ulusal-topluluklar içindeki işçi ve köylülerin burjuva demokratik kurtuluş hareketinin gelişme derecesi tarafından belirlenecektir.

7. Federasyon, ayrı ayrı ulusların işçilerinin tam birliğine yönelik geçici biçimdir. Federasyonun uygulanabilirliği, hali hazırda, pratikte RSSFC'nin (Rus Sovyet Sosyalist Federatif Cumhuriyetleri) diğer Sovyet Cumhuriyetleriyle (geçmişte Macaristan, Finlandiya[2] ve Letonya[3], ve şimdi de Azerbaycan ve Ukrayna) ve ayrıca RSSFC içindeki (geçmişte ne devlet olarak özel

bir varlığı, ne özerkliği olmayan, örneğin RSSFC içinde 1919'da ve 1920'de yaratılan Başkır ve Tatar özerk cumhuriyetleri gibi) ulusal topluluklar arasında da kanıtlanmıştır.

8. Bu bakımdan, Sovyet sistemi ve Sovyet hareketi temelinde oluşturulan bu yeni federasyonları, geliştirmek olduğu kadar, deneyimin ışığında incelemek ve denemek, Komünist Enternasyonal'in görevidir. Federasyonu tam birliğe doğru geçici bir biçim sayarak, ilkin, sovyet cumhuriyetlerinin en sıkı birliği olmadan, askeri bakımdan çok daha güçlü olan emperyalist devletler tarafından kuşatılmış olan Sovyet cumhuriyetlerinin varlığını korumanın olanaksız olduğunu akılda tutarak, bunun için çalışmak gerekmektedir. İkinci olarak, bu Sovyet cumhuriyetleri arasında sıkı bir iktisadi birliğin kurulmasının gerekli olduğunu ve bu birlik olmadıkça, emperyalizmin tahrip ettiği üretici güçlerin yeniden kurulmasının ve emekçilerin gönencinin sağlanmasının olanaksız olduğu unutulmamalıdır. Üçüncüsü, bir bütün sayılan ve bütün ülkelerin proletaryası tarafından bir plan gereğince yönetilen tek bir dünya ekonomisine doğru bir eğilim bulunduğunu ve kapitalist düzende açıkça belirli bir hal almış olan bu eğilimin sosyalist düzende gelişmesinin ve zafere ulaşmasının kaçınılmaz olduğunu her zaman aklımızda tutmalıyız.

9. Devlet içindeki ilişkiler alanında Komünist Enternasyonalin ulusal politikası, -kendi kimlikleriyle ortaya çıkan, ya da II. Enternasyonalcilerin yaptığı gibi sosyalist etiketini kullanan - burjuva demokratların yetindikleri şekilde, ulusların eşitliğinin tamamen biçimsel, sözde kalan boş tanımıyla sınırlanamaz.

Komünist partiler – parlamento içinde ve dışında – tüm propaganda ve ajitasyonlarında, “demokratik” anayasalarına rağmen, bütün kapitalist ülkelerde, ulusların eşitliği ilkesinin ve ulusal azınlıkların güvenceye alınmış haklarının ihlallerini sürekli olarak teşhir etmelidirler. Ayrıca birincisi, önce bütün proleterleri, sonra da emekçi kitleleri burjuvaziye karşı savaşımında birleştirerek, ulusların gerçek eşitliğini ancak Sovyet sisteminin sağlaya-

bileceğini bıkmadan, usanmadan açıklamak gerekmektedir. Ve ikinci olarak, tüm Komünist partilerin bağımlı olan ya da eşitlik haklarından yararlanamayan ulusların (örneğin İrlanda, Amerika siyahileri vb.) ve sömürgelerin devrimci hareketlerine doğrudan doğruya yardım etmeleri zorunludur.

Özellikle önemli olan bu sonuncu koşul gerçekleşmedikçe, bağımlı ulusların ve sömürgelerin zulme karşı savaşı, ve bu ulusların ayrılma hakkının tanınması, tıpkı II. Enternasyonal partilerinde olduğu gibi aldaticı sloganlar olmaktan öte bir değer taşımaz.

10. Enternasyonalizm ilkesinin sözde tanınması ve tüm propaganda, ajitasyon ve pratik çalışmada, bunun yerine aslında küçük-burjuva milliyetçiliğinin ve pasifizminin konması, yalnızca II. Enternasyonal partilerinde değil; II. Enternasyonalden ayrılan, hatta şimdilerde sık sık kendilerini komünist olarak adlandıranlarda da çok yaygındır. Bu kötülüğe karşı, en derin kökler salmış küçük-burjuva milliyetçi önyargılara karşı mücadelenin aciliyeti, proleterya diktatörlüğünün ulusal bir diktatörlük olmaktan çıkarılıp (yani dünya politikasını belirleme yeteneği olmayan tek bir ülkedeki iktidar olmaktan çıkıp) uluslararası bir duruma dönüştürülmesi (yani bütünüyle dünya politikası üzerinde belirleyici etkisi olabilen hiç değilse bir-kaç ilerlemiş ülkede proleterya diktatörlüğü durumuna gelmesi yolunda) görevinin artan zorunluluğu ile birlikte daha da ağır basmaktadır. Küçük-burjuva milliyetçiliği, yalnızca ulusların eşitliğinin tanınmasını enternasyonalizm diye adlandırır ve bu tanımanın yalnızca sözde kalması bir yana, ulusal çıkarlara dokunmaz. Oysa proleter enternasyonalizmi; birincisi, bir ülkedeki proleterya savaşımının çıkarlarının, dünya ölçüsündeki savaşımın çıkarlarına bağımlı kılınmasını; ikincisi de burjuvaziye karşı zafer kazanmakta olan ulusların, uluslararası sermayenin devrilmesi için ulusal planda en büyük fedakârlıklara katlanmaya hazır olmalarını gerektirir

Onun için, halihazırda tamamen kapitalistleşmiş olan, proleteryanın gerçekten öncü müfrezesini oluşturan işçi partilerinin

bulunduğu ülkelerde, enternasyonalizm anlayışı ve siyasetinden, küçük-burjuva pasifist sapmalara karşı savaşım, görevlerin birincisi ve en önemlisidir.

11. Feodal, ataerkil ya da ataerkil-köylü nitelikteki ilişkilerin egemen bulunduğu daha geri devletlerde ve uluslarda, şunlar özellikle göz önünde tutulmalıdır:

- Bütün komünist partileri için bu ülkelerin burjuva demokratik kurtuluş hareketini desteklemeleri gerektiği, ve bu kurtuluş hareketini, en etkin biçimde destekleme zorunluluğunun, her şeyden önce geri kalmış ulusun sömürge ilişkisiyle ve mali bakımdan bağımlı bulunduğu ülkenin işçilerinin görevi olduğu;

- Geri kalmış ülkede kiliseye ve (toplumda) etkili olan diğer gerici ve ortaçağdan kalma unsurlara karşı mücadele edilmesi zorunluluğu.

- Avrupa ve Amerika emperyalizmine karşı kurtuluş hareketini, hanların, büyük toprak sahiplerinin, mollaların vb. durumunun güçlenmesiyle bağdaştırma çabasında olan Panislamizm'e ve benzeri akımlara karşı savaşım zorunluluğu;

- Geri kalmış ülkelerin köylü hareketlerini; toprak ağalarına, toprak mülkiyetine karşı, feodalizmin bütün belirtilerine ya da kalıntılara karşı özellikle desteklemek ve Batı Avrupa devrimci proletaryası ile Doğu ülkelerinin, sömürgelerin ve genel olarak geri kalmış ülkelerin devrimci köylü hareketi arasında mümkün olan en sıkı bağları kurarak, köylü hareketine en devrimci karakterin kazandırılması yolunda çaba gösterilmesi gereklidir. Kapitalizm-öncesi ilişkilerin hâkim olduğu ülkelerde "emekçi sovyetleri"ni vb. kurarak, Sovyet sisteminin temel ilkelerini bu ülkelere uygulamak için her türlü çabayı sarfetmek özellikle önemlidir.

- Geri kalmış ülkelerde burjuva demokratik kurtuluş akımlarını komünist olarak nitelendirme girişimlerine karşı en kararlı şekilde savaşmak zorunludur. Komünist Enternasyonal, sömürgelerde ve geri kalmış ülkelerdeki burjuva demokratik ulusal hareketlerini, ancak geleceğin proleter partilerinin öğelerini, bütün

geri kalmış ülkelerde gruplar oluşturmaları zihniyetiyle ve kendi özel görevleri, kendi uluslarının burjuva demokratik hareketlerine karşı savaşım görevleri zihniyetiyle eğitilebilmeleri koşuluna bağlı olarak desteklemelidir; Komünist Enternasyonal, sömürgelerin ve geri kalmış ülkelerin burjuva demokratlarıyla geçici bir ittifak kurmalıdır. Ama onlarla kaynaşmamalı ve her koşulda, embriyo halinde olsa bile, proleter hareketin bağımsızlığını korumalıdır;

- Bütün ülkelerin ve özellikle geri kalmış ülkelerin geniş emekçi yığınları önünde bıkmadan usanmadan, siyasal bakımdan bağımsız devletler kurma maskesi altında, gerçekte iktisadi, mali ve askeri alanlarda kendilerine tamamen bağımlı devletler yaratan emperyalist devletlerin sistemli biçimde uyguladıkları aldatmacayı açıklamak ve teşhir etmek. Bugünkü uluslararası koşullarda, zayıf ve bağımlı uluslar için, Sovyet cumhuriyetlerinin birliğinden başka kurtuluş yoktur.

12. Sömürge halklarının ve zayıf milliyetlerin emperyalist devletler tarafından yüzyıllar boyu uğradıkları zulüm, ezilen ulusların emekçi yığınlarında, yalnızca nefret değil, ama aynı zamanda proletaryaları dahil, genel olarak ezen uluslara karşı güvensizlik de doğurmuştur. 1914-1919'da, "kendi" burjuvazisinin sömürgeleri ezme ve mali bakımdan bağımlı ülkelerin talan edilmesi "hakkı"nı "ulusal savunma" sosyal-şoven örtüsü altında gizleyerek, bu proletaryanın resmi önderlerinin çoğunluğu tarafından sosyalizme alçakça ihanet edilmesinin, bu haklı güvensizlik duygusunu güçlendireceği muhakkaktı.

Öte yandan, ülke ne kadar geri ise, küçük tarım üretimi, atar-kilcilik ve izolasyonun direnmesi o ölçüde güçlüdür; bu da, en köklü küçük-burjuva önyargılarına, ulusal bencilliğe, ulusal dar görüşlülüğe özel bir güç ve kararlılık sağlar. Bu önyargılar, ancak, ileri ülkelerde, emperyalizmin ve kapitalizmin ortadan kalkmasından sonra ve geri ülkelerin iktisadi yaşamının tüm temelinin kökten değişmesinden sonra yok olabileceğine göre, bu önyar-

gıların giderilmesi ancak çok yavaş bir süreç içinde olabilir. Bu nedenle, bütün ülkelerin bilinçli proleterlerinin görevi, uzun zamandan beri ezilmekte olan ülkelerde ve halklarda ulusal duyguların varlığını sürdürmesine karşı temkinli ve son derece dikkatli davranmaktır; ve söz konusu güvensizlik ve önyargıların hızla üstesinden gelmek için bazı ödünlerde bulunmak da aynı derecede gereklidir. Dünyanın bütün ülkelerinin ve bütün uluslarının proletaryası ve emekçi yığınları gönüllü olarak birlik ve dayanışma doğrultusunda çabalamadıkça, kapitalizme karşı tam bir zafer kazanılamaz.

EK-2-

Ulusal Sorun ve Sömürgeler Sorunu Üzerine Tamamlayıcı Tezler

M. N. Roy

1. Komünist Enternasyonal'in İkinci Kongresi'nin karşılaştığı en önemli sorunlardan biri, Komünist Enternasyonal ile Hindistan ve Çin gibi kendi kapitalist sisteminin egemen olduğu siyasal baskı altındaki ülkelerdeki devrimci hareket arasındaki karşılıklı ilişkileri tam olarak oluşturmaktır. Dünya devriminin tarihi, bu karşılıklı ilişkinin doğru bir kavranmasını gerektiren bir dönemden geçiyor. Büyük Avrupa savaşı ve bunun sonuçları, Avrupa dışındaki ezilen ülkelerdeki halk kitlelerinin, dünya kapitalizminin merkezileşmesinin bir sonucu olarak, savaş sırasında, örneğin sömürge birliklerinin ve sayısız işçi kitlelerinin cepheye gönderilmesinde ifadesini bularak, Avrupa'daki proletarya hareketine ayrılmaz bir şekilde bağlı olduğunu açıkça göstermiştir;

2. Avrupa kapitalizmi gücünü, esas olarak Avrupa'daki sanayi ülkelerinden değil sahip olduğu sömürgelerden almaktadır. Va-

roluşu, geniş kolonyal pazarların kontrolü ve sömürü için geniş bir fırsat alanına bağlıdır. Emperyalizmin kalesi İngiltere, hâlihazırda yüzyılı aşkın bir süredir aşırı üretimden dolayı sıkıntıdadır. Mallarının satışı için gerekli olan ve aynı zamanda onun hammadde kaynağını oluşturan geniş sömürge varlıkları olmadan, İngiltere'deki kapitalist düzençoktan kendi ağırlığı altında çökmüş olurdu. İngiliz emperyalizmi, yüz milyonlarca Asya ve Afrikalı'yı köle haline getirdiği gibi, aynı zamanda İngiliz proletaryasını burjuvazinin egemenliği altında tutmaktadır.

3.Sömürgelerde elde edilen süper kârlar, çağdaş kapitalizmin varlıklarının ana kaynaklarından birini oluşturmaktadır. Avrupa işçi sınıfı, ancak bu kaynağın nihai olarak kesilmesinden sonra kapitalist düzeni devirmeyi başaracaktır. Kapitalist ülkeler, gerçekten de başarısız denilemeyecek şekilde, insan emeğini ve kolonilerin doğal zenginliklerini kapsamlı ve yoğun biçimde sömürerek, sallantılı konumlarını yeniden düzeltmek için çalışmaktadırlar. Sömürge halklarının sömürülmesinin bir sonucu olarak, Avrupa emperyalizmi, Avrupa'daki işçi aristokrasisine bir dizi imtiyaz hakkı verecek durumdadır. Avrupa emperyalizmi, bir taraftan, sömürge ülkelerdeki işçilerin daha ucuz emek gücüyle üretilen malların ithalatıyla proletaryayı canlı tutmak için gerekli olan mutlak minimum seviyesini indirmeye çalışırken, öte yandan sömürge sömürerek kazanabileceği süper kârları elde etmek için kendi ülkelerinde yapabileceği kâr artışını feda etmeye hazırdır.

4.Anavatanlarında sömürgelerin kaybı ve proletarya devrimi, Avrupa'da kapitalist düzenin çöküşünü getirecektir. Sonuç olarak Komünist Enternasyonal, faaliyet alanını genişletmelidir. Komünist Enternasyonal, siyasi ve ekonomik açıdan ezilen ülkelerde hâlihazırda emperyalizmin yıkılmasına katılan devrimci güçlerle daha yakın bağlantı kurmalıdır. Bu iki kuvvetin işbirliği, dünya devriminin başarısı için gereklidir.

5. Komünist Enternasyonal, dünya proletaryasının yoğunlaşmış iradesidir. Görevi, kapitalist düzenin yıkılması ve komüniz-

min yayılması için tüm dünyanın işçi sınıfının örgütlenmesidir. Komünist Enternasyonal, dünyadaki her ülkenin devrimci güçlerini birleştirmesi gereken savaşı bir birliktir. Burjuva kültürünün nüfuz ettiği ve bir avuç siyasi amatörün başını çektiği İkinci Enternasyonal, sömürge sorununun tüm önemini hafife almıştır. Onlara göre dış dünya, mevcut değildi. Avrupa'da ve dünyanın diğer bölgelerinde devrimci hareketin işbirliğinin gerekliliğini anlamıyorlardı. Sömürgelerdeki devrimci hareketi maddi ve manevi olarak desteklemek yerine, İkinci Enternasyonal üyeleri kendileri emperyalist olmuşlardır.

6. Doğu'nun halklarına şiddet yoluyla dayatılan yabancı emperyalizm, şüphesiz sosyal ve ekonomik gelişmelerini engelledi ve onları Avrupa ve Amerika'da elde edilen gelişme seviyesine ulaşma fırsatından mahrum etti. Çabaları sömürgelerde sanayi gelişimini sürdürme yönünde olan emperyalist politikalar sayesinde, yerli proletarya sadece oldukça yakın bir tarihte ortaya çıkmıştır. Dağınık yerel ev sanayileri, emperyalist ülkelerin merkezileştirilmiş sanayilerine yol açmıştır. Sonuç olarak, nüfusun büyük çoğunluğu tarım yapmaya ve ülke dışına hammadde ihraç etmeye zorlandı. Öte yandan, toprakların hızla büyük toprak sahiplerinin, kapitalistlerin ve devletin elinde yoğunlaşmasını gözlemliyoruz; bu da topraksız köylü sayısının artmasına katkıda bulunuyor. Bu sömürgelerde nüfusun büyük çoğunluğu baskı altında yaşıyor. Bu politikaların bir sonucu olarak halk kitlelerinde yaşayan gelişmemiş öfke ruhu, ancak sayısal olarak küçük entelektüel orta sınıfta bir ifade bulabilir. Yabancı hâkimiyeti, sosyal yaşamın özgür gelişimini sürekli olarak engellemektedir; bu nedenle devrimin ilk adımı bu yabancı egemenliğin ortadan kaldırılması olmalıdır. Dolayısıyla sömürgelerde yabancı egemenliğini devirme mücadelesi, ulusal burjuvazinin ulusal hedeflerini üstlenmek değil, bunun yerine, sömürgelerde proletaryanın kurtuluş yolunu kolaylaştırmak anlamına gelir.

7. Her geçen günle birlikte daha da artan şekilde ayrışan iki ha-

reket fark edilebilmektedir. Bunlardan biri, kapitalist düzenin korunmasıyla siyasi kurtuluş programını sürdüren burjuva-demokratik milliyetçi hareket; diğeri ise mülksüz köylülerin her türlü sömürüye karşı kurtuluş için verdikleri mücadeledir. İlk hareket, çoğu zaman başarıyla, ikinciyi kontrolü altına almaya çalışır; bununla birlikte Komünist Enternasyonal böyle bir kontrole karşı mücadele etmeli ve sömürgelerin emekçi kitlelerinin sınıf bilincinin gelişmesi, sonuç olarak yabancı kapitalizmin yok edilmesine yönlendirilmelidir. Ancak, en önemli ve zorunlu görev, köylüleri ve işçileri devrim ve Sovyet Cumhuriyeti'nin kurulmasına yönlendirecek komünist örgütlenmelerinin yaratılmasıdır. Bu yolla, geri kalmış ülkelerdeki halk kitleleri, kapitalist gelişme yoluyla değil, gelişmiş ülkeler proletaryası liderliği altında sınıf bilincinin gelişimi yoluyla komünizme getirilecektir.

8. Kurtuluş hareketinin temelini oluşturan gerçek güç, sömürgelerde kendisinin burjuva demokratik milliyetçiliğin dar çerçevesine zorla sokulmasına izin vermeyecektir. Sömürgelerin büyük bir kısmında, emekçi kitlelerle yakın temasta çalışan örgütlü devrimci partiler vardır. Komünist Enternasyonal, işçi sınıfının öncüsü oldukları için bu partilerin ve grupların arabuluculuğu yoluyla, sömürgelerdeki devrimci hareketle bağlantı kurmalıdır. Şu an sayıları azdır, ancak işçi sınıfının iradesini ifade ediyorlar ve devrimi arkalarından götürüyorlar. Çeşitli emperyalist ülkelerin Komünist Partileri, proleter ülkelerin proletarya partileri ile en yakın temasta çalışmalı ve bunlar vasıtasıyla genel olarak devrimci hareketi maddi ve manevi olarak desteklemelidirler.

9. İlk dönemde sömürgelerdeki devrim komünist olmayacak; ancak başından itibaren komünist öncülük ortaya çıkarsa devrimci kitleler, adım adım edinecekleri devrimci tecrübe birikimiyle gizli hedefe ulaşacakları doğru yolu bulacaklardır. Tarım sorununu hemen komünist ilkelere göre çözmeye çalışmak yanlış olur. Gelişiminin ilk aşamasında sömürgelerdeki devrim, toprak dağıtımı ve benzeri gibi tamamen küçük burjuva talepler programına

göre yapılmalıdır. Fakat bundan, sömürgelerdeki liderliğin burjuva demokratlarının eline geçmesine izin verilebileceği sonucuna varılmamalıdır. Aksine, proletarya partileri, komünist fikirler için yoğun bir propaganda yürütmeli ve ilk fırsatta işçi ve köylü konseylerini kurmalıdırlar. Bu konseyler, kapitalist düzenin tüm dünyada nihai olarak yıkılmasını sağlamak üzere gelişmiş kapitalist ülkelerdeki Sovyet Cumhuriyetleri ile aynı şekilde çalışmalıdır.

Kongrenin daha kesin bilgilenmesi için şunu eklemeliyim: Kongrenin dikkatini özellikle bu çok önemli sorunlara çekmek istiyorum. İlk defa, devrimci proletaryanın bir kongresinde sömürge meselesiyle ilgili bir tartışmaya ciddi bir şekilde katılma fırsatına sahip olduğum için mutluluk duyuyorum. Şimdiye kadar Avrupa'daki partiler bu soruna çok az dikkat gösterdiler, çünkü her zaman kendi işleriyle uğraşıyorlardı ve şu anda uluslararası hareket için çok büyük öneme sahip oldukları halde sömürgeler sorununu dikkate almadılar. Savaştan bu yana sömürge sorunu en önemli sorun haline gelmiştir. İngiltere sahip olduğu sömürgelerle, şimdi dünyadaki en büyük sömürge güçlerden biridir ve muazzam bir güç ve güçlü bir sosyal konuma sahiptir. Almanya artık sömürgelere sahip olmadığından aynı şey Almanya hakkında söylenemezse de, sorun yalnızca İngiltere açısından önem taşımıyor. Bu nedenle, uluslararası bir soru haline geldiği için Alman yoldaşlar da bu soruna ilgi göstermelidirler. Avrupa ile sömürgeler arasındaki ekonomik ilişkiler artık kapitalizmin temelini oluşturmaktadır. Daha önceki çağlarda İngiltere'de üretilen artı-değer, şimdi kısmen kolonilere yatırılmış bulunmaktadır. İlâveten, İngiltere'de üretilmiş olan artı ürünler sömürge pazarına götürülmüştür. Bu sayede İngiltere, üretimini o şekilde düzenledi ki, yılın üç ayından daha fazla bir süre gıda maddesi üretmemektedir ve İngiltere işçilerini her zaman en acımasız biçimde sömürmüştür. Aynı sömürü sistemi, mülksüzleştirme işgal edilen ülkelerde de uygulanmaktadır. İngiliz Hindistan tek başına 315 milyon kadar bir nüfusa sahiptir. İngiliz Hindistan'ın yanı sıra

İngiltere, sömürgelerde milyonlarca farklı renklerdeki köylüyü sömürüyor.

Komünist Enternasyonal, bu konuyu ciddiye alması gerektiğini açıkça anlarsa, sömürge hareketin en iyi nasıl teşvik edilebileceği ve geliştirilebileceği sorusu hâlâ çözülmeye muhtaçtır. Yakın geçmişe kadar sömürgelerde, yalnızca kendi proletaryasını sömürmek için egemen yabancıların yerini almak isteyen orta sınıfın ulusal devrimci hareketi vardı. Konuyla çok fazla kuramsal olarak bakmazsak, burada Kongre’de ona biraz daha yakından bakarsak, aynı zamanda, Doğu Hint Adaları halkları arasındaki ulusal devrimci hareketin Komünist Enternasyonal için büyük değeri olduğu doğru olarak görülebilir. Savaş sırasında ve sonrasında Hindistan’da büyük değişiklikler yaşandı. Daha önce İngiltere kapitalizmi İngiliz Hindistan’daki sanayinin gelişmesini her zaman önlediği halde, son yıllarda bu artık geçerli değil. İngiliz Hindistan’da sanayi, son yıllarda kimsenin Avrupa’da hayal edemeyeceği kadar büyük bir gelişme gösterdi. Aynı dönemde İngiltere’deki sanayi proletaryasının yüzde 15 arttığı, İngiliz endüstrisine yatırım yapan sermayenin yüzde 2,000 oranında arttığı düşünülürse, kapitalist sistemin Britanya Hindistan’ındaki hızlı gelişimi konusunda bir fikir edinilebilir. Bu durum; Mısır, Hollanda Doğu Hindistan’ı ve Çin için de geçerlidir. İngiliz Hindistan’ında yaşanan gelişmelerin bu ülkelerde de gerçekleştiğine dikkat edilmesi gerekiyor. Son yıllarda Hindistan’da sömürülen kitleler arasında çok hızlı yayılan ve kendini güçlü grev dalgalarıyla gösteren yeni bir hareket olmuştur. Bu kitlesel hareket devrimci milliyetçilerin kontrolü altında değildir. Milliyetçilerin bu hareketi kendi amaçları için kullanmaya çalışmalarına rağmen hareket, bağımsız olarak gelişmektedir. Bu hareketi oluşturan işçilerin ve köylülerin açıkça sınıf bilinçli oldukları söylenemese de yine de bu kitle hareketinin devrimci olduğunu söyleyebiliriz. Bu, aldığı biçimlerde her geçen gün açık bir şekilde görülmektedir. Yoldaşlar, bence devrimci kitle hareketinin bu safhasında, bu

çalışma alanı Komünist Enternasyonal'e açıktır. Bu, sadece kitleler arasında bu işin meyvelerini çok hızlı bir şekilde hasat etmek için doğru önlemlerin alınmasına bağlıdır. Doğal olarak bu, kitleler tarafından yapılan bir devrim, ilk aşamada komünist bir devrim olamaz; doğal olarak ilk aşamada devrimci milliyetçilik rol oynayacaktır. Fakat her durumda bu devrimci milliyetçilik, Avrupa emperyalizminin çöküşüne yol açacaktır ve bu da Avrupa proletaryası için büyük önem taşımaktadır.

Son olarak Kongre'ye katılan tüm delegelere, İngiliz Hindistan'ındaki devrimci proletaryanın sömürge halklarının şu anda sunduğu desteği hiçbir koşulda reddetmemek için acil bir çağrıda bulunacağım ve kongrenin görüşlerimi çok ciddi şekilde dikkate alacağını umuyorum. Umarım yoldaşlar benim görüşlerime karşı çıkmak için tezlerimi ele alırlar, tartışmalar yoluyla Avrupa ve Amerika komünistleri arasında netlik yaratma fırsatını kullanırlar. [Alkışlar]

EK -3-

Sömürge Sorunu Üzerine Lenin'le Görüş Ayrılığım

M.N.Roy

Bağımlı milliyetlerin kendi kaderini tayin hakkı, Başkan Wilson tarafından savunulmuş ve Versailles Antlaşması ile gericiğin Avrupa'daki geleneksel kalesi olan Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nu karıştırmak amacıyla uygulanmıştı. 1914 - 18 savaşıdan yıllar önce Lenin'in, bu demokratik ilkeyi Bolşevik Parti Programı'na dâhil etmesi yeterince iyi bilinmiyor. Bolşevik Parti iktidarı ele geçirir geçirmez hemen bu prensibi uygulama-

ya koydu ve Çarlık Emperyalizmince ezilen ulusal azınlıkların sosyalist cumhuriyetten ayrılma hakkını kabul etti. Çarlık İmparatorluğu'ndan ortaya çıkan yeni ulusal devletler, doğuşlarından itibaren, kendilerini doğuran Rus İşçi ve Köylü Cumhuriyeti için birer diken haline geldiler. Almanya'nın yenilgisinden sonra bile, Prusya ordusunun büyük kıtaları, yeni kurulan Baltık Devletleri'ni işgal ettiler ve bir yandan Sovyet Cumhuriyeti'ne ve öte yandan Alman Cumhuriyetine karşı müdahale operasyonları için üs olarak kullandılar. Alman Baltık ordusu parçalanıp kaçak generallerin gücü kırıldığında, ayrılan devletlerin sivil hükümetleri Antant Devletleri'nin siyasi ve ekonomik etkisi altına girdiler ve Sovyet karşıtı propaganda merkezleri haline geldiler. Fransız himayesi altında Birleşik Polonya, Büyük Güç olmak istedi ve Bolşevizm virüsüne karşı güvenlik kuşağının askeri mihver noktası oldu.

Lenin, Devrimden önce, Sosyalistlerin Avusturya-Macaristan İmparatorluğunun yanı sıra Rusya tarafından boyunduruk altına alınmış olan ulusal azınlıkların özerklik hareketine destek veremeleri konusunda ısrar etmişti. Fakat bu azınlıklara mensup sosyalistler, ayrılıkçı hareketin milli burjuvazinin önderliğinde olduğu ve bu nedenle işçi sınıfının buna sempati ve destek veremeyeceği savıyla ona karşı çıktılar; bu konuda Bolşevik Partisi içinde uzun süre devam eden bir tartışma yaşandı. Polonya ve Baltık bölgelerindeki parti şubelerinin önde gelen üyeleri, Devrimden sonra bile Lenin ile uzlaşamıyorlardı. Sovyet Hükümeti'nin kendine bağlı milliyetlerin kendi kaderlerini tayin hakkını tanıyarak, kendi ana vatanlarını büyük toplumsal devrimin sağladığı yararlardan mahrum bıraktığını savunuyorlardı; bu ülkelerin işçi sınıfının, ayrılan devletlerde Antant Güçleri'nin yardımıyla siyasi ve ekonomik kontrolü ele geçiren gerici milli burjuvazinin şefkatli merhametine teslim edildiğini düşünüyorlardı—yaşanan deneyimler, onların kuşkularını doğruladı ; ancak Lenin'in içindeki doktriner, hata kabul etmiyordu.Marx ve Engels, Macaristan ve Polonya'daki mil-

liyetçi ayaklanmaları desteklemişlerdi. Onların izleyicileri de geleneğe sadık kalmalıydılar. Devrimden sonra Lenin, bir doktriner olarak değil, fırsatçı ve diplomatik nedenlerle, pratik bir siyasetçi olarak hareket etti. Biraz nefes alabilmek için Sovyet Hükümeti, Polonya ve Baltık Eyaletleri'ni işgal etmiş olan kibirli Prusya militaristleri tarafından dikte edilen Brest-Litovsk Antlaşması'nı imzaladı. Sovyet Hükümeti bu bölgelerin ayrılma hakkını tanımakla bir şey kaybetmedi. Bunun tersine davranmak tehlikeli bir şekilde, doktriner olurdu çünkü barış görüşmelerinin çökmesi bir Alman işgaline yol açacaktı, ki, yeni doğan Sovyet Cumhuriyeti buna birkaç gün bile dayanamazdı. Lenin'in 'Ulusal ve Sömürge Sorunu Üzerine Tezleri', eski doktriner alandaki politikayı haklı çıkarmaya yönelikti. Avrupa'daki politikanın sona ermesi sömürgeci güçlerin talebiydi. İkinci Enternasyonal Kongresi'nde Bolşevikler talebi ortaya koymuşlardı. Fakat Batı Avrupa'nın sömürgeci ülkelerindeki Sosyalistler karışık duygulara sahipti. On dokuzuncu yüzyıl liberalizmi geleneğinin mirasçısı olarak, bu halkların ulusal özelemlerine sempati duyuyorlardı; aynı zamanda sömürgeci yayılmanın, ülkelerindeki işçi sınıfının ekonomik durumunun iyileştirilmesine önemli ölçüde katkıda bulunduğu gerçeğini görmezden gelemiyorlardı. Dolayısıyla, imparatorluk içindeki bağımlı milliyetlerin öz yönetimlerini savunuyorlardı.

Japon Sosyalist Katayama ve Hindistan'daki Madame Cama, Amsterdam'daki Uluslararası Sosyalist Kongreye katıldıkları 1907 yılından bu yana Avrupa'nın önde gelen ülkelerindeki, örneğin İngiltere, Fransa ve Hollanda'daki Sosyalist Partiler, zaman zaman sömürge halklarının özelemlerine sempati ifade eden ve öz yönetimin tedricen ve barışçıl bir biçimde uygulanmasını savunan kararlar alıyorlardı. KeirHardic ve Macdonald gibi İngiliz İşçi Partisi liderleri, sömürge yöneticilerin hoşnutsuzluğuna karşın, iyi niyet elçileri olarak Hindistan'a gelmişlerdi. Metropol ülke parlamentolarında sömürgelerde reform talep eden sesler yükseliyordu.

Rus Bolşevikleri, Batı Avrupa sosyalist liderlerini sömürgeciliğin reformcu liderleri olarak niteleyip, tutumlarını kınadı. Lenin'in 1914'de savaş başlamadan hemen önce yayınlanan Emperyalizm broşürü, sömürgeci yayılmanın, Avrupa'daki burjuva düzeninin temelini güçlendirdiğini ve Karl Marx'ın kehanetine göre kaçınılmaz olan yıkılışını ertelediğini savundu. Nitekim kapitalizm, Sosyalizm peygamberinin öngördüğü gibi, işçi sınıfını yoksullaştırmadı. Tarihin nesnel ve bilimsel öğrencileri olmak isteyen sosyalist kuramcılar, bunu göz ardı edemezlerdi. Bu, Eduard Bernstein'in sözde "revizyonizmi"ne cesaret verdi ve Kautsky ve Hilferding'in, diktatörlük fikrini reddetmelerine yol açtı. Hatta Rosa Luxemburg'un "Sermaye Birikimi" adlı ünlü eseri bile teorik olarak "reformist" olma eğilimindeydi. Ayrıca Luxemburg, diktatörlük fikrini reddetti ve Lenin'in devrimci uygulama programının, özellikle de partiyi profesyonel devrimcilerin oldukça merkezileştirilmiş bir örgütü olarak kavrayışının ısrarlı bir eleştirmeni oldu.

Lenin'in Marksizmin yanılmazlığını Ortodoks bir biçimde savunması, emperyalist ülkelerde bir "proleter aristokrasi" nin yükselişine dayandığı yönündeydi. Özgün Marksizm'de öngörülemeyen bu yeni karşı-devrimci sosyal faktörün, sömürgeci yayılmanın sonucu olduğunu savunuyordu. Sömürgelerdeki kitlelerin sömürülmesi süper kâr sağlıyor; işgücünün çok düşük bir fiyata satın alınabileceği ülkelere ihraç edilen sermaye, anavatanından çok daha yüksek bir kazanç elde ediyordu. Süper kârın bir kısmı, sömürgeciliğe desteğini sağlamak için metropol işçi sınıfının ince üst katmanına devredilebilirdi. Lenin, emperyalizmin bu analizinden, sömürge halklarının başarılı bir şekilde ayaklanmasının, Avrupa'da kapitalizmi devirmek için bir şart olduğu sonucuna vardı. Bu nedenle, dünya devrimi stratejisi sömürge ülkelerdeki ulusal kurtuluş hareketinin aktif olarak desteklenmesini içermeliydi. Bu görüş, Lenin'in Ulusal Sorun ve Sömürge Sorunu Tezleri'nde ortaya kondu. Tezleri İkinci Dünya Kongresi'ne sunarken, Sosya-

list İkinci Enternasyonal'in, Asya ve Afrika'daki ezilen kitleleri dışladığı için gerçekten uluslararası bir örgüt olmadığını belirtti. Üçüncü Komünist Enternasyonal, programına Avrupa dışı ülkelerdeki ulusal devrimci hareketlerin ilerletilmesini/ desteklenmesini dâhil ederek, gerçek bir dünya örgütü - Dünya Devriminin Genel Kurmayı - olacaktı.

Teorik olarak Tezler mantıklı görünüyordu. Ben, görünüşe aldanmıştım. Bu temelde propaganda, emperyalist ülkelerdeki Sosyal Demokrat liderlerin ve Sendika "aristokrasisinin" konumunu zayıflatabilirdi. Komünist Enternasyonal'in coşturucu açıklaması, kesinlikle onu Asya'da ve Afrika'da popüler yapacaktı. Fakat teorik olarak akla yatkın olan programın uygulanması konusunda şüphelerim vardı. Sömürge ulusal kurtuluş hareketi nasıl desteklenecekti? Sorun, yollar ve araçlar meselesiydi. İkinci Enternasyonal'in kararları mutlaka samimiydi. Ancak bunları uygulamak için hiçbir yol yoktu. Bu bakımdan, Komünist Enternasyonal tamamen farklı bir konumda idi. Kurucusu ve lideri olan Rus Bolşevik partisi, geniş kaynaklara sahip büyük bir ülkenin hâkimiydi. Bu nedenle kararlarında güçlü bir yaptırım vardı. Onlar yapılabilirdi. Lenin, Rus devriminin tarihsel öneminin, dünya devriminin teşvik edilmesi için en azından bir ülkenin kaynaklarının kullanılabilirliği olduğunu söyledi. Bir keresinde, diğerlerinden önce iktidara sahip olduğu için, Rus proletaryasının, ezilen dünya kitlelerinin kurtuluşu için kendisini feda etme ayrıcalığı kazanmış olduğunu bile beyan etti. Kapitalist ülkelerde, toplumsal devrim davasına olan bağlılıklarına güven duyularak, kendilerine yardımcı olunabilecek Komünist Partiler vardı. Fakat sömürge ülkelerde benzer devrim araçları yoktu. Komünist Enternasyonal, Dünya Proleter Devriminin bir parçası olarak buralarda ulusal kurtuluşu nasıl geliştirebilirdi?

Lenin'in benim soruma cevabı, sömürge ülkelerdeki toplumsal güçler arasındaki ilişkiler konusunda bilgisizliğine dayandığını gösteriyordu. İlk tartışmamızda açıkça gerçek olguları bilme-

diğini itiraf etmesine karşın tutumunu teorik temelde belirlemiştir. Emperyalizmin sömürge ülkeleri feodal koşullarda tuttuğunu, bunun da kapitalizmin gelişmesini engellediğini ve yerli burjuvazinin hırsını bertaraf ettiğini savundu. Tarihsel olarak, ulusal kurtuluş hareketi burjuva demokratik devriminin önemini taşıyordu.

Toplumsal devrimin her aşaması tarihsel olarak belirlendiğinden, sömürge ülkeler, proleter devrim aşamasına gelmeden önce burjuva demokratik devrimlerini yapmış olmalıdırlar. Bu nedenle Komünistler, onu objektif olarak devrimci bir güç olarak kabul edip, milliyetçi burjuvazinin öncülüğünde sömürge kurtuluş hareketine yardım etmelidirler.

Hindistan gibi en gelişmiş sömürge ülkelerde bile burjuvazinin, bir sınıf olarak ekonomik ve kültürel açıdan feodal toplumsal düzenden ayrılmış olmadığını belirttim; bu nedenle milliyetçi hareketin zaferi, mutlaka bir burjuva demokratik devrimi anlamına gelmeyeceği için, gerici bir hareketti. Gandhi'nin rolü, önemli bir farklılık noktasıydı. Lenin, kitleler için bir ilham kaynağı ve kitle hareketinin lideri olarak onun devrimci olduğuna inanmaktaydı. Siyaseten ne kadar devrimci olarak görünse de, dinsel ve kültürel bir canlanma dini savunucusu olarak, sosyal olarak gerici olmaya mahkûmdu. Kendi geçmişimi hatırladığımda, Plehanov'un Rus Narodnik ve Sosyalist Devrimci hareketleri hakkındaki ünlü yargısının Hint milliyetçiliğine, özellikle aşırı dinci ve Gandhici ekollere uygulanabilir olduğunu görüyordum. Rus Narodnikleri ve Sosyalist Devrimciler, teröre ve Slav ırkının özel dehasına inanmışlardı. Ayrıca, kapitalizmi, Rusya'da yeri olmayan, batının bir ahlaksızlığı olarak kınamışlardı. Genç kuşaklara, eski günlerin "Mirleri" ni canlandırmak amacıyla köye dönme çağrısında bulundular. Plehanov, onları politik olarak devrimci, ancak toplumsal gerici olarak nitelendirdi. Lenin, Marksizmi Plehanov'dan öğrenmişti ve ilk olarak, Rusya'da kapitalist ekonominin geliştiğini ve devrimci bir güç olarak kapitalizmin kaçınılmaz olduğunu savunduğu kitabıyla dikkatleri çekmişti.

Plehanov'un otoritesine atıfta bulunarak Lenin'in teorik duruşunu sarstım. Birkaç tartışmadan sonra bir alternatif tez taslağı hazırlamamı önerdi. Lenin'e açıkça karşı çıkmaya istekli değildim. Tartışmalarımız başbaşa yapılıyordu. Delegeler çoğunlukla hayranlıkla yeni türeme Hintlinin, Lenin'in bilgeliğini sorgulamaya ve polemik ustası ile sözlü tartışmaya girmeye cesaret ettiğini fısıldaşıyorlardı. Fakat Lenin'in tavrı çok nazik ve hoşgörülü idi. Başlangıçta, bir aceminin naifliğiyle eğlenir gibiydi. Ama çok geçmeden argümanlarımdan etkilenmişti ve gösterdiğim gerçeklerin orijinalliğini tartışmıyordu. Bu, o zamana kadarki hayatımın belki de en değerli deneyimi oldu. Böyle yaparak büyüklüğünü kanıtlayan büyük bir adam tarafından eşit olarak muamele görmenin nadir ayrıcalığına sahiptim. Hiçbir önemi olmayan genç bir adamla tartışarak değerli zamanımı boşa harcamayı reddedebilirdi. Bu Uluslararası Kongre'de benim kendimi duyurma şansım olmazdı.

Lenin sonunda sorunu incelemek üzere kurulmuş olan komisyonda genel bir tartışmadan sonra, beni de şaşırttı; benim tezimin yanı sıra kendi tezinin de kongrede kabul edilmesi için önerilmesi gerektiğini ileri sürerek beni şaşırttı. Bunun üzerine eleştirel notlarımı ve olumlu düşüncelerimi, bir belgede formüle edip, alternatif olarak değil de ek Tezler olarak sunmam gerektiğini ısrarla vurgulayarak kabul ettim. Lenin, yeni bir alanı, zemini keşfetmekte olduğumuzu ve nihai kararı pratik deneyimleri bekleyerek askıya almamız gerektiğini belirterek kabul etti. Ben de aynı fikirdeydim, ancak zihinsel bir çekince ile. Benim için yeni bir alan değildi. Tutumumdan oldukça emin oldum ve Lenin'in açık fikirli tavrı bana haklı olduğumu düşündürüyordu. Ulusal ve Sömürge Sorunu üzerine ilave tezleri hazırladım ve sadece iki daktilo kopyası yaptırđım. Ertesi gün bir araya geldiğimizde şahsen Lenin'e teslim ettim. Belgeyi çok keskin bir ilgiyle okudu ve kolayca kabul ettiğim bazı sözlü değişiklikler önerdi. Açıkça tatmin olmuş bir şekilde, Komisyon Başkanı olarak her iki belgeyi

de değerlendirilmek üzere sunacağını söyledi. Ben rahatlamıştım. Yeni İnançın Başkâhininin otoritesine ve bilgeliğine itiraz etmek için ayağa kalkmam çok utanç verici olacaktı.

Ulusal ve Sömürge Komisyonundaki tartışmalar, farklı bir anlamda olsa da çok ilginçti. Biri (Snevliet) hariç tüm üyelerin Lenin'in, tezlerimi sadece nezaket gereğince sunduğunu ve belgeyi herhangi bir tartışma yapmadan kenara fırlatacaklarını hissettikleri açıktı. Fakat Lenin, benimle uzun süren tartışmaların kendisini, kendi tezleri hakkında kuşkuya düşürdüğünü açıklayarak bir sansasyon yarattı; bu nedenle, taslakların, soruna teorik olarak sağlam ve olgusal bakımdan geçerli bir yaklaşıma mümkün olan en yakın yaklaşım olarak birlikte düşünülmesini önerdi. Komisyon'un diğer Rus üyesi olan Georgi Safarov, açık bir şekilde Lenin'den ipucunu alarak, başkan yardımcılığına seçilmemi önerdi. Lenin tarafından desteklenen karşı önerim üzerine Snevliet, onur pozisyonuna ve Safarov sekreterliğe seçildi. Her ikisi de çok uygun ve işin ehli olduklarını ispatladılar. Hollandalı, aslında Doğu Hindistan'da yaşayan, milliyetçi hareket hakkında ilk elden bilgi alan tek Avrupa komünistiydi ve o zamana kadar sömürge dünyasındaki tek işçi hareketinin ve bir Sosyalist Parti'nin gelişmesine aktif olarak yardımcı olmuştu. Eşsiz tecrübesi ve kapsamlı Marksizm anlayışıyla Snevliet, tartışmaya değerli katkılar yapmış ve genel olarak Kongre'ye katılan tüm delegeler arasında en seçkin figürlerden biri olarak tanınmıştır. Safarov, Bolşevik Partisi'nin en üst düzey teorisyenlerinden biri sayılan, oldukça eğitilmiş bir genç adamdı. İkinci Dünya Kongresi'ne Türkistan'dan bir delege olarak geldi. Oraya yerel bir şube örgütlemek için Bolşevik Partinin temsilcisi olarak gitmişti. Özellikle İslam ülkelerinin sömürge milliyetçi hareketinin devrimci önemine tutkulu bir şekilde inanmıştı. Ayrıca tartışmada önemli bir rol oynadı.

(Toplantılarda -ç.n) Sıkça konuşan üçüncü kişi İran delegesi Sultanzade idi. Teninin rengi bakımından, İranlı'dan çok, Rus'a benziyordu. Devrim öncesinde Rusya'ya öğrenci olarak geldikten

sonra yeraltındaki Bolşevik Partisi'ne girdi ve petrol bölgelerinde İranlı işçilerin arasında devrimci ajitasyon yapmak üzere Bakü'ye yerleşti. Çok konuşkan ve ukala olan Sultanzade, Asya'nın ilk Marksisti olarak gördüğü ayrıcalıktan gurur duyuyordu.

Teorik konuların gelecek deneyimler ışığında açıklığa kavuşturulmasını beklemesi bağlamında, Komisyon tartışması, Lenin ile benim aramdaki pratik bir farklılık noktasını ortaya çıkardı. Onun, sömürge ulusal kurtuluş hareketini destekleme konusundaki genel düşüncesini, komünist partilerin örgütlü işçi ve köylülerin baskısı altında hareketin sosyal karakterini devrimle örgütlemesi önerisiyle somutlaştırdım. Benim fikrime göre, ulusal kurtuluş mücadelesinde sömürge halklara somut bir şekilde yardımcı olmanın tek yöntemi buydu. Milli burjuvazinin devrimden korkarak, kendi sınıflarına bazı ekonomik ve siyasi tavizler karşılığında emperyalizmle uzlaşacağını savundum. İşçi sınıfı, bu kriz durumunda, ulusal kurtuluş mücadelesinin liderliğini devralmaya ve onu devrimci bir kitle hareketine dönüştürmeye hazırlanmalıdır.

On dokuzuncu yüzyılın sonlarında Rusya'daki demokratik hareketin proleter bir devrime dönüşmesi gerektiğini, aksi halde başarısız olacağını öngören Plehanov'a atıfta bulunarak Lenin'i daha da etkiledim.

Lenin, komisyonda tartışmayı kongrenin genel oturumuna bildirdi ve her iki Tezin de kabul edilmesini önerdi.

M.N.ROY'S MEMOIRS/ .1. byrahuljain / DISAGREEMENT WITH LENIN OVER THE COLONIAL QUESTION

Devrimci Teori

Devrimci Edebiyat

Yusuf Erdem

*“Yine kitapları, türküleri, bayraklarıyla geldiler,
dalga dalga aydınlık oldular,
yürüdüler karanlığın üstüne.
Meydanları zaptettiler yine.”*
Nazım Hikmet

GİRİŞ

Böylesine karanlık günlerde sanatlardan söz etmek, türküler söylemek doğru olur mu?

Hem de nasıl? Asıl karanlık günlerde türküler söylemek gerekir. Zifiri karanlığın er geç dağılacağını, şafağın sökeceğini müjdeleyen umutlu türküler... Yaşanası güzel bir dünyanın özlemine duyuran türküler... Böylesi bir dünya uğruna hep birlikte savaşma coşkusu ve azmi yaratan türküler.

Edebiyat Nedir ve Devrimci Edebiyat

Güzel sanatların bir dalı olan edebiyat; toplumsal bilincin (yani gerçekliği anlama, algılama ve yorumlamanın) farklı ve özgün bir biçimidir. Edebiyat (ve genel olarak sanat); gerçekliği algılayıp yansıtmakla yetinmez; hayatı yoğunlaştırarak estetik (sanatsal) düzeyde yorumlayıp sanat eseri olarak bize sunar.

Toplumsal bilincin bütün öteki biçimlerinden (bilim, felsefe, din, ahlak...) temel farkı; gerçekliği –felsefi, akli, bilimsel, dogmatik dini kategorilerle değil de- sanatsal imgelerle yorumlayarak yansıtmasıdır.

Gerçekliğin bu tür bilgisini bize yalnızca sanat ve edebiyat sunabilir. Sanat eseri; yalnızca gerçekliğin sanat eserinden öğrenilmesi amacıyla yetinmez; okuyucu-dinleyici-izleyicide yoğun bir estetik yaşantı yaratır; güzellik, hayranlık, coşku, hüzn, yücelik... gibi yoğun duygular, zengin çağrışımlar ve hayaller uyandırır. Böylece sizi anlatılanlara ortak ettiği için adeta onları yaşarsınız.

Demek oluyor ki üstün nitelikli bir sanat eserini derinliğine algılayıp yoğun biçimde yaşayan ben, artık eski ben değilimdir; estetik duyarlılığım artmış, duygu, düşünce hayal dünyam zenginleşmiş, bilincim keskinleşmiş, gerçekliğe bakışım derinleşmiş, insan ve yaşama ilişkin önceki bulanık sezgilerim açıklık kazanmıştır. Okuduğum değerli sanat eseri sayısı ne kadar çoğalırsa iç dünyam ve insana ve hayata bakışım o ölçüde derinleşecektir.

Devrimci teoriyle donanmış olup devrimci mücadele içinde gönüllü olarak yer alma; hayatı ve insanları –özellikle de işçi ve emekçileri- yakından ve içinden tanıma yetenekli bir sanatçıya ve eserlerine çok önemli değerler katar. Devrimci teori yazara, görünenle yetinmemeyi ve görünenin altında asıl görülmesi gerekenleri –hareket halindeki gerçekliği, bütün ilişki, çelişki, çatışma ve bağlantılarıyla, bütün nedenleri ve sonuçlarıyla- görebilmeyi sağlar. Ayrıca devrimci bir perspektife ve iyimser bir gelecek tasarıma sahip olmak devrimci yazarın ele aldığı konuyu tarih-

sel ve toplumsal bütünlüğün içine yerleştirmesini, bütünlüklü bir eser yaratmasını, hayatın içinden ayrıntı ve malzeme seçmesini kolaylaştırır. Yaratıcı yeteneği yüksek bir sanatçı aynı zamanda devrimci teoriyle donanmış ve sosyalist gerçekçi sanat teorisini özümlemişse, bu, onun sanatçı kişiliğine de eserlerine de büyük değer katacaktır.

Sosyalist Gerçekçiliğin Gerekli Ön Koşulları Nesnel Tarihsel Ve Öznel Temelleri

Toplumcu gerçekçi edebiyatın nesnel tarihsel temeli, en başta işçi sınıfının ve öteki tüm emekçi sınıf ve tabakaların, ezilen halkların sömürüye ve her türlü baskı biçimlerine karşı verdikleri kararlı mücadeledir. Bu mücadele, ancak 19. ve 20 yüzyılın kavşak noktasında tarihi dönüştürecek ölçekte büyük bir güç kazandı ve sosyalist gerçekçi edebiyat da bu nesnel zemin üzerinde şekillendi.

İkinci olarak, toplumcu gerçekçi edebiyatı belirleyen çok önemli bir etken de, - emekçi sınıfların kurtuluşları ve özgürlükleri uğrunda verdikleri mücadelenin bereketli toprağında yerleşmiş olan- bilimsel sosyalist teoridir. Bu teori, işçi sınıfının özgürlük mücadelesine bilinçlilik, örgütlülük, yaygınlık ve derinlik kazandırmış; sınıfın tarihsel rolünü ve özgür bir dünya inşa etmek üzere gerçekleştireceği komünist devrim hedefini apaçık ve dupduru biçimde ortaya koymuştur. Sınıf bilinçli proletarya, bu bilinçle ezilenlerin binlerce yıldır her türlü baskı ve sömürüye karşı verdikleri mücadelenin devrimci mirasını omuzlamış ve özgür komünist toplum hedefine kilitlenmiştir. İşte sosyalist gerçekçi sanat kuramı ve edebiyatı, böylesi bir mücadele döneminde şekillenen devrimci teorik düşüncelerden beslenerek serpilip çiçeklenmiştir.

Sınıf hareketi ve devrimci sınıf ideolojisinin elverişli ortamında şekillenen sosyalist gerçekçi edebiyat ve eleştiri kuramı; hiç kuşkusuz yaşama bir ayna tutarak onu yalnızca yansıtmakla ye-

tinemezdi; aynı zamanda yaşamın değiştirilmesine de -kuşkusuz sanatın kendine has olanakları içinde- katkıda bulunacaktı. Sürekli ve hızlı bir değişim içinde olan toplumsal gerçekliğe, yani yaşama koşullarına ve bu koşullar içinde yaşayan ve mücadele eden insan karakterlerine bu bilinçle yaklaşan -kendisi de bu mücadelenin içinde yer alan- devrimci sanatçılar, yaşamın içinde toplumu dönüştürecek potansiyel güçleri, nesnel olanakları görek, sezerek ve göstererek bu mücadeleye katkıda bulunmuşlardır.

Sosyalist gerçekçi edebiyatın ve eleştiri kuramının ortaya çıkmasının nesnel koşulları, ancak 20. yüzyılın başında ortaya çıktı. Proletarya, kendi partisinin öncülüğünde dünyayı dönüştürme bilinciyle -ve öteki tüm ilerici güçleri de çevresinde toplayarak- kıyasıya bir mücadeleye girdi. Ancak böylesi bir nesnel ortam, bu değişim sürecine sanatsal yaratışın bütün olanaklarını kullanarak katılan bir edebiyatı mümkün kıldı.

Sosyalist devrim mücadelesinin aktif bir unsuru olabilecek bir edebiyat; o dönemin yaşanan somut koşulları içinden seçeceği tekil olaylar ve karakterleri yansıtırken bunlara bağlı olarak sosyalizmin insanlık tarihi açısından gerekliliği, önemi ve olanaklarını da sanatının tüm yaratıcı araçlarını kullanarak görünür kılmaya çalışmıştır.

Maksim Gorki'nin Ana adlı romanı, sosyalist gerçekçi edebiyatın ilk eseridir. İlk kez bu romanda, eleştirel gerçekçilik nitelikçe aşılmıştır. Romanda; Rusya proletaryasının örgütlü sınıf kavgasından yalnızca tekil somut bir bölüm gösterilmektedir. Ne var ki sınırlı bir ortamda, bu tek bir fabrika çevresinde birkaç kahramanın yaşamı -yani tekil- anlatılırken; gerçekte tüm bir çağın toplumsal güçler ilişkisi (temel karakteri), tarihin nereye doğru aktığı... ortaya konulmaktadır. Zaten gerçek sanat eserinin asıl değeri; özeli (tekili, sınırlı olanı) somut biçimde gösterip yaşatırken esas olarak geneli (tümeli, sınırsız olanı) göstermek veya sezdirmektir. Devrimci sanat, bugünü gösterirken esas olarak geleceğe ışık tutar. Örneğin sınıflar mücadelesi içinde bir muhare-

bede, tekil bir olayda yenik düşebilirsiniz; devrimci edebiyat bir bu yenilgiyi en gerçekçi biçimde yansıtırken öte yandan nihai zaferin -tarihsel ömrünü tamamlamış gerici sınıflara değil- tarihsel olarak devrim güçlerine ait olduğunu gösterir.

Devrimci teori ve sosyalist fikirler işçi sınıfına mal olduğu -daha doğrusu komünist hareket ile işçi hareketi birleşip kaynaştığı- bir ortamda, işçi sınıfının mücadele saflarına yeni güçler (aydınlar, yoksul köylüler, ezilen kimlikler ve inanç grupları, gençler, kadınlar...) akın eder. Böylece devrimci fikirler, soyutluktan çıkıp maddi bir devrim gücüne dönüşür. İşte böylesi bir ortam, yani geleceği temsil eden toplumun en dinamik güçlerinin sosyalizme ve sosyalist mücadeleye yöneldiği bir ortam, sanatsal olarak inandırıcı sayısız konular, karakterler ve "imgeler" olanağını sanatçıya cömertçe sunar. Kendisi de bu mücadelenin ve dönüşümün içinde yer alan devrimci sanatçı, sanatsal yaratıcılığını ortaya koyarak işleyeceği zengin malzeme ile yüz yüze gelir.

Sosyalist Gerçekçi Edebiyatın Nitel Farkı

Bilindiği gibi; Balzac, Tolstoy, Flaubert, Zola, Tolstoy, Gogol, Dostoyevski, Dickens... gibi on dokuzuncu yüzyıl yazarları açık seçik bir devrimci perspektiften yoksun olmalarına karşın, toplumsal gerçekliği -gerçeğe saygılarının ve dehalarının gücülerininliliğine ve birçok boyutuyla yansıtmayı başardılar. Böylece eleştirel ve sosyalist gerçekçiliğe bir temel hazırladılar.

Sosyalist gerçekçi edebiyat anlayışı, gerçekçi edebiyatın tarihsel akışı içinde nitelikçe bir sıçramadır. Dünyayı (gerçekliği) kendi akışı içinde ve bütün bağlantılarıyla bir bütün olarak kavraması; görünen yüzeyin altındaki asıl görülmesi gerekeni göstermesi ve geleceğe dair net bir perspektife sahip olması; en iç karartıcı koşullarda bile umutsuzluk ve çıkarışsızlığa teslim olmadan devrimci bir iyimserlik taşıması... onu farklı kılar. Bu fark; olumlu kahramanın kişiliğinde, onun olaylar, koşullar ve diğer kişiler ile kurmuş olduğu ilişkilerinde belirginlik kazanır.

Radek, özlü bir anlatımla şöyle demektedir: “Gerçekçilik; çöken kapitalizmi ve çürüyen yoz kültürünü yansıtmak değildir sadece; aynı zamanda yeni bir toplumu ve yeni bir kültürü yaratabilecek yeni bir sınıfın doğuşunu, onun tarihsel misyonunu, kavgasını yansıtmaktır.” Gönüllü olarak tarafını seçmiş olan devrimci edebiyatçı bu çelişkiler içinde yürüyen inişli çıkışlı toplumsal hareketin nereye yöneldiğini sezdirmeli, göstermeli ve insanları yıkılması mukadder olanı yıkılması ve gelecek olanın inşası kavgasına katmalıdır. Ve bu işlevini mutlaka yüksek bir estetik düzeyde eserler yaratarak yerine getirmelidir.

Eleştirel gerçekçilik ile toplumu gerçekçilik kıyaslandığında, bu nitelik farkı daha bir açıklıkla gün ışığına çıkar: Hiç kuşkusuz ki eleştirel gerçekçilik, edebiyat sanatına çok yüksek değerler katmıştır. İnsanları ezen, çok yönlü baskılar altında tutan, onları insanlıktan çıkararak birbirine düşman eden... toplumsal ilişkileri en acımasız bir gerçekçilikle apaçık ortaya koydular ve bütün bunlara isyan eden olumlu kahramanlar yarattılar. On dokuzuncu yüzyılın bu olumlu kahramanları; içinde yaşadıkları bu kahredici koşullarla uzlaşamayan ve daha uyumlu, daha insanca iyi bir yaşam için çaba gösteren kahramanlardır. Ne var ki bu kahramanlar yalnızca kendi güçlerine, kendi iradelerine dayanarak böyle bir yaşamı gerçekleştirmek isterler. Ne yazık ki yaşadıkları dönemde kendilerinin bu öznel çabalarını destekleyecek toplumsal güçler ve nesnel koşullar henüz ortada yoktur. Esasen durdukları yer ve görüş açıları (sınıfsal ve ideolojik konumlanmaları) yeni yeni filizlenen ve geleceği temsil eden toplumsal güçleri ve geleceği görebilmelerine uygun değildir.

20 yüzyılın eleştirel gerçekçileri de (Hemingway, Steinbeck, Remarq...) çok çeşitli ve üstün yaratıcı yetenekleri olan ve daha iyi bir yaşam düşleyen, fakat toplumsal koşullar böylesi bir yaşamın olanaklarını tümüyle ortadan kaldırdığı için düşlerini gerçekleştiremeyen kahramanlar yarattılar. Bu kahramanlar sürekli daha iyi için çabalarlar; fakat hayat bu çabaların önüne yenilmez

engeller çıkarır; yaptığınız her şey darmadağın olur. İçinde yaşadığımız koşullar ve ilişkiler ağı nedeniyle attığınız her adım sizi yıkıma götürür. Bütün bireysel direnişinize ve irada gücünüzü son haddine kadar kullanmanıza karşın yenilmeye mahkûmsunuzdur.

20. Yüzyıl gerçekçilerinin eserlerinde betimledikleri hayat, gerçeklikteki koşullara çok büyük oranda uygun düşmektedir. Bu yetenekli yazarlar, insanların uzlaşmaz sınıflara bölündüğü, bir kişinin kaderinin ve olanaklarının esas olarak toplumsal konumuna göre belirlendiği, her türlü ilişkinin insan ihtiyaçlarına göre değil, kâr ölçütüne göre düzenlendiği bir kapitalist toplumdaki insanların durumunu apaçık gözler önüne sermektedirler. Fakat insanın bu durumdan kurtuluşu onlara göre imkânsızdır ve iyice köşeye sıkıştırılmış olan insana hiçbir çıkış yolu göstermez. Bu umutsuzluk ve çıkarışsızlık öylesine vurgulanır ki, geleceğe yönelik bir perspektif ve bir ışık, hiçbir umut kalmaz. Martin Eden'in veya İhtiyar Balıkçı Santiago'nun daha iyi, daha güzel, daha umutlu bir yaşam için bütün çabaları boşunadır.

20. Yüzyıl Çöküş Edebiyatı ve Sosyalist Gerçekçilik

20 yüzyılın çöküş edebiyatı ise, var olan yaşamı gerçekçi anlayışların tersine tamamen çarpıtarak sunar. Onlara göre insan ile toplum arasındaki ilişkilerin -insanın kendine ve topluma yabancılaşmasının- temelini oluşturan ve tarihsel olarak geçici bir formasyon olan kapitalizm (Burjuva Özel mülkiyet düzeni) sorumlu tutulmaz, sorgulanmaz. Onlara göre burjuva-kapitalist toplum koşulları, geçici tarihsel koşullar değil, insan varlığının değiştirilemez ezeli ve ebedi evrensel yasalarıdır. Onlara göre, insanın yabancılaşması, kısıtlanmışlığı, yalnızlığı ve boğuntusu -içinde yaşadığı koşulların bir ürünü değil- insan varlığının her çağda ve her yerde geçerli varoluş koşuludur; yani yabancılaşma insanın kaderidir. Çöküş edebiyatı, son tahlilde insan kişiliğini toplumdan koparmakta ve insanı insanlığından çıkarmaktadır.

Sorun, her zaman olduğu gibi dünyaya (insana ve topluma) bakış sorunudur; yani “ideolojik sorundur.” (Nesnellğin reddi, insanın özneliği eğer çevresinin nesnel gerçekliğinden koparılıp anlatılırsa bu öznel kişilik yoksullaştırılmış olur. Camus, Gide, Joyce, Musil, Kafka gibi... birçok yetenekli yazarların dünya görüşleri eserlerini sakatlamıştır. Örneğin Kafka, olağanüstü duyarlılığına, eşsiz anlatım gücüne karşın –dünya görüşü nedeniyle gerçekçi sanatın özü olan özel ve genel arasındaki kaynaşmayı gerçekleştiremez. Ona göre insan; Tanrı tarafından yüzüstü bırakılmışlık, mutlak yalnızlık, anlamsız ve saçma bir hayatın içindedir.

Bu üç edebiyat anlayışını kısaca bir arada değerlendirirsek şunu söyleyebiliriz: Eleştirel gerçekçilik, toplum ve kişilik arasında karşılıklı ilişkiler ve bağlantıların imgesini oluştururken okuyucuya – geleceğe yönelik bir umut, bir çıkış üretmese de bu bağlantıların niteliğine ve hayatın kendisine ilişkin derin ve keskin bir bakış sağlamaktadır. Oysa çöküş edebiyatı insan kişiliği ile toplum arasındaki gerçekte var olan bütün bağlantıları ve karşılıklı etkileri koparmaktadır. Geriye yalnızlık, yabancılaşma, insanı bir karabasana ve boğuntuya sürükleyen bir hayat kalmaktadır.

Sosyalist gerçekçi edebiyat ise eleştirel gerçekçi edebiyatın en güçlü yanlarını almış, onları zenginleştirmiştir ve en önemlisi de gerçekçi edebiyat anlayışına çok önemli bir nitelik kazandırmıştır: Bir yandan insanları sömüren ve ezen düzeni, öte yandan bu baskı ve sömürünün asıl nedenlerini gösteren ve insanların özgürce yaşamasını engelleyen her şeyi şiddetle reddeden; öte yandan da yalnız reddetmekle yetinmeyip yarattığı olumlu kahramanlar aracılığıyla bu gayriinsani koşulların ortadan kaldırılması mücadelesini olumlayan bir edebiyatı mümkün kılmıştır. Bu mücadelenin başlamasıyla insan özgürleşmeye de başlayacak, zafere ulaşmasıyla da birey ve toplum arasındaki ilişkiler sağlam, uyumlu ve insani bir zemine oturacak, böylelikle de nice emeklerle özgür bir

yaşam inşa edilecektir. Özetle sosyalist gerçekçi edebiyat, böylesi bir yaşam için örgütlü mücadeleyi öne çıkaran ve bu mücadeleye kendisi de doğrudan katılan bir edebiyattır.

Toplumcu gerçekçi edebiyatın olumlu kahramanının daha güzel bir yaşam için verilen mücadelenin doğrudan öznesi olması; -eleştirel gerçekçiliğin tersine- yalnızca kendisinin bireysel arzusuna, yeteneklerine ve irade gücüne değil; yaşamın kökten dönüştürülmesinin nesnel yasalarının bilincine, hayatın sunduğu nesnel olanaklara, toplumsal güçlerin örgütlü mücadelesine dayanmaktadır. Bu bilinç; bu edebiyatın bu mücadeleye boylu boyunca katılmasını; insanları ve toplumu dönüştürürken kendisini de dönüştürmesini de sağlar. Devrimci edebiyat ve edebiyatçı; sınıf bilinci ve geleceğe yönelik devrimci tarihsel iyimserlik sayesinde, umutsuz gibi görünen durumlarda -geçici yenilgi ve siyasi gericilik ortamlarında bile- en ufak bir umutsuzluğa kapılmadan toplumsal işlevini yerine getirir. Ve bu, özellikle bu karanlığın koyulaştığı dönemlerde çok daha önemli ve gereklidir.

Devrimci edebiyatçı; kendiliğinden bir sınıf olan ve kendiliğinden davranan proletaryayı, kendisi için savaştan bilinçli bir sınıfa dönüştürmenin -özellikle de siyasi durgunluk ve/veya gericilik dönemlerinde- ne büyük çabalar gerektirdiğinin bilincindedir ve bu bilincin gereğini en yaratıcı biçimde eseriyle yerine getirmeye çalışır. Tarihsel devrimci iyimserliğini kaybetmez. Örneğin N. Ostrovski'nin "Ve Çeliğe Su Verildi" Romanındaki Pavel Korçağın'ın bedenini ölesiye yıpratıp bunca savaştan sonra tamamen kör olup da yatağa düştüğü halde bile, yeni bir yaşam uğruna verilen Sosyalist kuruluş mücadelesine hala omuz vermeye çalışması buna iyi bir örnektir. Yine Thomas Kornaros'un Fırtına Çocukları'ndaki yaşlı komünist işçi Stavro Amca örneği, onun zindan koşullarında insandan umut kesmeyen devrimci sabrı, bir başka örnektir.

Hayata Parellel Akan Bir Edebiyat

Geçmişten geleceğe gürül gürül akan ve ilerledikçe yeni kay-

naklarla beslenen ulu bir ırmak gibidir hayat. Kimi zaman çağlayanlar gibi hızlı, kimileyin menderesler çizerek yavaş akan, ama hiçbir zaman kendini tekrarlamayan, sürekli yenileyen bu hayat, devrimci edebiyatçıya eserlerin yaratabilmesi için olağanüstü zenginlikte malzeme sunar. Devrim mücadelesinin inişleri çıkışları arasında her birinin toplumsal içeriği tekrarlanamaz -yani sadece bir kerelik olan- çeşitli olaylar ve sorunlarla karşılaşırız. Rüzgârın yelkenleri şişirdiği devrimci yükseliş dönemleri, yenilgi ve siyasi gericilik dönemleri, devrim, iç savaş, sosyalist kuruluş dönemleri, emperyalist haydutların işgallerine karşı sosyalist anayurdu savunma dönemleri...farklı farklı içerikleri, görevleri, karakterleri...öne çıkarırlar. Bütün bu mücadele evrelerinin biçimlendirdiği karakterlerin, yarattığı olanakların sanat yoluyla canlandırılması sosyalist gerçekçi edebiyatın ana misyonudur. Bu nedenledir ki -tıpkı bilimsel devrimci teori gibi- sosyalist gerçekçilik de tarihsel akışı içinde sürekli gelişir ve zenginleşir.

Tekil bir olayın ve birkaç kahramanın somutluğunda sanatın büyümlü gücüyle okuyucuya bütün bir yaşamın, genelin ve geleceğin sezdirilip gösterilebilmesi ve yaşatılması yaratıcı edebiyatın ayrıcalığıdır. Hayata dair bu tür bir bilgi ve yorumu; ne bilim, ne felsefe, ne teoloji... sağlayabilir insanlığa. Örneğin Fransız ihtilalini, iyi tarih kitaplarından öğrenebilirsiniz; ne var ki Dickens'in "İki Şehrin Hikâyesi"nde" ihtilalin içinde yaşarsınız. Tıpkı Nâzım'ın "Kışlık Saray" şiirindeki gibi, Topal Sergey'le birlikte elde silah iktidarın fethine katılır ve geleceğe dair çok somut, çok insani düşler kurarsınız.

Bilimsel analize dayanan tarih ve toplum bilinci devrimci edebiyatçıya; ne denli gayriinsani ve olumsuz olursa olsun içinde yaşanılan ortamın ve koşulların geçici olduğunu, bu durumu dönüştürecek nesnel olanaklar ve potansiyel güçlerin var olduğunu açık seçik ortaya koyar. Bu potansiyel gücü, reel bir devrimci güce dönüştürmek: muazzam bir teorik, ideolojik, örgütsel ve siyasi

faaliyetler gerektirir. Kendisi de bir özne ölererek bu mücadele – proletaryanın devrim mücadelesi- içinde yer alan, süreci ta ortasında ve kendi içinden yaşayan devrimci sanatçı ve edebiyatçı; yaratıcı gücünü ve yeteneklerini son sınırına kadar kullanarak bu mücadeleye kendi katkısını sunar. Çünkü sosyalist gerçekçiliğin dayandığı en temel ilkelerinden biri de gönüllü olarak seçilen ‘ta-rafılık ve işçi sınıfı ve emekçi halka bağlılık’tır.

Devrimci edebiyatçı gönüllü olarak tarafını seçmiş; bütün yaratıcı yeteneğini tarihsel misyonu ve alın yazısı dünyayı değiştirmek olan işçi sınıfına ve devrim mücadelesine adanmıştır. O işçi sınıfı ki;

-Bütün kötülüklerin temel kaynağı olan özel mülkiyet düzeni- ni (vahşi kapitalizmi ve emperyalist haydutluğu) yıkarak,

-Böylece sınıfları, her türlü baskıyı ve sömürüyü ortadan kaldırarak,

-İnsanların barış, bolluk ve doğayla uyum içinde özgür yaşadığı bir dünyayı inşa edecek devrimin temel gücüdür ve bu görev onun tarihsel misyonudur.

Komünist toplum;

-Çalışmanın bir zorunluluk olmaktan çıkıp kendini gerçekleştirmenin yaratıcı bir mutluluk anlamı kazandığı,

-Her bireyin bütün yeteneklerinin çok yönlü olarak ve son sınırına kadar serpilip gelişerek çiçek açtığı ve

-Ve böylece insanların tam olarak kendini gerçekleştirebildiği bir toplumdur.

Devrimci sanatçı ise; “İŞÇİ SINIFI”nın devrim mücadelesi ile kendi kaderini birleştirerek kendini tüm varlığı, olanakları, yetenekleri ile devrim davasına adanmış olan bir savaşçıdır. Sanatını ve yaratıcı yeteneklerini son sınırına kadar kullanarak bu kavgada yerini alan bir sanatçıdır.

Gönüllü olarak benimsediği ve kendini adadığı devrim davası kendisine önemli sorumluluklar ve özel görevler yükler:

-İşçi sınıfını, emekçi halkı ve gençliği aydınlatacak,

–Halkın bilincini, duyarlılığını geliştirecek ve gerçekliğe bakışlarını keskinleştirerek kavrayışlarını derinleştirecek,

–Onları örgütlenmeye, devrimci eyleme ve daha güzel bir dünya için savaşmaya yöneltecek, yüksek bir estetik değer taşıyan yapıtlar vermekle yükümlüdür,

Hiç kuşkusuz ki ortaya konan sanat eserlerinin sağlam bir toplumsal öz taşıması -, doğru şeyler söylüyor olması- yetmez; her şeyden önce o ürünün gerçekten bir sanat eseri olması gerekir. Yani somut bir özeli (tekili) anlatarak genelin ve geleceğin yansıtılabilmesi ve yaşatılabilmesi, derin bir teorik devrimci kavrayış ve üstün bir sanatsal yaratıcılık ister.

Çok özet bir anlatımla DEVRİMCİ EDEBİYAT eserinin; devrimci bir gelecek tasavvuruna (perspektife) ve devrimci iyimserliğe sahip olması, dile getirdiği dönemin ve toplumun bütünlüğünden koparılmaması, eksikliği ve fazlası olmayan (ağyarını mani, efradını cami) bir yapısal bütünlük taşıması, aktardığı sağlam bir toplumsal öze uygun düşen bir biçime (öz-biçim diyalektiği ve uyumu) kavuşmuş olması -ve hepsinden önemlisi de- zengin bir imge dünyası yaratarak insanı derinden etkileyen, sarsan, duygulandırarak düşündüren, düşündürerek duygulandıran, zihindeki bulanık izlenim ve kavramları sanatın keskin ışığıyla netleştirip dupduru bilince çıkararak, okuyucu ve izleyicide zengin çağrışımlar ve hayranlık duyguları ve coşku uyandıran yüksek bir sanatsal ve estetik düzeyi tutturmuş olması gerekir. Yani sanat eseri, gerçekten sanat eseri, şiir gerçekten şiir olmalıdır.

Bu sanat düzeyi tutturulamazsa Belinski'nin dediği gibi: “ Bir şiir, halkın en acil sorunlarına en doğru çözümleri getiriyor olsa bile, eğer şiiriyet (estetik değer, sanat değeri) taşımıyorsa o çok kötü sunulmuş bir iyi niyetten başka bir şey değildir.”

Hiç kuşkusuz ki –daha önce de vurguladığımız gibi- ortaya konan sanat eserlerinin doğru şeyler söylemesi, sağlam bir toplumsal öz taşıması yetmez; her şeyden önce o ürünün gerçekten bir sanat eseri olması gerekir.

Örneğin sağlam bir toplumsal özün (içerik, muhteva), yetersiz bir sanatçının elinde ziyan olabileceği gibi; en bireysel-tekil bir konu bile usta bir devrimci sanatçının elinde estetik bir yaratıcılıkla toplumsala, genele, tekilden tümele ve geleceğe uzanarak yüksek nitelikli bir sanat eserine dönüşebilir.

Ayrıca şunu da önemle belirtmeliyiz ki Terry Eagleton'un da belirttiği gibi "Marksist materyalist teori, kültürel ve edebi analizde eşsiz ve paha biçilmezdir. İnsan tarafından üretilen maddi ve manevi kültür, insanın yaşamı ve ta kendisidir. Edebiyat ve edebiyat eleştirisi ise manevi kültürün bir parçasıdır; o nedenle de kendi çapında siyasal ve düşünsel (ideolojik) mücadelede yer alır." ( )

Sosyalist Gerçekçi Edebiyatın Zenginliği

Sosyalist gerçekçi edebiyat, olağanüstü çeşitlilik gösteren çok renkli bir edebiyattır. Değişen ve dönüşen hayata ve verilen mücadeleye paralel olarak hiç kuşkusuz ki daha da zenginleşecektir. Bu, niçin böyledir?

En başta, bir sanat eserinde, onu yaratan sanatçının özgün yaratıcılığı ve yalnızca kendine has bireysel özellikleri billurlaşmaktadır. Her gerçek sanatçı ve her gerçek sanat eseri deyim yerindeyse biriciktir; tekrarlanamaz. O nedenle denilebilir ki ne kadar büyük devrimci sanatçı varsa o ölçüde farklılıklar gösteren sosyalist gerçekçi yaratma biçimi vardır. Gorki, Şolohov, Nazım, Neruda, Aragon, Brecht, Orhan Kemal, Ehrenburg...vb.

İkinci olarak tarihsel akış içinde belli dönemler, belli olaylar, o dönemde öne çıkan sorunlar, çağın ruhunu temsil eden kişilikler, değişen güçler dengesi ve mücadele biçimleri sürekli farklılıklar gösterir. Bütün bunların her birinin bir daha tekrarlanmayacak özgün yanları vardır. Hayata keskin bir ışık düşüren, görünenin altındaki asıl görülmesi gerekeni sanatsal yaratıcılığının büyüleyici gücüyle gösteren devrimci sanatçı; o dönemin özgün yanlarını ve olumlu devrimci özgün kişiliklerini konu olarak seçer. Örneğin devrim öncesinde karınca sabrıyla (tıpkı Yarın Bizimdir

Yoldaşlar romanında olduğu gibi) gizli parti çalışmasının gizli kahramanlarını, devrim ve iç savaş sırasında kendini sınırsız olarak devrime adanmış savaşçıların destansı kahramanlıklarını, sosyalist kuruluş dönemindeki coşkulu devrimci romantizmini, emperyalist işgale karşı partizanların direnişini... ve bu dönemlerin ruhunu kişiliğinde yoğunlaştıran karakterleri ortaya koyan bir edebiyat; hem konu, hem sanatsal yaratıcılık yöntem ve araçları, hem eserler yönünden olağanüstü bir çeşitlilik, renklilik, yaratıcı yöntem zenginliği gösterecektir.

Devrim için mücadelenin, devrimin ve devrimci kazanımların korunması çabalarının kaderini belirleyecek olan şey, bu mücadeleye katılan tüm insanların ve kesimlerin bütün fiziksel ve ruhsal (manevi/düşünsel ve duygusal) güçlerini en üst düzeyde ortaya koyabilmeleridir. 1917 Devrimi'nin başarılması, iç savaşta devrim kazanımlarının savunulması, ardından yeni bir toplumun inşası ve daha sonra da faşist saldırganlara karşı büyük savunma savaşının zaferi mücadeleye katılan bütün emekçi sınıf, tabaka ve halkların kendini mücadeleye sınırsızca adanması sayesinde mümkün olmuştur. Bütün bu karmaşık süreçler, devrimci edebiyatta işlenecek, değerlendirilecek ve estetik düzeyde yansıtılacak konular, kişiler ve sorunlar bakımından çok zengin malzeme sunar. Bildiğiniz gibi ve ne yazık ki daha sonra ise çok büyük mücadele, özveri ve bedellerle kazanılanların çoğu, öncelikle bu bağlar çözüldüğü için kaybedilmiştir. Bu çözümlüş süreci de nasıl ki bilimsel teorik bir Marksist analizi gerektiriyorsa, devrimci edebiyatçı da bu süreci estetik düzeyde işleyip sunmalıdır.

Sosyalist gerçekçi edebiyat, hayatı Yani bir bütün olarak toplumsal gerçekliği somut tarihsel akış içindeki sınırlı bir kesitte somut olarak çözümler. En azından seçtiği kişilerin yaşam eylem ve davranışlarını belli bir zamana, belli bir çevreye ve belli bir mekâna oturtarak sunar. Ancak bu sayede toplumcu gerçekçi edebiyat, toplumsal işlevini yerine getirebilir. Böylece yaşam sürecini etkileyerek toplumun dönüştürülmesine dolaylı yoldan kat-

kıda bulunabilir. Tam bu noktada bilinmesi gereken çok önemli bir durum daha vardır ki; sosyalist gerçekçi edebiyat, yalnızca tekil durumları yansıtmakla kalmayıp bu somut durum ile genel ve insanlığın tarihsel ilerleyişi arasındaki bağı yaratıcı biçimde yansıtabildiği için etkisi de her zaman hem mekan bakımından çok yaygın ve derin olur.

Sosyalist gerçekçi edebiyat ve onun dayandığı ilkeler, yarattığı sanatsal formlar bu güne kadar -tıpkı devrimci teorimiz gibi- çok geniş kapsamlı ve tarihsel akış içinde geliştirilip zenginleştirilmeye hep açık olmuştur:

Geçmişin sanatında oluşmuş kalıcı, anlamlı, değerli ve önemli olan ne varsa onu kendine katmış, bu değerleri geliştirerek zenginleştirmeyi başarmıştır. Bundan sonra da gelecekteki sanatsal zenginlikleri kapsayıp özümleyerek yetkinleştirebilecektir.

Sosyalist gerçekçi edebiyat yine bu ilkeleri sayesinde insanlığın geleceğe yürüyen yorucu, çelişkilerle dolu büyük yolculuğunda ona sanatsal yaratıcılığıyla eşlik edecek, katkıda bulunacak ve ortaya çıkan yepyeni olguların yeni sanatsal ifadelerinin yol ve yöntemlerini bulacaktır.

Ve bu yolculuğu sırasında bugüne kadar olduğu gibi bundan sonra da, geçmiş, çürümeyi ve çöküntüyü temsil eden sanat anlayışlarına karşı mücadele edecek, işçi sınıfından ne insanlığın geleceğinden yana taraflı bir sanat teorisi olarak sanat ortamını kaplayan ayırık otlarını ve kitle sanatı denilen uyuşturucuyu toplumsal yaşamdan söküp atarak etkisiz kılmaya devam edecektir.

Ve son olarak bilelim ki; devrimci sanat ve edebiyat devrimci mücadeleye paralel –yani ondan etkilenip onu etkileyerek- yürür. Düşman sınıfın krizi alabildiğine derinleşip müzminleştiği halde bu krizden devrim yoluyla çıkışı gerçekleştirecek güçler yeterince örgütlü ve mücadelecisi değilse (örneğin işçi sınıfı büyük ölçüde örgütsüz ve sosyalizme sırtını dönmüş durumdaysa; komünist hareket parçalı, güçsüz, işçi hareketinden uzakta ve kafa karışıklığı ve ideolojik savrulma içindeyse) bu ortamda büyük devrimci

sanatçıların, büyük sanat ve edebiyat eserleri ve kuramsal çalışmaların ortaya çıkışı çok zordur. Büyük sanatçıların, büyük sanat eserlerinin, büyük kuramların asıl yaratıcıları büyük olaylar ve büyük mücadelelerdir. Destansı toplumsal şiirler yazılabilmesi için, destansı büyük toplumsal kahramanlıklar gerekir. Devrimci teori, devrimci sanat ve sanatçı, devrimci edebiyat ancak yığınları kavrayan devrimci mücadelenin bereketli toprakları üzerinde yeşerebilir ancak.

Devrimci Edebiyatçı

- Devrimci teoriye hakim olmalı; bu birikim ve bilinç yardımıyla gerçekliğin gözlerinin içine dimdik bakabilmeli ve görünenin altındaki asıl görülmesi gerekeni bütün ilişkileri çelişkileri ve çatışmaları içinde bütün bağlantılarıyla ve hareket halinde görebilmeli; Filiz halinde olsalar bile gelişip güçlenen ve geleceği temsil eden yanları ile bugün güçlü görünseler de çözülüp dağılan yanları ayırt edebilmelidir. Devrimci bilimsel tarih ve toplum teorisi, onu ustaca kullandığında devrimci sanatçıya gelecekle ilgili nesnel olanakları ve olasılıkları gösterecek ve yarattığı devrimci edebiyat eserlerine Net bir perspektif kazandıracaktır. Bu nitelik onu, Eleştirel Gerçekçilik dahil, bütün diğer edebiyat anlayışlarından farklı ve değerli kılacaktır.

- Hangi çağda ve dünyanın neresinde olursa olsun büyük sanatçıların ürettiği ve zamanın sınavlarından geçmiş sanat eserlerini, düz bir okur gibi değil, Bu Üstün kalıcı nitelikleri nasıl kazandıklarını anlamaya çalışarak okumalı, incelemeli ve onlardan yararlanmalıdır. Bu eserlerin ağırlığı altında ezilme meleştiği, onlardan yaratıcı biçimde yararlanarak Kazanımlarını kendi sentezine katmalı ve kendi Özgün ürünlerini yaratmalıdır. Özgün, estetik değeri yüksek ve kalıcı bir sanat eseri yalnızca yetenek değil, aynı zamanda büyük bir birikimin, yoğun ve titiz bir emek ürünüdür.

- Sanat kuramlarına, estetik bilimine ve farklı eleştirisi anlayış-

larına hakim olmalı, ulusal ve dünya edebiyat tarihi ve edebiyat bilimi konularında birikimli olmalı; özellikle de sosyalist gerçekçi kuramcı ve eleştirmenleri -György Lukacs'tan, Ernest Fischer'e, Brecht'ten, Terry Eagleton'a, Plehanov'dan Pospelov'a // Asım Bezirci'den Fethi Naci'ye kadar- eleştirel bir anlayışla incelemelidir. Bu alanda yapılması gereken çalışmaları sadece devrimci sanat kuramcıları ve eleştirmenlerine terk etmemelidir.

• Devrimci bir sanatçı olarak aynı zamanda örgütlü ve örgütçü olma görevini de üstlenmeli meslektaşlarının örgütlenmesi ve hak arama mücadelesinde en aktif, en çalışkan ve en kibirsiz biçimde yer almalıdır. Sermayenin yayımlamak istemediği üstün nitelikli eserleri ve periyodik yayımları okuyuculara ulaştırabilmek için yayın kooperatifleri benzeri kuruluşları inşa ederek sermaye düzenine karşı bir sanat ve edebiyat cephesi örülmesine yardımcı olmalı, başı çekmelidir.

• Memleketimiz, bölgemiz ve dünyamızda tarihsel akışı içinde yeni ortaya çıkan “insan manzaraları”nı yakından tanımalı, titizlikle incelemeli ve estetik düzeyde okuyucuya sunabilmelidir. İşçi ve emekçileri, bizim insanlarımızı onlara tepeden bakan bir burjuva veya küçük burjuva sanatçı (örneğin Yakup Kadri'nin Yaban'da köylüyü anlattığı) gibi dışarıdan bakarak anlatan değil, onlarla iç içe yaşayan, onları seven ve anlayan, onların daha güzel bir dünya kavgasına katılan devrimci bir sanatçı olmanın avantajını kullanarak (örneğin Orhan Kemal'in Bereketli Topraklar Üzerinde'de olduğu gibi) içlerinden biri olarak içeriden anlatmalıdır.

• Eserini yaratırken sanatsal yaratıcı yeteneğini sonun son sınırına kadar kullanarak, emeğine ve zamanına acımadan yapabileceğinin en iyisini en güzelini ve en öz gününü ortaya koymaya çalışmalıdır.

• En değerli, en güzel şeyleri bile kirlüten, alım satım konusu yapan, en üstün yetenekleri bile harcaayıp sürdüren veya parayla satın alan bu kapitalist yaygın ve sanat dünyasında namuslu

ve onurlu kalabilmek için büyük bir çaba ve örgütlülük gerekir. Devrimi sanatçı; küçük burjuva bireyciliği, bencilliği, kıskançlıklar, kendini beğenmişlikler, dedikodular, çıkarıcılık ve ikiyüzlülükler ortamında bile örgütlü ve devrimci olmanın verdiği güçle tertemiz kalmalı; bununla da yetinmeyip insanları hemen yargılayarak üzerlerine bir çarpı çekmeden önce, onları ve onları bu hale getiren koşulları anlamaya, dönüştürmeye, insanlaştırmaya ve kazanmaya çalışmalı; devrimci alçak gönüllülüğüyle, genç yetenekleri destekleyen dayanışmacı özelliğiyle, örgütü ve örgütlü kişiliği ve yarattığı eserleri ile herkesten farklı ve örnek alınacak bir kişilik çizmelidir.

- Taşranın veya büyük kent karmaşasının yalnızlaştırdığı yetenekli ve namuslu sanatçılara ve gelecek vaat eden genç sanatçı adaylarına dostça ve kardeşçe yaklaşarak destek olmalıdır. Tıpkı kıskançlık nedir bilmeyen ve tanıdığı bütün sanatçılara ve genç yeteneklere sürekli destek olan, önlerini açan Nâzım'ın yaptığı gibi.

Özetlersek; “Sınıfa karşı sınıf” ilkesi; her alanda olduğu gibi sanat ve edebiyat alanında da geçerlidir. Tarihsel ömrünü çoktan tamamlamış olan ve müzminleşmiş bir kriz içinde debelenip duran ve -ne yazık ki biz bugün yeterince örgütlü ve güçlü olmadığımız için- tarihten gün çalan burjuvazinin çöküş (dekadans) edebiyatına ve hiç bir sanat değeri taşımayan yaygın kitle kültürüne karşı işçi sınıfının tarafını seçmiş devrimci edebiyat cephesini örüp yükseltmek zorundayız. Bu görev; tüm devrimci sanatçı, edebiyatçı, kuramcı ve eleştirmenlerden tekrar kolları sıvayıp işe koyulmalarını bekliyor. Düşünce ve sanat dünyasının bütün dokularına sızarak onu kirleten liberalizm, ulusalcı ve dinci gerici anlayışları, Bu ayrık otlarını temizleyip tıpkı geçen yüzyılda olduğu gibi entelektüel üstünlüğü tekrar ele geçirmemiz gerekiyor. Doğrularımız ve yanlışlarımızla, son iki yüz yıldır ürettiğimiz bilimsel ve sanatsal eserler ve devrimci hareketimizin yetiştirdiği üstün kişiliklerle arkamızda olağanüstü zenginlikte bir birikim

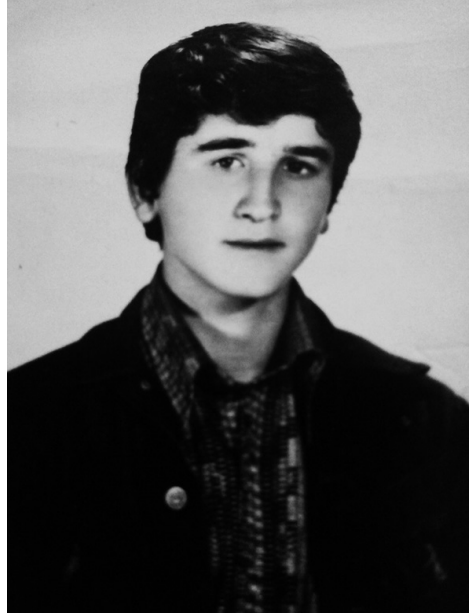
duruyor. Bu kaynaktan beslenerek bu alanda da yeni bir sıçramayı gerçekleştirmek için yola çıkmanın zamanıdır. Tarih bize en ağır krizlerin, ileriye doğru devasa bir devrimci sıçramayla çözüme kavuştuğunu gösteriyor.

Özet Kaynakça:

- Gennadiy N. Pospelov : Edebiyat Bilimi (I-II) , Bilim ve Sanat Yay., Çev. Yılmaz Onay
- K. Marx – F. Engels : Yazın ve Sanat Üzerine (I-II), Sol Yay.
- Georg Lukacs : Avrupa Gerçekçiliği, Payel Yay., Çev. Mehmet H. Doğan
- Georg Lukacs : Çağdaş Gerçekçiliğin Anlamı, Payel Yay., Çev. Cevat Çapan
- Bedrettin Cömert : Sanat ve Toplum, İki aylık dergi, Eylül- Ekim 1978, s. 35-56
- Bilim ve Sanat Üzerine: B. Kuznetsov (ve arkadaşları), US yay., Çev. Oğuz Özügül
- Edebiyat Kuramları ve Eleştirisi: Berna Moran, Cem Yayınevi, 3. Basım, 1978
- Ernest Fischer :Sanatın Gerekliliği, Kuzey Yayınları

Yaşamı On Yıla Sığdıranlar

— **Mustafa Özkan**

Ülkenin her yerinde olduğu gibi, Samsun’da da sivil faşist güçler polis korumasıyla toplumsal muhalefete saldırıyor, sesleri kısma çalışıyordu. Mahalleler yaşanılmaz hale gelmişti. Saldırganlar karakolların bir kapısından girip, diğerinden çıktıkları için, daha çok cesaretleniyorlardı. Direniş gösterenler ya yok ediliyor, ya tutuklanıyor, ya da kaçmak zorunda bırakılıyordu. Silahlı sivil faşist güçlerin dolaşmadığı, Çiftlik Mahallesi dışında Samsun’un bir kaç mahallesi kalmıştı. Kadıköy Mahallesi Çiftlik civarlarında olmamasına rağmen, saldırılara halkıyla birlikte direndiği için, teslim olmuyordu. Kadıköy’ün etrafı yavaş yavaş kuşatılıyordu. Fatih Mahallesi direndikçe, gençler toplanıyor, yerlerine yerleştirilenler saldırganlıkta sınır tanımıyorlardı. Yaralanmalı çatışmalar, yerini çoktan ölümlü çatışmalara bırakmıştı. Sağcılardan ölenlerin failleri bulunamasa bile, ihtimaller değerlendiriliyor denilerek bir sürü insan işkencelerden geçiriliyor; öldürülen solcuy-

sa ve faili ortadaysa bile, deliller yetersiz denilerek salınıyordu! Reşadiye Mahallesi'nin alt kavşağındaki Melek Hanım Apartmanı'na Melek İstif tarafından kiralık katiller yerleştirilince, 88'ler yaşanamaz hale gelmiş, Rasathane Mahallesi saldırıların hedefi olmaya başlamıştı.

Harun Karadeniz'in baba evi Rasahane'deydi. Onların bitişiklerinde ise İGD sempatzanı Adem ve İGD'li Mehmet Ali Tok'un evleri vardı. Tedirginlik yaşandığını bildiren eylemler yapılmaya başlanmıştı. Modernpazar ve civarında bildiriler dağıtıp korsan gösteriler yapıyordu sivil ve resmi güçlerin saldırılarını deşifre eden. 88'lere bitişik olan dostlarının evlerini saldırılara karşı yalnız bırakmayacaklarını dosta düşmana ilan ediyordu İlerici Gençler! Özellikle mahalleli kadınlar, kendilerinden biri kabul ediyordu gençleri! Mahallenin erkekleri çekimserdi bana da dokunulur kaygısıyla, ama kadınlar kaygılarını yenmişti.! İGD'li-ler, mahallenin gençleriyle mahalleyi savunurken, İKD'liler kadınlarla birlikteydiler. Kısacası tüm Birlik Dayanışma örgütleri, başta arkadaşlarını korumak olmak üzere, Samsun direnişinin bir yerlerinden tutmak için seferber olmuştu. Mahalleli artık onları akşamları da evlerine göndermiyorlardı. Yukardan gelen saldırganlıklara siper olarak düşünülüyordu gençler! Çünkü, yukardan gelenler haraç istiyorlardı mafyavari, İlerici Gençler arkadaşlarını savunuyordu!

Mahalleli nezdinde İGD'li gençlerin bu şekilde kabullenilmesi, güvenlik güçlerinin elini kolunu bağlamıştı. Gözaltına alma ve tutuklamalara mahallenin kadınları karşılık veriyorlardı. Her hangi biri emniyete götürülünce, kadınlar emniyetin etrafını çevirip gençleri geri alıyordu. Dayanışmalar artıkça, mahallenin gençleri, İlerici Gençlerle; kadınları ise İlerici Kadınlarla beraber mücadeleyi yükseltiyorlardı!

22 Nisan 1980 Günü Adem'i vurdular haberi geldi. Adem Tok mahalleli gençler içinde en sivrileni ve cesuruydu. Lise öğrenci-

siydi henüz. 16-17 yaşlarındaydı Adem! Mahalle'ye polislerle ortaklaşa bir saldırı düzenleyenleri, arkadaşlarıyla sokakta sohbet ederken fark eden Adem, saldırganların silahlarını çektiğini görünce, arkadaşlarını kurtarmak için araçların arkasına itmeye çalışırken, kurşunlara hedef olduğu duyuldu. Hemen hastaneye koşanlara tehditler yağmaya başladı. O zamanlar SSK Hastanesi'nin yanı sıra faşist güçler tarafından kontrol edildiği için, Adem'i yalnızlaştırıp, yarım kalan iş tamamlanmak isteniyordu... Ama olmadı! Adem'i yalnız bırakmamakta kararlı olan kadınlar ve gençler nöbet alanına çevirdi SSK Hastanesi'ni!

Mahalle'nin düşürülmesi için yapılan eylem geri tepmişti. Özellikle mahallenin kadınları sopaları eline almış, silahlarla mahalleye saldıran siviller kadar güvenlik güçlerine de sopalarını gösteriyorlardı! Artık polisler bile mahalleye öyle uluorta giremiyorlardı. Savcılık izinleri ve lütfenlerle giriyorlardı mahalleye! Sivil saldırganların ise silahlarına karşı isyan sözcükleriyle saldırıyordu kadınlar! Tehditlere boyun eğen yoktu. Adem'in, vurulması, mahalleyi daha da direngen hale getirmişti. Artık İGD'li gençlerden biri mahalleye bir gün bile gelmese mahalleli nerede olduğunu soruyor, olumsuz bir durum varsa gereği yapılıyordu.

Provokasyonlar ise daha da artmıştı. 88'lerden silah gösterip kaçanlar ve yukardan aşağı mahalleye tarayanlar zorda kalınca, polisler imdada yetişip linç edilmekten kurtarıyordu saldırganları! Ama silahlar ellerinden alınmıyordu, kaçarken yere düşürmüş olsalar bile yenileri veriliyordu saldırganlara! Mahalle halkını ve ilericileri vazgeçirmek için, saldırılar gün geçtikçe artırılacak da vazgeçmiyordu hiç kimse! Tedirginlik ve panik yayılsın diye bir çocuğu vurup yaraladılar o sıralar. Vuranlar gözle görülüp, teşhis edilmesine rağmen, yakalanmadı ve aynı saldırganlıklarını sürdürdüler. O zamanlar İlerici Gençler arasında korku bilmeyenlerden Sedat Gürsoylu bir kaç tane silahlı militanı kovalarken ayağından vuruldu ve ayağındaki aksaklık az da olsa miras kaldı

kendine! Ama her saldırı mahalleyi daha çok kenetledi. Çocuğu vurulan babaya rüşvetler teklif edilip, İGD'lilere tepki vermesi karşılığında gelecek kaygısının olmayacağı söylene de kabul etmedi çocuğun babası! Sedat ayak askıda olmasına rağmen bırak-salar dönecek gibiydi mahalleye!

Adem, güçlü fiziği ve gençliğin verdiği direnişle hızlı bir şekilde iyileşiyordu. Mahallesi soruyordu yanında bekleyen arkadaşlarına! Hastane yatağında, "mahalleyi yalnız bırakmayın, bana bir şey olmaz" diyordu! Adem'in anası "oğullarım-kızlarım" diye sarılıyordu, oğlunun arkadaşlarına! "Bir kaç taneydiler, bir çok oldular saldırgan katiller sayesinde ama hesabını soracağım oğluma sıkılan kurşunların" diyordu!

Adem'in vurulurken arkadaşlarına zarar verilmesini önlemesi, mahalleli gençleri daha çok bilemişti. Onlar Adem'den daha çok savunur olmuşlardı mahallelerini! Adeta koskocaman bir aile olunmuştu... Rasathane ailesi!

3 Mayıs 1980 sabahı, "Adem öldü" diye sokağı inletiyordu annesi! Harun Karadeniz'in annesi "çocuklarımızı yedi katiller" diye ağıtlar yakıyordu. Adem'in ağbisi ne yapacağını bilemez durumdaydı, kardeşini kaybetmişliğin verdiği hüznü! Harun Karadeniz'in ağbisi sesizliğini yaşıyordu ağlamaklı olmanın! İKD'liler, İGD'liler ve mahalle halkı şaşkınlık içindeydi. Daha dün gülüp oynanmıştı Adem'le de, ne zaman hastaneden taburcu olacağı konuşulmuştu. Meğer Adem hastanede virüs kapmışta, onun için erteleniyormuş taburcu olmalar. Adem evindeydi artık, hastane günlerinde özlediği evinde! Kapıdan yiğitçe girişini beklerken, yerde yatıyordu Adem... Sevenleri ve sevdikleri şaşkın!

Artık cenaze işlemleri yapılmalıydı. Bir yürüyüş, bir başkaldırı, bir töreni hak ediyordu Adem. O yıllar sancılı yıllar. Tüm sol örgütlerin birbirleriyle sıkıntısı var. Samsun'da Birlik Dayanışma az sayıda insanlardan oluşuyor. İşçi ve öğretmen kesiminden insanlar var ama bu işler gençlik işi! Hiç gereksiz bir bildiri yayınl-

yıp, yerden yere vurulmuş Kurtuluş siyasetine haksızlık edilerek! Cenazeler az kişiyle kaldırılırsa izin vermiyor güvenlik güçleri de alıyor en sevdiğinin cenazesini bile elinden insanların! Kurtuluşçuların bireysel katılanları dışında katılımının olmayacağı öğrenildi. Dev-Yolcular “Rasathane mücadelesini birlikte yürütelim olumlu yanıt vermediniz, kendinizi dev aynasında görüyorsunuz, o zaman kaldırın cenazenizi” diyerek bir kaç genç dışında omuz veren olmayacağını yanıtını verdiler! Genç-Öncü ve SGB’liler var ama onlar da azınlıktalar. Halık Kurtuluşu ile nereden çıktığı belli olmayan kan davalı İlerici Gençler!

Polisler evin önünde helallik dışında hiç bir şeye izin veremeyeceği tehditlerini savuruyor. O sırada Adem’in arkadaşları olduğunu söyleyen Halkın Kurtuluşu siyasetinden on kişilik genç grup “biz cenazeye katılacağız itirazınız olmazsa, sloganlarda falan aksilik olmaz” dediler, cenaze bu ne denilir ki denildi. Sonradan Birlik Dayanışma ve TKP’nin yöneticileri bu durumu eleştiri konusu yaptılar, hatta izin verenler, en üst perdeden suçlanarak! Hangi akla hizmet ediliyordu, bilinmez! Cenazeye katılan gençler kendi örgütlerinden eleştiri almışlar mıdır bilinmez!

O kadar çırpınmalara rağmen, cenaze evinin önünde 100-150 kişi var yok! Polis habire dağılın anonsu yapıyor. Yürüyüş ve herhangi bir gösteri yaptırmayacaklarını söylüyorlar. İlerici Gençler ve Birlik Dayanışma Örgütleri, ne pahasına olursa olsun, arkadaşımızı doğru dürüst uğurlayacakları konusunda kararlılar ama ilk saldırıda dağıtılıp, gözaltına alınacaklarını, cenazenin ise polislerin inisiyatifine geçeceğini düşünmekten kendilerini alamıyorlar! O sırada mahallenin tüm evlerinden “Faşizme Geçit Yok, Kahrolsun Katiller ve Polisler” sloganlarıyla kadınlar cenaze evi önüne yürümeye başladı. Aralarında tek-tük erkeklerde olsa, gelenlerin büyük çoğunluğu kadınlardı. Polis kordonunu iteleyerek geliyorlardı. Polisler, polislerle cebelleşenler ve Yenidoğan Mahallesi’yle 88’lerden cenazenin ortada kalacağını bekleyerek sevinçten

dört köşe olanlar şaşkınlık içindeydiler. Sivil saldırganlar kargaşa bekliyorlardı mahalleye girmek için, polisler gençleri almak için bahane üretiyorlardı ki, mahalleye kendi yetiştirdikleri yerleşsin! Ama olmadı. Başörtülü ve baş örtüsüz kadınların isyanı en kalabalık cenazelerden birine dönüştürmüştü Adem'in son yolculuğunu! Polisler geri çekilmek zorunda kaldı ve arkadaşlarını uğurlamanın hüznü kaldı İGD'li gençler ve mahalle halkında!

Adem'in ölümüyle annesi bir kaç kat daha fazla sahiplendi gençleri. İGD'li gençler oğullarıydı artık. İKD'liler kızları. Adem'in katledilmesi katillere o mahalleye çöreklenme imkanı vermedi, dayanışmalar sayesinde! 12 Eylül'e gelene kadar direndi Rasathane halkı İlerici Gençlerle beraber! Adem'in hastane yatağında "beni bırakın mahalleye sahip çıkın" sözü yerde bırakılmadı! Ama anacığının "oğluma sıkılan kurşunların hesabını soracağım" sözleri yerde kaldı ne yazık! Hep o hesap günleini bekleyerek, yaşama veda etti de, oğlunun mezarına konuldu vasiyet ettiği gibi! Şimdi koyun koyuna yatıyorlar Samsun Asri Mezarlığı'nda ana, oğul!

12 Eylül karabasanı, Rasathane Mahallesi'nin kadınlarının, İlerici Gençlerin ve İlerici Kadınların bir kısmını cezaevlerine ve işkencelere yolladı. Kaçanlar oldu uzun yıllar. Adem'in ağbisi Mehmet Ali, kaçarak kurtuldu 12 Eylül işkencelerinden! Mahalleye özel bir çalışma başlattı 12 Eylül rejimi ve artçıları! Din-iman, vatan-millet eğitimleri yaşatıldı da çehresi değişti mahallenin! Ama belki de ülkeye örnek teşkil edecek bir karşı duruş sergilendi, 12 Eylül'ün en baskıcı günlerinde Rasathaneli çocukluktan gençliğe henüz geçmiş olan sekiz-on kişilik grup tarafından! 12 Eylül'ün ilk haftalarında sokakta korsan gösteri yaparak Rasathane'nin sessizliğini bozdular! Ağbilerinin ve ablalarının neden tutsak edilip, kovulduğunun hesabını soruyorlardı, kendilerince 12 Eylül'ün darbeci generallerine! Katiller onların çocukluklarına bakmadan, dünyayı dar ettiler çocuklara, işkence tezgahlarında

ve tutsakhanelerde! O 14 ila 16 yaşlarındaki çocuklar işkenceleri tanıdı 12 Eylül zindanlarında! Generaller ve hempaları, tutan mayayı bozmak için saldırıyordu çocuklara! Adem'in arkadaşlarının en küçük yaştakileri, sonu işkencelere varsa da itiraz etmişti, 12 Eylül darbecilerine... Koskoca örgütlerin gösteremediği cesaret örneğini göstererek! İşkenceler ve aldıkları cezalar onlara başını eğdiremedi ama yaşam savaşımı içinde geri çekilenler, vazgeçenler ve inadına hala varım diyenler çıktı onların içinden! Onlar kadar Türkiye'li örgütler direnebilseydi, yaşanır mıydı o karanlık günler ve artçıları bu günler? Bu yanıtı verebilen kimse çıkmadı bu zamana kadar ve sormayı düşünen çıksa bile, sormaya cesaret edemediler!

NATO Hangi Gezegende Yaşıyor?

Başkan Biden'in iktidara gelmesinden bu yana ilk kez yapılan NATO (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü) Savunma Bakanları Şubat toplantısı, NATO'nun 75 yıllık eski bir ittifak olduğunu tekrar gösterdi. Bu toplantı, Afganistan ve Libya'daki askeri başarısızlıklarına rağmen NATO'nun askeri çılgınlıklarını iki zorlu ve nükleer silahlı düşmana çevirdiğini gösteriyor: Rusya ve Çin.

Bu tema, ABD Savunma Bakanı Lloyd Austin tarafından, NATO toplantısı öncesinde Washington Post'taki bir yazıda vurgulandı ve "Çin ve Rusya gibi teşvik edilmiş rakiplerin saldırgan ve zorlayıcı davranışlarının kolektif güvenliğe olan inancımızı güçlendirdiğini" vurguladı.

Rusya ve Çin'i ,Batı'nın askeri olarak daha fazla yığınak yapmasının meşrulaştırma aracı olarak kullanmak, ittifakın önümüzdeki on yıl için dünyadaki rolünü tanımlamayı amaçlayan 'NATO 2030: Yeni Bir Çağ için Birliktelik' adlı yeni stratejisinin kilit unsurlarından biridir.

NATO, 1949'da Amerika Birleşik Devletleri ve diğer 11 Batı

ülkesi tarafından Sovyetler Birliği ve Avrupa'da komünizmin yükselişiyle mücadele etmek için kuruldu. Soğuk Savaş'ın sona ermesinden bu yana, 30 ülkeyi kapsayarak büyüdü, Doğu Avrupa'nın çoğunu kapsayacak şekilde genişledi ve şimdi yasadışı savaş yapma, sivilleri bombalama ve diğer savaş suçları konusunda uzun ve kalıcı bir geçmişe sahip.

1999'da NATO, Kosova'yı Sırbistan'dan ayırmak için BM onayı olmadan bir savaş başlattı. Kosova Savaşı sırasında yasadışı hava saldırıları yüzlerce sivil öldürdü ve yakın müttefiki Kosova Cumhurbaşkanı Haşim Taki şu anda NATO bombalama kampanyası kapsamında işlenen şok edici savaş suçlarından yaralanıyor.

Kuzey Atlantik bölgesinin dışında da, NATO 2001'den itibaren Afganistan'da Amerika Birleşik Devletleri ile birlikte savaştı ve 2011'de Libya'ya saldırdı, geride yıkık bir devlet ve büyük bir mülteci krizi bıraktı.

NATO'nun yeni stratejisinin incelemesinin ilk aşaması NATO 2030 Projeksiyon Grubu raporu olarak adlandırılıyor. NATO'nun kanlı tarihini açıkça ve acilen düşünmesi gerektiği için bu kulağa teşvik edici geliyor. Neden kendini, savaşı caydırmaya ve barışı korumaya adanmış iddia eden bir örgüt savaşları başlatıp binlerce insanı öldürüyor ve dünyanın dört bir yanındaki ülkeleri şiddete, kaosa ve yoksulluğa boğmaya devam ediyor?

Ancak ne yazık ki, bu tür bir iç gözlem NATO'nun "projeksiyon/yansıma" ile kastettiği şey değildir. Projeksiyon kavramı bunun yerine NATO'yu "tarihin en başarılı askeri ittifakı" olarak alkışlıyor ve ... bütün eski arızaları içinde barındıran yeni bir on yıllık askeri çatışmaya giriyor.

NATO'nun "yeni" Soğuk Savaş'taki rolü, aslında Soğuk Savaş'taki eski rolüne bir geri dönüştür. Bu, Amerika Birleşik Devletleri'nin en başta NATO'yu yaratmaya karar vermesinin çirkin

nedenlerini ortaya çıkardığı ve onları bugünün dünyası bağlamında incelemeleri için yeni nesil Amerikalılar ve Avrupalılar için teşhir ettiği için öğreticidir.

Sovyetler Birliği veya Rusya ile yapılan herhangi bir ABD savaşı, Avrupalıları her zaman hem savaşçı hem de kitlesel savaş kurbanları olarak doğrudan ön saflarda tutacaktı. NATO'nun birincil işlevi, Avrupa halkının Amerika'nın savaş planlarında kendisine verilen bu rolleri oynamaya devam etmesini sağlamaktır.

Michael Klare'nin NATO 2030 ile ilgili bir NATO izleme raporunda açıkladığı gibi, ABD'nin NATO ile birlikte attığı her adım “onu ABD'nin Çin'i ve Rusya'yı topyekûn savaşta yenme ve onlarla savaşma planlarına entegre etmeyi amaçlıyor.”

ABD Ordusunun, örtük bir şekilde “Çok Alanlı Operasyonlarda ABD Ordusu” olarak adlandırılan Rusya'yı işgal planı, Rus komuta merkezlerine ve savunma kuvvetlerine füze ve topçu bombardımanları ile başlıyor ve ardından zırhlı kuvvetlerin kilit bölgeleri işgal etmek için gerçekleştirdiği bir istila ile Rusya teslim olana kadar devam ediyor.

Şaşırtıcı olmayan bir şekilde, Rusya'nın böyle bir varoluşsal tehdit karşısında savunma stratejisi teslim olmak değil, Birleşik Devletler'e ve nükleer silah kullanan müttefiklerine misilleme yapmak olacaktır.

ABD'nin Çin'e saldırı planları da Pasifik'teki gemilerden ve üslerden ateşlenen füzeleri içeren bir şekilde Rusya'ya karşı yapılan plana benzerdir. Çin, savunma planları konusunda kamuoyuna açık değildi, ancak varlığı ve bağımsızlığı tehdit edilirse, pozisyonları tersine döndüğünde Amerika Birleşik Devletleri'nin yapacağı gibi, muhtemelen nükleer silah kullanacaktır.

Michael Klare, NATO 2030'un “tüm ittifak üyelerini Rusya ve Çin ile giderek artan bir nükleer savaş riskine maruz bırakacak maliyetli, her şeyi tüketen bir askeri rekabete taahhüt ettiği” so-

nucuna varıyor.

Peki, Avrupa halkı Amerika'nın savaş planlarındaki rolü hakkında ne düşünüyor? Avrupa Dış İlişkiler Konseyi geçtiğimiz günlerde on NATO ülkesinde ve İsveç'te 15.000 kişiyle derinlemesine bir anket yaptı ve sonuçları "Amerikan Gücünün Krizi: Avrupalılar Biden'in Amerika'sını Nasıl Görüyor" başlıklı bir raporda yayınladı.

Rapor, Avrupalıların büyük bir çoğunluğunun ABD'nin Rusya veya Çin ile savaşına katılmak istemediğini ve tarafsız kalmak istediğini ortaya koyuyor. Sadece% 22'si Çin ile bir savaşta ve % 23'ü Rusya ile bir savaşta ABD'nin tarafını tutmayı tercih edeceklerini belirtti. Dolayısıyla Avrupa kamuoyu, NATO'nun Amerika'nın savaş planlarındaki rolü ile tam tersi bir pozisyonda gibi görünüyor.

Genel olarak transatlantik ilişkiler konusunda, birçok Avrupa ülkesindeki çoğunluk, ABD siyasi sistemini kırılmış ve kendi ülkelerinin siyasetini daha sağlıklı olarak görüyor. Avrupalıların yüzde elli dokuzu, Çin'in on yıl içinde ABD'den daha güçlü olacağına inanıyor ve çoğu, Almanya'yı ABD'den daha önemli bir ortak ve uluslararası lider olarak görüyor.

Avrupalıların yalnızca % 17'si ABD ile daha yakın ekonomik bağlar kurmak isterken, Fransız ve Almanların daha da az bir kısmı -% 10'u-, ülkelerinin ulusal savunmaları için Amerika'nın yardımına ihtiyaçları olduğunu düşünüyor.

Biden'in seçilmesi, Avrupalıların 2019'daki bir önceki ankete göre görüşlerini pek değiştirmede, çünkü Trumpizmi Amerikan toplumunda daha köklü ve uzun süredir devam eden sorunların bir belirtisi olarak görüyorlar. Yazarların sonuca göre, "Avrupalıların çoğu, Biden'in Humpty Dumpty'yi 1 tekrar bir araya getirebileceğinden şüphe ediyor."

Ayrıca Avrupalılar arasında NATO'nun üyelerin gayri safi

yurtiçi ürünlerinin yüzde 2'sini savunmaya harcaması yönündeki talebi de geri çekiliyor. İronik olarak, bazı devletler askeri harcamalarını artırmadan NATO hedefine ulaşacaklar çünkü COVID GSYİH'larını azalttı, ancak ekonomik olarak mücadele eden NATO üyelerinin askeri harcamalara öncelik vermesi pek olası değil.

NATO'nun düşmanlığı ile Avrupa'nın ekonomik çıkarları arasındaki ayrılık, askeri harcamalardan daha derindir. Amerika Birleşik Devletleri ve NATO, Rusya ve Çin'i birincil olarak tehdit olarak görürken, Avrupalı işletmeler onları kilit ortaklar olarak görüyor. 2020'de Çin, Avrupa Birliği'nin bir numaralı ticaret ortağı olarak ABD'nin yerini aldı ve 2020'nin sonunda AB, ABD'nin endişelerine rağmen Çin ile kapsamlı bir yatırım anlaşması imzaladı.

Avrupa ülkelerinin de Rusya ile kendi ekonomik ilişkileri var. Almanya, Rusya'nın kuzeyinden Almanya'ya uzanan 746 mil uzunluğundaki doğal gaz arteri olan Nord Stream 2 boru hattına bağlılığını sürdürüyor - Biden yönetimi bunu "kötü bir anlaşma" olarak adlandırsa ve Avrupa'yı Rus "ihanesine" karşı savunmasız hale getirdiğini iddia etse bile.

NATO, sanki farklı bir gezegende yaşıyormuş gibi günümüz dünyasının değişen dinamiklerinden habersiz görünüyor. Tek taraflı Projeksiyon Grubu raporu, Rusya'nın Kırım'daki uluslararası hukuku ihlal etmesini, Batı ile ilişkilerinin bozulmasının başlıca nedeni olarak gösteriyor ve Rusya'nın "uluslararası hukuka tam olarak uyması" gerektiğinde ısrar ediyor. Ancak ABD ve NATO'nun çok daha fazla sayıda uluslararası hukuk ihlalini ve yenilenen Soğuk Savaş körukleyen gerilimlerde başrolü oynadığını görmezden geliyor:

- Kosova, Afganistan ve Irak'ın yasadışı işgali;
- NATO'nun Doğu Avrupa'ya genişlemesiyle ilgili bozulmuş

anlaşma;

- ABD'nin önemli silahların kontrolü anlaşmalarından çekilmesi;

- 2001'den beri Amerika Birleşik Devletleri ve müttefikleri tarafından diğer ülkelere 300.000'den fazla bomba ve füze atıldı;

- ABD'nin Libya ve Suriye'deki vekalet savaşları, her iki ülkeyi de kaosa sürükledi, El Kaide'yi yeniden canlandırdı ve İslam Devleti'ni doğurdu;

- ABD yönlendirmesinde gerçekleşen Ukrayna'daki 2014 darbesinin; ekonomik çöküşe, Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesine ve Doğu Ukrayna'da iç savaşa yol açtı.

Dolayısıyla, NATO'nun örtük bir şekilde “belirsiz zamanlar” olarak adlandırdığı kendi rolünü ciddi bir şekilde incelemekteki başarısızlığı, Amerikalılar ve Avrupalılar için, zamanımızın belirsizliğine katkıları kıyaslandığında soluk kalan Rusya ve Çin'e yönelik tek taraflı eleştirilerinden daha endişe verici olmalıdır.

SSCB'nin dağılmasından ve Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra bir nesil boyunca NATO'nun dar görüşlü korunması ve genişlemesi, trajik bir şekilde bu düşmanlıkların yenilenmesine zemin hazırladı - hatta belki de canlanmalarını kaçınılmaz hale getirdi.

NATO'nun Projeksiyon Grubu, raporunu tehlikeli tek taraflı tehdit analiziyle doldurarak ABD'nin ve NATO'nun yeniden alevlendirdiği Soğuk Savaşını haklı çıkarıyor ve destekliyor. Dünyanın karşı karşıya olduğu tehlikelerin ve NATO'nun bunlardaki rolünün daha dürüst ve dengeli bir şekilde gözden geçirilmesi, NATO'nun geleceği için çok daha basit bir plana yol açacaktır: NATO, mümkün olduğu kadar çabuk çözülmeli ve dağıtılmalıdır.

Medea Benjamin, “CODEPINK for Peace”in kurucularından ve ‘Inside Iran: The Real History and Politics of the Islamic Republic of Iran’ da dahil olmak üzere birçok kitabın yazarıdır.

Nicolas J. S. Davies bağımsız bir gazeteci, CODEPINK'te araştırmacı ve 'Blood on Our Hands: the American Invasion and Destruction of Iraq' ın yazarı.

Kaynak: https://www.codepink.org/what_planet_is_nato_living_on

1. Humpty Dumpty eski bir İngiliz ninnisinde geçen ve kırılan bir yumurta:

“Hampti Dampti duvarın üzerine oturdu,
Hampti Dampti büyük bir düşüş geçirdi.
Onlarca adam ve daha da onlarca adam
Hampti'yi önceden olduğu gibi toplayamadı.”

Ali İhsan Başoğlu

70'lerin başında komünist mücadelede yer aldı, İlerici Mühendisler Derneğinin başkanlığını yürüttü. İGD'nin kuruluşuna katıldı, derneğin İç Anadolu sorumluluğunu üstlendi. Biri 12 Eylül öncesi olmak üzere iki kez tutuklanıp hapis yattı. TKP'nin likidasyonuna karşı durdu. Yaşadığı müddetçe düşünce ve inançlarından hiç taviz vermedi. Güvenilir, sakın ve mütevazı kişiliğiyle yoldaşlarına hep güç verdi. Anısı işçi sınıfının komünizm mücadelesinde yaşayacak!

“... Düşmanlar kına yakсын
Dostlar girsin saflara”